

EYLÜL 2026 - İKİNCİ DEVRE-SAYI: 55 - FİYAT 80₺

aylıkbaran

fikir ve aksiyon gazetesi

ZİHNİ KARMAŞAYA KARŞI
ASRIN İHTİYACI
BİR SİSTEM

BÜYÜK DOĞU

YEKPARE BİR İNANIŞ, GÖRÜŞ
VE ÖLÇÜLENDİRİŞ MANZUMESİ

İÇİNDEKİLER

4

İDEA, İDEAL, İDEOLOJİ
Yılmaz Serbest

12

**İDEOLOJİNİN ZARURETİ VE
İSLÂM'A MUHATAP ANLAYIŞ**
Dr. Kâzım Albay

22

**FİKİRDE MESNETSİZ,
HAYATTA İSTİKAMETSİZ OLUNAMAZ**
İbrahim Tatlı

30

**ŞERİAT-I MUTAHHARRA-İ
MUHAMMEDIYE**
Handan Özduygu

34

**BATILILAŞMADAN İNAÇ KRİZİNE:
TÜRKİYE'NİN İKİ ASIRLIK YÖN DEĞİŞİMİ**
Taha İnci

40

PROPAGANDA
Yavuz Arslan

46

ÇEKİRDEĞİN SİCİLİ
Betül Deniz

48

**GEÇMİŞİMİZLE BAĞI KOPARMAK İÇİN
DİLE SAVAŞ AÇAN İSİM: NURULLAH ATAÇ**
Murat Akdemir

50

MEKKE'NİN HATİBİ SÜHEYL BİN AMR
Ahmet Bostancı

52

**EŞ-ŞÎRÂZÎ'NİN DÜSTÛRÜ'L VÜZERÂ
EŞERİNİN TERCÜMESİ**
Ömer Faruk Sakin

55

EDİTÖRDEN KİTAPLAR

8

**VEHBİ VAKKASOĞLU
HER TÜRLÜ BOZULUŞU
TOPYEKÛN DÜZELTMENİN,
BÜYÜK DOĞU ÇIĞLIĞIYLA
YENİDEN ORTAYA ÇIKMA
ZAMANIDIR**

18

**DOÇ. DR. CAN CEYLÂN:
ARTIK TÜRKİYE'NİN
OLMADIĞI BİR DÜZEN
MÜMKÜN DEĞİLDİR**

24

**MAHMUT AKAY:
MÜFREDATTAKİ EĞİTİMLER
BİRBİRİNDEN KOPUK DEĞİL,
BİR ANLAM DÜNYASI KURAN
ALANLAR ŞEKLİNDE
ELE ALINMALIDIR**

TAKDİM

İnsanlığın zihni ve ruhi bakımından büyük bir karmaşanın içine sürüklendiği bir çağda yaşıyoruz. Bir tarafta birbirini tüketen fikirler, diğer tarafta hakikati parçalara ayırarak sunan anlayışlar... Ölçünün kaybolduğu, kavramların birbirine karıştığı ve insanın neye inanacağını, nasıl düşüneceğini ve hangi istikamette yürüyeceğini şaşırdığı böyle bir vasatta, ihtiyaç duyulan şey yeni bir fikir kırıntısı değil, bütünü kuşatan, parçaları yerli yerine oturtan bir sistemdir. Üstad Necip Fazıl'ın, Büyük Doğu idealini tarif ederken ortaya koyduğu "Yekpare bir inanış, görüş ve ölçülendiriliş manzumesi: Büyük Doğu" ifadesi, tam da bu ihtiyaca işaret ediyor. Büyük Doğu, birbirinden kopuk meseleler hakkında münferit hükümler vermekle sınırlı kalmaz. İmanı, fikri, ahlaki, sanatı, siyaseti, cemiyeti ve insan telakkisini aynı merkez etrafında bütünleyen bir dünya görüşüdür. Bu yönüyle düşünceler toplamını aşan, hayatın tamamını anlamlandırma iddiasındaki yekpare bir nizâm teklifidir. Bugün zihnimize yönelen tesirlerin çeşitliliği ve kuşatıcılığı düşünüldüğünde, böyle bir ölçü

manzumesinin önemi daha da belirginleşmektedir. Modernizmin parçalayarak, sekülerliğin merkezden uzaklaştırarak, nefsanîliğin arzular üzerinden hükmederek oluşturduğu zihni iklim karşısında tek tek itirazlar insanı korumaya yetmez. İnsanı koruyacak olan, bütün bu meseleleri aynı hakikat ölçüsü içerisinde değerlendirebilecek bir sistem şudur. Büyük Doğu'nun bunu yapıyor: Dağılmış olanı topluyor, birbirinden koparılmış olanı yeniden bir merkeze bağlıyor ve düşünceyi yeniden bir ölçüye kavuşturuyor. Bu sayı, Üstad Necip Fazıl'ın "Yekpare bir inanış, görüş ve ölçülendiriliş manzumesi" olarak tarif ettiği Büyük Doğu'yu, çağın zihni karmaşasına karşı yeniden düşünme gayretidir. Meselemiz, geçmişte kalmış bir fikir mirasını hatırlatmanın ötesinde, o mirasın ortaya koyduğu ölçüleri bugünün soruları karşısında yeniden konuşturabilmektir. Çünkü asrın ihtiyacı, daha fazla bilgi yığını değil, bilgiyi yerli yerine koyacak bir ölçü, parçaları birleştirecek bir bütünlük ve insanı yeniden hakikatin merkezine bağlayacak bir sistemdir.

Aylık Baran Dergisi'ni nasıl temin edebilirsiniz?

Bizi **0533 166 20 50** telefondan arayabilir veya Whatsapp hattımıza isim, soy isim ve adresinizi göndererek satış işlemi yapabilirsiniz.

SİTEMİZDEN

TEMİN EDEBİLİRSİNİZ

Aylık Baran dergisinin yeni ve eski sayılarını online satış sitemiz www.aylikbaran.com'dan satın alabilirsiniz.

ABONE OLARAK

TEMİN EDEBİLİRSİNİZ

Aylık Baran dergisine abone olmak için 0533 166 20 50 irtibat numaramıza isim, soyisim ve adresinizi gönderebilirsiniz. Bir senelik abonelik ücreti kargo dahil 1900 TL'dir.

KİTAPÇILARDAN

TEMİN EDEBİLİRSİNİZ

Gölge Kitabevi: Ali Kuşçu, Büyük Karaman Cad. 4A, 34083 Fatih/İstanbul 0212 511 0065

Kökler Kitabevi: Hırka-i Şerif, Kadı Sok. No:14, 34091 Fatih/İstanbul 0535 574 2226

Ağaç Kitabevi: Akşemsettin, Şehitkubilay Sok. No:6, 34010 Fatih/İstanbul 0212 415 2241

İnkılâp Kitabevi: Fevzipaşa Caddesi, Şehitkubilay Sok. No: 6/A-B Fatih-İstanbul 0212 524 4499

Mephisto Kitabevi: Kuloğlu, İstiklal Cad. No:125, 34435 Beyoğlu/İstanbul 0212 249 0687

Sahhaflar Kitap Sarayı: Sahhaflar Çarşısı No:24-26 Bayezid İstanbul - 02125281978

Ankara Birleşik Kitabevi: Tuna caddesi Bulvar Pasajı, D:no:3/3, Çankaya/Ankara 0543 694 0815

Gaziantep Akyol Kitabevi: Şahinbey, 44002. Bedesten Sok. No:15, 27410 Şahinbey/Gaziantep 0542 484 8948

Kitap Dünyası: Muzaffer Cad. No: 22 Meram/Konya 0332 353 4811

Kitap Dünyası İlahiyat Şubesi: Aşkan

Mah. Aşkan Cad. No: 22/1 0332 323 8899 Meram/Konya 0332 323 8899

DERNEKLERDEN

TEMİN EDEBİLİRSİNİZ

Büyük Doğu Akıncıları Derneği Genel

Merkezi: Zeyrek Mah. Fazilet Sok.

No:31, 34080 Fatih/İstanbul 0530 664 9772

Büyük Doğu Akıncıları Derneği An-

kara İl Temsilciliği: Kahramanlar Sok, No: 9 Hamamönü Altındağ/Ankara 0546 142 117

Büyük Doğu Akıncıları Derneği Konya

İl Temsilciliği: Ulubatlıhasan, Akbey Sok. No:4C, 42050 Karatay/Konya 0506 516 7454

Temsilciliklerimiz

Yeşilyurt/Malatya

Süleyman Adil 05423288614

Etimesgut/Ankara

Mehmet Nâzım 05459680561

Trabzon

Yavuz Arslan 05306492388

Osmangazi/Bursa

Rüstem Pehlivan 05530929870

Devrek/Zonguldak

Hasan Emrah Mekik- 05398110811

Kars

Ergin Bulut 05424701873

Adapazarı/Sakarya

Oğuzhan Kulaksız 05531130943

Kütahya

Numan Gökçimen 0505 625 5397

AYLIK BARAN

YIL: 4. SAYI: 55
EYLÜL 2026

SAHİBİ VE SORUMLU YAZIŞLARI MÜDÜRÜ

MAHMUT BİLAL İNCİ

YAYIN KURULU

KAZIM ALBAY
ÖMER EMRE AKCEBE
İBRAHİM TATLI

İDARE YERİ

MİMAR SİNAN MAH.
İMAM NASIR SOK. NO:14/12
(VALİDE-İ CEDİD CAMİİ
YANI)
ÜSKÜDAR/İSTANBUL

İRTİBAT

0533 166 20 50
0216 343 16 32

barandergisi@gmail.com

ABONELİK

6 AYLIK ABONE BEDELİ
(KARGO DAHİL) 950 TL

1 YILLIK ABONE BEDELİ

(KARGO DAHİL) 1900 TL

ABONE OLMAK İÇİN

05331662050 HATTIMIZA
İSİM, SOY İSİM VE ADRESİNİZİ
GÖNDEREBİLİRSİNİZ.

ONLINE SATIŞ SİTEMİZ

www.aylikbaran.com

MİZANPAJ

YAVUZ ARSLAN

BASKI

AKADEMİ
GÜVEN SAN. SİT.
C BLOK NO: 230
TOPKAPI/İSTANBUL
0212 493 24 68

YAYIN TÜRÜ

YAYGIN, SÜRELİ

WEBSITE

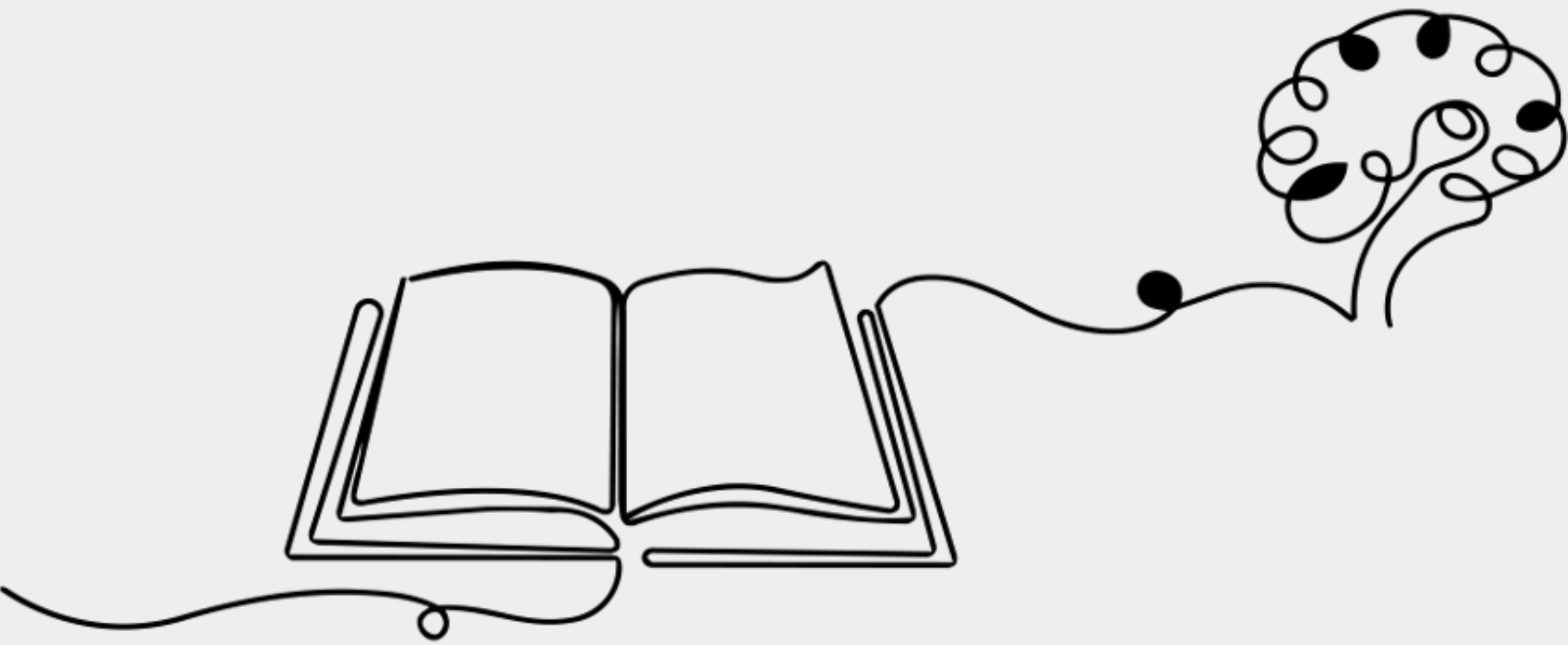
www.aylikbaran.com
www.barandergisi.net
www.aylikdergisi.com

ISSN:

2822-6186

9 772822 618008
ISSN: 822-6186

İDEA, İDEAL, İDEOLOJİ

Yılmaz Serbest

“İdeoloji” denildiğinde akla çoğunlukla katı düşünce kalıpları, siyasi kamplaşmalar ve sonu gelmeyen tartışmalar gelmektedir. Bu nedenle ideoloji ya bütünüyle reddedilmekte ya da benimsenen fikirler mutlaklaştırılarak sınırları gözden kaçırılmaktadır. Oysa giderek karmaşıklaşan modern dünyanın meseleleri karşısında sistemli ve kapsayıcı düşünceler üretmek kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Müslüman aydın açısından mesele, İslam’ı modern ideolojilerden biri düzeyine indirmek veya ideolojik düşünceden bütünüyle vazgeçmek değildir. Asıl üzerinde durulması gereken, zamanüstü hakikat ile değişen tarihsel gerçeklik arasında nasıl bir ilişki kurulacağıdır. Aşağıda idea, ideal ve ideoloji kavramları birbirinden ayrılarak ideolojinin hangi şartlarda ortaya çıktığı, hangi imkânları sunduğu ve hangi riskleri taşıdığı ele alınmakta; ideoloji, hakikatin yerine geçen mutlak bir sistem olarak değil, hakikatten doğan değerleri hayatın farklı alanlarına taşıyan stratejik bir düşünce vasıtası olarak değerlendirilmektedir.

İDEOLOJİ NEDİR?

İdeoloji kavramının mahiyetine ışık tutmak için öncelikle idea, ideal ve ideoloji kavramlarını birbirinden ayırmak yerinde olur. Yunanca “görmek” anlamındaki idein fiilinden (1) gelen idea kelimesi; görünüş, biçim, zihinde beliren fikir ve tasavvur gibi anlamlara gelir. Etimolojik olarak “bir aslî modele ait olan” anlamındaki ideal ise ulaşılması arzulanan ve gerçekleştirilmek istenen üstün örneği ifade eder. İdeoloji kavramı da tarihsel olarak idea ve -loji kelimelerinin birleşmesiyle “fikirlerin bilimi” anlamında kul-

lanılmıştır. Bununla birlikte bu üç kavram arasında işlevsel bir ilişki kurulabilir: Idea zihinde kavranan düşünceyi, ideal bu düşüncenin yöneldiği kemal durumunu, ideoloji ise idealin zaman ve mekân şartları içinde gerçekleştirilmesine yönelik olarak üretilen sistemli fikirler bütünü nü ifade eder.

Ancak her idea ideal olmadığı gibi her ideal de ideolojiye uzanmaz. İdeolojiden söz edilebilmesi için bir idealin toplumsal gerçekliği açıklayan, mevcut durumu yorumlayan, ulaşılması arzulanan düzene tasarlayan ve bu düzene varmak için bir eylem istikameti öneren sistemli bir düşünce hâline gelmesi gerekir. İdeoloji bu bakımdan belirli bir toplumsal gerçekliği bir ideal doğrultusunda açıklamayı ve dönüştürmeyi amaçlayan düşünceler bütünüdür. (2) Onun ayırıcı vasıflarından biri, belirli bir gelecek tasavvurunu toplumsal bir eylem programıyla birleştirmesidir.

MODERN DÜNYA VE İDEOLOJİLER

Umrandan Uygurlu’ya adlı eserinde ideoloji kavramına geniş yer ayıran Cemil Meriç, Necip Fazıl’ın üzerinde çalıştığı “İdeolocya” kavramına da değinir ve ideolojinin Fransızca ve Türkçe sözlüklerde yer alan birçok tanımını aktarır. Meriç, Antoine Destutt de Tracy’nin 18. yüzyılın sonunda “fikirlerin bilimi” anlamında kullandığı tanımını verdikten sonra, Maine de Biran’dan ideolojinin kuşatıcı konumunu gösteren şu ifadeyi nakleder: “İdeoloji, bütün ilimlerin üstünde kanat çırpır. Çünkü ilimler, düşüncelerimizden ve onlar arasındaki çeşitli münasebetlerden ibarettir.” (3) Bu tanım, ideolojiyi tek tek bilgilerin ötesinde, düşünceler ve bil-

gi alanları arasındaki münasebetleri ele alan kuşatıcı bir düşünce faaliyeti olarak değerlendirmesi bakımından dikkat çekicidir. Kavram, sonraki dönemlerde toplumsal ve siyasi düşünceler bütününe karşılayacak şekilde anlam genişlemesine uğramıştır. Kavramın bu anlamıyla genişlemesinde, Batı’da Tanrı merkezli evren anlayışının bağlayıcılığını kaybetmesiyle geleneksel ve dinî otoritelerin zayıflaması etkili olmuştur. Ayrıca devrim düşüncesi, ulus-devletlerin yükselişi, sınıf bilincinin oluşması, kitle siyasetinin gelişmesi, basın ve yaygın eğitimin güçlenmesi ve geleceğin geçmişten bütünüyle farklı biçimde tasarlanabileceği inancı, ideolojiler çağını hazırlamıştır.

Ulaşılması arzulanan kemal durumu anlamında idealler modern dönemden önce de vardı. Ancak bu ideallerin sistemli toplumsal ve siyasi programlara dönüşmesi, modern çağın karakteristik özelliklerinden biri olmuştur. Modernite, insanlığa yeni imkânlar sunarken daha önce tecrübe edilmemiş çeşitli ve karmaşık problemler de doğurmuştur. Modern çağda yeni veçheler kazanarak teferruatlanan toplumsal ve siyasal meseleleri açıklama ve bunlara sistemli çözümler üretme görevini modern ideolojiler üstlenmiştir.

İdeolojiler zamana, mekâna, topluma ve kültürel farklılıklara bağlı olarak değişebilen çözümlemeler içerir. Bu nedenle belirli bir toplum veya dönem için geçerli olan çözümler bütünü, başka bir toplumun tarihsel ve kültürel şartlarına doğrudan uymaz. Bu tür çözüm projelerinin farklı medeniyet havzaları arasında aktarılması ise varlık ve insan tasavvur-

ları, değerler ve toplumsal yapılar arasındaki farklılıklar sebebiyle daha da müşküldür.

KRİTİK BİR KAVRAM OLARAK İDEOLOJİ

Modern çağa direnebilme yahut ona uyum sağlama güdüsü, kimi zaman İslam'ın bir ideoloji gibi görülmesine, kimi zaman da mevcut ideolojiler içinde eritilerek onlara eklemlenmesine yol açmıştır. Birbirine zıt bu iki kutup ve aralarında derecelenen benzer yorumlar, milliyetçilik, sosyalizm ve liberalizm gibi ideolojiler karşısında İslam'ın zihinlerdeki konumunu bulanıklaştırmıştır.

Bu kafa karışıklığının birbirine zıt iki uçta beliren örnekleri oldukça fikir vericidir. Bunlardan biri; kültür, medeniyet ve tarih gibi kavramları değersizleştirerek mukaddes metinleri toptancı bir zihniyetin "savaş" malzemesine dönüştüren İşid ve benzeri yapılarıdır. Diğer ise Müslüman kitleleri sistemli ve köklü düşünceden uzaklaştırarak hâkim güç ve ideolojilerin edilgen unsurları hâline getiren, sözde siyaset dışı Fetö ve benzeri yapılarıdır. İlkinde İslam, tarihsel ve toplumsal derinliğini oluşturan medeniyet boyutundan kopararak sürekli çatışmaya indirgenirken diğerinde dinî söylem, bağımsız ve sistemli bir dünya görüşü geliştirmeyi engelleyen bir bağıllık aracına dönüşmektedir.

Oysa İslam bir ideoloji değildir; hiçbir tarihsel ideolojiyle kuşatılamayacak, ideolojiler üstü bir hakikat ve değer kaynağıdır. Bununla birlikte Müslümanların geliştirecekleri farklı ideolojik düşünce ve çözümlemelere ölçü ve ilham verir. Dolayısıyla İslam ile Müslümanların belirli tarihsel şartlarda ondan hareketle geliştirdikleri toplumsal ve siyasal programlar birbirine eşitlenemez. Bu çözümlemeler İslam'ın kendisi değil; ilhamını ve ölçüsünü ondan almakla birlikte belirli şartlar içinde üretilmiş uygulama fikirleridir. Necip Fazıl'ın "Güneş yenilenmez, göz yenilenir" sözü, (4) değişmeyen hakikat ile onu anlamaya çalışan tarihsel idrak arasındaki ayrıma işaret eder. Salih Mirzabeyoğlu'nun "İslam'a Muhatap Anlayış" ve "vasıta sistem" kavramlaştırmaları da hakikat ile tarihsel idrak arasındaki nispeti koruma arayışının ifadeleri olarak değerlendirilebilir. (5) Hakikat ideolojide tükenmez; ideoloji ise hakikat karşısında kendi sınırlılığını fark ederek mutlaklık iddiasından vazgeçer ve onda fâni olur.

İdeolojinin imkânı ile riski de tam bu noktada belirir. İdeoloji, dağınık parçaları anlamlı bir bütün içinde ilişkilendiren sistemli bir düşünceler

bütünüdür. Bununla birlikte kendisini mutlaklaştırdığında parçaları kendi şemasına zorla uydurabilir. Böyle bir durumda hakikate yönelten bir vasıta olmaktan çıkarak daraltıcı ve perdeleyici bir işlev görmeye başlar. Müslüman bir aydın için ideoloji meselesi, her şeyden önce yaşadığı zamanı doğru kavrama ve onun gerçekliğiyle yüzleşme ihtiyacından doğar. Batı medeniyetinin geçirdiği tarihsel dönüşümler içinde şekillenen modernitenin zamanla neredeyse bütün dünyayı etkisi altına aldığı inkâr edilemez. Bu nedenle ideoloji de modernitenin doğurduğu diğer kavramlar gibi bütünüyle dışarıda bırakılamaz; mahiyeti ve sınırları belirlenerek yüzleşilmesi gereken bir mesele hâline gelir.

Bu yüzleşme, giderek iç içe geçmiş bir dünyada Batı'nın geçirdiği tarihsel dönüşümü, İslam medeniyetinin değerlerini ve içinde yaşanan toplumun özelliklerini birlikte dikkate almayı gerektirir. Kültürel farklılıkların gözetildiği mukayeseler hem modern dünyayı anlamaya hem de sahip olunan medeniyet değerlerini daha bilinçli biçimde idrak etmeye imkân verir. Nitekim Batı'da veya Doğu'da ideolojik çözümlemeler zamanın, mekânın ve toplumun ihtiyaçlarına göre biçimlenir. Değişim noktalarını ihmal eden bir düşünce zaman idrakından uzaklaşır; sahip olduğu değerleri toplumsal gerçekliğe taşıyamaz ve onları soyut ilkeler hâlinde bırakır.

Bu nedenle ideolojinin vasıtalık işlevi gözden kaçırılmamalıdır. İdeoloji nihai merkez değil, hakikatten doğan üst değerler ile tarihsel gerçeklik arasında çalışan stratejik bir vasıta. Bu bakımdan hem ayıran hem ilişkilendiren bir berzah işlevi görür: Üst değerlerle tarihsel gerçekliği birbirine eşitlemeden aralarındaki irtibatı kurar; bir taraftan zamanüstü ölçülerin somut şartlarda nasıl görünürlük kazanacağını araştırırken diğer taraftan tarihsel gerçeklikten elde edilen verileri bu ölçüler doğrultusunda anlamlandırır. Dağınık gerçeklikleri müşterek bir gaye etrafında toplayarak toplumsal bir programa dönüştürmesi sebebiyle bu vasıtalık tali değil, merkezîdir. Dolayısıyla ideolojik düşünce hem kendi içinde sistemli hem de bağlı bulunduğu üst ilkeler ve karşılaştığı gerçeklik doğrultusunda gelişmeye ve tenkide açık olmalıdır.

POSTMODERN PARÇALANMA KARŞISINDA İDEOLOJİK DÜŞÜNCE

Ne var ki günümüzde ideolojik düşünce, Batı'da modern ideolojilerin yükseliş döneminden farklı bir düşünsel ortamda, postmodernizmin büyük

anlatılara yönelttiği köklü bir itirazla karşı karşıyadır. Postmodern düşünce, modern ideolojilerin dünyayı bütünüyle açıklama ve insanlığın geleceğini tek bir tarih tasavvuru içinde kurma iddialarını sorgulamıştır. Jean-François Lyotard'ın postmodern durumu "üst anlatılara karşı inançsızlık" şeklinde tanımlaması bu değişimi veciz biçimde ifade eder. (6) Modern ideolojilerin yol açtığı acı tecrübelerle birlikte büyük anlatılara duyulan güven de zayıflamış; ilerleme, özgülleşme, sınıfsız toplum ve ulusal yükseliş gibi modern idealler eski kuşatıcılıklarını kaybetmiştir. Bugün Batı'da ve giderek dünya ölçeğinde, zamanüstü bir hakikate işaret etmek bir yana, gerçekliği bütünlüklü biçimde açıklayabildiğine ve insanlığa müşterek bir gelecek sunabildiğine geniş kitlelerce inanılan ideolojilerden söz etmek güçtür.

Bununla birlikte ideolojik düşünce, bir taraftan postmodern parçalanmanın sistemli ve bütünlüklü düşüncüyü değersizleştiren etkisine karşı dururken diğer taraftan klasik ideolojilerin mutlaklaşma tehlikesinden korunmak durumundadır. Bunun yolu, bağlı bulunduğu üst değerler karşısında kendi sınırlılığını bilmesi ve tarihsel gerçeklikle kurduğu nispeti sürekli yenilemesidir. Dolayısıyla ideolojik düşünce, ne bütünlük fikrinden vazgeçerek parçalanmaya meydan vermeli ne de kendisini mutlaklaştıran kapalı bir ideolojiye dönüşmeli; sistemlilik ile tenkide açıklık arasındaki dengeyi gözetmelidir.

DENGELİ BİR İDEOLOJİK DÜŞÜNCE

Varoluş motivasyonunu reaksiyon kültüründen alan ve varlığını yalnızca karşı olmaya bağlayan ideolojiler, karşı çıktıkları unsur ortadan kalktığında veya biçim değiştirdiğinde varlık sebeplerini kaybeder. Dengeli bir ideolojik düşünce ise öncelikle zamanüstü hakikate muhatap olma bilinciyle hareket eder; değişen zamanın karşısına çıkardığı eşya ve hadiseler karşısında neyin yanında, neyin karşısında ve niçin duracağını tayin ederken ölçüsünü ve istikametini kaybetmez. Denge burada çift yönlü bir nispetle kurulur. İdeolojik düşünce, hayatın farklı alanlarına ilişkin çözümlemeler

İslam bir ideoloji değildir; hiçbir tarihsel ideolojiyle kuşatılamayacak, ideolojiler üstü bir hakikat ve değer kaynağıdır. Bununla birlikte Müslümanların geliştirecekleri farklı ideolojik düşünce ve çözümlemelere ölçü ve ilham verir. Dolayısıyla İslam ile Müslümanların belirli tarihsel şartlarda ondan hareketle geliştirdikleri toplumsal ve siyasal programlar birbirine eşitlenemez.

İdeoloji, modern dünyanın karmaşıklaşan toplumsal ve siyasal meselelerini belirli bir bütünlük içinde açıklama ve geleceğe ilişkin bir istikamet tayin etme ihtiyacından doğmuştur.

üretirken içe doğru bağlı bulunduğu hakikat ve değer kaynağıyla irtibatını yeniler; dışa doğru ise zamanın ve mekânın somut şartlarına açılır. Dışa doğru genişlemesi kuşatıcılığını, içe doğru kurduğu nispet istikametini belirler. Böyle bir düşünce sistemi, neyi gerçekleştirmek istediğini ve hangi tarihsel ve toplumsal gerçeklikle karşı karşıya bulunduğunu bilir. Bununla da yetinmez; ulaşmak istediği düzeni tasavvur edilebilir örneklerle görünür kılabilecek kurucu bir dinamizme sahip olur.

Mevcut ideolojilerin çoğunlukla siyasi ve iktisadi düzenin esasları, toplumsal problemlerin sebepleri ve gelecekte kurulması amaçlanan düzenler üzerinde yoğunlaştığı görülür. Bu ağırlık, bazı ideolojilerde ferdin manevi ihtiyaçlarının ve varoluşsal derinliğinin ihmaline yol açmıştır. Oysa dengeli bir ideolojik düşünce, toplumsal problemlere çözüm üretirken ferdin iç dünyasını ihmal etmez; dış dünyada kurulmak istenen düzen ile bu düzeni taşıyacak insanın iç dünyası arasında sağlam bir nispet kurar. Çünkü insanın iç dünyasına ufuk kazandıramayan bir yaklaşım, toplumu kalıcı biçimde dönüştüremez.

Dengeli bir ideoloji, belirli bir zamanın, mekânın ve toplumun somut gerçekliğinden -örneğin bir toplumun maruz kaldığı ezilmişlikten- hareket etse de yöneldiği değerleri insanlığın fitrî ortak değerleriyle buluşturur. Yerel şartlara bağlılığı onu gerçekçi ve yerli, üst değerlere bağlılığı ise istikamet sahibi kılar. İdeolojik çözümlemeler ile bunların bağlı bulunması gereken üst değerler arasındaki hiyerarşinin nasıl kurulabileceği konusunda Said Halim Paşa'nın formülü yol göstericidir.

SAİD HALİM PAŞA'NIN HİYERARŞİK FORMÜLÜ

Said Halim Paşa, siyasal alanı, dayandığı itikadî, ahlâkî ve toplumsal zeminlerin en dış katmanı olarak ortaya koyar:

İslam, kendine özgü bir inanç sistemi, bu inanç sistemi üzerine kurulan bir ahlak sistemi, ahlak sisteminden kaynaklanan bir toplum sistemi ve toplum sisteminden doğan bir siyaset sistemini ihtiva etmesi bakımından, en mükemmel ve yetkinliğin en üst düzeyine ulaşmış insânî bir dindir.(7)

Paşa'nın kullandığı din-i insânî ("insânî bir din") ifadesi, İslam'ın yalnızca belirli bir kavme veya döneme değil, insan fıtratına ve bütün insanlığa hitap eden bir din olduğu şeklinde anlaşılabilir. İtikad – Ahlak Ölçüleri – Toplumsal Düzen – Siyasî Düzen sıralaması, iç içe geçen daireler hâlinde şöyle gösterilebilir:

Bu şemaya göre siyaset, kendi kendisinin ölçüsü olarak görülmez; itikadî, ahlakî ve toplumsal temellere bağlanarak derinlik kazanır. Siyasal çözümlemeler, toplumun tayin edici özelliklerini ve toplumsal düzenini bilmeyi gerektirir. Toplumsal düzenin dayandığı esasları anlamak ise o toplumun ahlak anlayışını kavramaya bağlıdır. Ahlak da insan ve varlık hakkındaki temel itikadî ölçülere dayanır. Dolayısıyla siyaset, bu hiyerarşinin son merhalesi ve dışa dönük meyvesidir; itikadî ölçülerin ahlak ve toplum üzerinden uygulama alanına taşınmasını ifade eder.

İdeoloji de bu sıralamaya sonradan eklenen bağımsız bir merteye değildir. İtikattan siyasete uzanan mertebeler arasındaki nispeti tarihsel şartlar içinde muhafaza eden, bağlı bulunduğu dünya görüşünü, tarihsel gerçeklik karşısında sistemli çözümleme ve uygulama programına dönüştürerek geleceğe taşıyan fikirler bütünüdür. Burada dünya görüşü ile ideoloji arasında bir özdeşlik değil, bir tamamlayıcılık; kaynak ve uygulama ilişkisi bulunmaktadır. Dünya görüşü insan, varlık ve değere ilişkin temel tasavvuru; ideoloji ise bu tasavvurun belirli tarihsel şartlar karşısındaki sistemli çözümleme ve uygulama yönünü ifade eder.

İHBARÎ VE İNŞAÎ YÖNLER

Dünya görüşünün ihbarî yönü, varlıkta ve tarihte olup bitenleri üst ölçüler ışığında okuyup anlamlandırmayı; inşâî yönü ise bu anlamdan hareketle geleceğe ilişkin bir istikamet belirlemeyi ve hayatı bu istikamet doğrultusunda kurmayı ifade eder. Böylece dünya görüşü yalnızca mevcut gerçekliği açıklamakla kalmaz, geleceğin nasıl kurulması gerektiğine dair ölçüler de ortaya koyar.

Bu iki yönü birlikte gözeten sistemli bir dünya görüşü, "ölümü ve hayatı yaratan" (8) Mutlak Kudret'in kâinatı yaratmasındaki büyük hikmetin ışığı altında hareket eder; inanç, düşünce ve davranış bakımından insanı Kâmil'e tâbi olmayı en büyük şeref kabul eder. İnsanlığın coğrafyadan coğrafyaya değişen tarihsel şartlarını incelerken zamanüstü mukaddes ölçülere nasıl bakacağını bilir; geçmiş, şimdi ve gelecek arasında uzun soluklu ve sistemli ilişkiler kurar. Böyle bir düşünce, yeryüzündeki insanlık macerasına iki yönlü bakar. Geçmişe doğru, insanlık tarihinin en eski dönemlerine ve ilk insana kadar uzanan geniş bir hafızaya dayanır. Geleceğe doğru ise karmaşık toplumsal sebeplerin uzun vadeli sonuçlarını öngörmeye çalışır; iyi ile kötünün tarih boyunca süren mücadelesini, aldatıcı kılık, söylem ve tabela değişikliklerine rağmen takip eder.

Bu tarz bir ideale samimiyetle bağlanan kişi ve kurumlar, idealin farklı varlık alanlarındaki sonuçlarını keşfetmeye, keşfetmiş olduklarını sistemleştirmeye yönelir. İdeali insan, varlık, toplum, dil, edebiyat, ahlak, hukuk, tarih, sanat, iktisat ve siyaset alanlarından elde edilen verilerle ilişkilendirerek ete kemiğe büründürürler. Böylece ideal, zihinde bulunan bir temenni olmaktan çıkarak hayatın farklı alanlarında tanınabilir ve uygulanabilir bir nitelik kazanır.

VAHDET VE KESRET DİYALEKTİĞİ

Bu keşif, tahlil ve anlamlandırma faaliyetiyle gaye ile hayatın farklı alanları arasında sayısız bağ tesis edilir. Zihin, vahdetten kesrete ve kesretten vahdete gidip gelirken Platon'un tabiriyle kumaş dokuyan bir mekik gibi çalışır. (9) Dokuyucu fikir, bir yandan hayatın farklı alanlarına dağılmış verileri ana gaye etrafında toplarken öte yandan bu gayeyi tarih, edebiyat, sanat, siyaset, hukuk, iktisat ve eğitim gibi alanlarda somutlaştırarak görünürlüğe getirir.

Bu bakımdan söz konusu hareket, vahdet ile kesret, gaye ile hayat, bütün ile parça kutupları arasında işleyen diyalektik bir harekettir. Kutuplardan birini, teferruatın anlamlandırıldığı sabit ve sonsuza açılan üst ölçüler alanı; diğerini ise hayatın farklı alanlarında karşılaşılan sayısız eşya ve hadise oluşturur. Buradaki diyalektik, Mutlak'ı tarihsel oluş içine indirgeyerek onun zamanüstü niteliğini zayıflatan; ayrıca Marx tarafından materyalist bir zeminde yeniden yorumlanıp özellikle 20. yüzyılda dünyayı sarsan Marksist ideolojinin diyalektik zemini hazırlayan Hegelci diyalektikten

(10) çok, değişmez hakikati ölçü olarak hakiki olanı taklidinden, kalıcı olanı geçici olandan (11) ayırmaya yönelen Platoncu diyalektiğe (12) yaklaşır.

Dengeli bir ideolojik düşünce, insanlığın geliştirdiği bütün teknolojik “oyuncaklara” rağmen hâlâ Mutlak’la (13) ve onun mutlak cemâline (14) muhatap olduğunu ve dünya adı verilen gezegende “ürperen bir dipsizliğin kıyısında” yaşadığını gözden irak tutmaz; bu idrakin verdiği “aciz” şuuruyla Mutlak’a yönelirken, dünyaya dönük sistemli düşüncesiyle eşya ve hadiseye hâkimâne bakar. Böylece karmaşık dünyada hakikate dair olanlar, farklı elbiseler ve şartlar altında da olsa, ne aradığını bilen zihinlerce tanımlanabilir; sahteler asıllardan ayrılabilir ve parçalar ait oldukları bütünlere irca edilebilir. Sürekli yenilenen kâinat karşısında “tevhidin gizemli saltanatı” da somut meseleler içinden görünür kılınmaya devam eder. Salih Mirzabeyoğlu tarafından “vasıta sistem” (15) olarak kavramlaştırılan bu denge düşüncesi, modernite sonrasında hakikate yönelmenin, onun ferdî ve toplumsal hayattaki tecellilerini tanıyıp hayata taşımanın sistemini kurmaya yönelik önemli bir insanî çabadır. Stratejik bir vasıta niteliğindeki bu düşünce farklı zihinlerde karşılık buldukça, birbirini besleyen fikir ağlarıyla “fikrî gökkubbemiz” de örülecektir.

SONUÇ

İdeoloji, modern dünyanın karmaşıkleşan toplumsal ve siyasal meselelerini belirli bir bütünlük içinde açıklama ve geleceğe ilişkin bir istikamet tayin etme ihtiyacından doğmuştur. Bir idealin ideolojiye dönüşebilmesi, onun yalnızca arzulanan bir kemal durumu olarak kalmayıp mevcut gerçekliği açıklayan, geleceği tasarlayan ve bu geleceğe ulaşmak için eylem programı öneren sistemli bir düşünce hâline gelmesine bağlıdır. Bununla birlikte ideolojik çözümlerler beşerî ve tarihsel niteliktedir; içinde doğdukları zamanın, mekânın, toplumun ve medeniyet havzasının

şartlarını taşırlar. Bu sebeple hakikatin kendisiyle veya hakikate dayanan üst değerlerle eşitlenemezler.

İslam bu anlamda bir ideoloji değil, ideolojik çözümlemelere ölçü ve istikamet veren hakikat ve değer kaynağıdır. Meseleye İslam medeniyeti açısından bakıldığında dengeli bir ideolojik düşünce, kendi sınırlılığını bilerek itikattan ahlaka, ahlaktan toplumsal düzene ve siyasete uzanan nispeti muhafaza etmeye çalışır. İhbarî yönüyle varlıkta ve tarihte olup bitenleri üst ölçüler ışığında anlamlandırırken inşaî yönüyle geleceğin nasıl kurulması gerektiğini araştırır. Vahdetten kesrete ve kesretten vahdete yönelen bu hareket sayesinde dağınık gerçeklikler müşterek bir gaye etrafında toplanır; üst değerler de ferdî ve toplumsal hayatın farklı alanlarında görünürlük kazanır. Bu, ideolojinin nihai merkez değil, hakikat ile tarihsel gerçeklik arasında çalışan stratejik bir vasıta olarak kavranıp işletilmesiyle mümkündür.

Postmodernizmin modern ideolojilere ve onların büyük anlatılarına yönelttiği itiraz, kendisini mutlaklaştıran ideolojilerin krizini görünür hâle getirmiş; ancak parçalanmış gerçekliği anlamlandıracak sistemli düşünce ihtiyacını ortadan kaldırmamıştır. Zira dünyanın boşluk kabul etmediği açıktır. Açık ve sistemli ideolojilerin yerini çoğu zaman kendisini ideoloji olarak göstermeyen parçalı yönlendirmeler almış; görünürde ideolojisizleşen dünya, örtük ideolojik yönlendirmeler karşısında daha savunmasız hâle gelmiştir. Bu nedenle hem bütünlük fikrinden vazgeçmeyen hem de hakikatin tamamını temsil ettiği iddiasına kapılmayan sistemli bir fikriyata ihtiyaç vardır. Kendi sınırlarını bilen ve üst değerlerle tarihsel gerçeklik arasındaki nispeti koruyan böyle bir “vasıta sistem”, postmodern parçalanmışlık karşısında önemini kaybetmek bir yana daha da zaruri hâle gelmiştir.

Dipnotlar

- 1 Douglas Harper, “Etymology of Idea”, Online Etymology Dictionary (Erişim 14 Ağustos 2026), <https://www.etymonline.com/word/idea>. Bu kelime, Latince vidēre “görmek” fiilinin birinci tekil şahıs biçimi olan videō “görüyorum” ve Latince visiō’dan Eski Fransızcaya geçen vision “görme, görüş” kelimeleriyle Proto-Hint-Avrupa dilindeki ortak weid- “görmek, bilmek” kökü üzerinden köktedir.
- 2 Cemil Meriç, Mağaradakiler, haz. Mahmut Ali Meriç (İstanbul: İletişim Yayınları, 26. Basım, 2015), 229.
- 3 Cemil Meriç, Umrandan Uygurluğa, haz. Mahmut Ali Meriç (İstanbul: İletişim Yayınları, 1996), 261.
- 4 Necip Fazıl Kısakürek, İdeolocya Örgüsü (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2014), 565.
- 5 Salih Mirzabeyoğlu, İslâma Muhatap Anlayış: Teorik Dil Alanı (İstanbul: İBDA Yayınları, 1987), 81–84.
- 6 Jean-François Lyotard, Postmodern Durum, çev. İsmet Birkan (Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2013), 8.
- 7 Said Halim Paşa, “İslâmlaşmak”, Bütün Eserleri, haz. N. Ahmet Özalp (İstanbul: Anka Yayınları, 1. Basım, 2003), 161. Metnin ilk baskısı için bk. Mehmed Said Halim, İslâmlaşmak (İstanbul: Hukuk Matbaası, 1337/1918), 3. Özgün ifade şöyledir: “İslamiyet kendisine hâs itikâdiyatı, o itikâdiyat üzerine müesses ahlâkiyatı, o ahlâkiyattan mütevellid içtimâiyâtı, elhâsıl o içtimâiyattan doğan siyâsiyatı ihtiva etmek itibarıyla en mükemmel ve en nihai kemali hâiz bir din-i insânîdir.”
- 8 el-Mülk 67/2.
- 9 Platon, Kratylos, çev. Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2015), 32; Oğuz Haşlakoğlu, Platon Okumaları, metne akt. M. Masum Gökyüz (İstanbul: Klasik Düşünce Okulu, 2019), 20.
- 10 Oğuz Haşlakoğlu, “Hegel Okumaları: Estetik, 2. Seminer”, Klasik Düşünce Okulu, YouTube, 6 Kasım 2025, 17:00–18:36.
- 11 Platon, Devlet, çev. Sabahattin Eyüboğlu - M. Ali Cimcoz (İstanbul: Remzi Kitabevi, 8. Basım, 1995), 273.
- 12 Oğuz Haşlakoğlu, “Platon Düşüncesinde Mimesis Eleştirisi [2. Oturum]”, BİSAV TV, YouTube, 18 Nisan 2022, 00:10:56–00:17:14; 01:33:47–01:38:32; Platon, Devlet, çev. Sabahattin Eyüboğlu - M. Ali Cimcoz (İstanbul: Remzi Kitabevi, 8. Basım, 1995), 273.
- 13 Mutlak kelimesi burada, sözlükte kelimenin asıl anlamı olarak kaydedilen “serbest bırakılmış, salıverilmiş, serbest” manasından ziyade, “herhangi bir şart ve kayıtlı sınırlı olmayan” anlamında kullanılmaktadır. Kubbealtı Lugatı, “Mutlak” (Erişim 15 Ağustos 2026), <https://lugatim.com/s/mutlak>
- 14 en-Nûr 24/35; Lisânüddin İbnü’l-Hatîb, Ravzatü’t-ta’rîf bi’l-hub-

bi’ş-şerîf, nşr. Muhammed el-Kettânî (ed-Dârülbeyzâ: Dârü’s-Sekâfe, 1. Basım, 1970), 1/288–294. Benzer bir “kendinde güzel” tasavvuru için bk. Platon, Şölen, çev. Furkan Akderin, haz. Ahmet Cevizci (İstanbul: Say Yayınları, 2. Basım, 2015), 94–95.

15 Salih Mirzabeyoğlu, İslâma Muhatap Anlayış: Teorik Dil Alanı (İstanbul: İBDA Yayınları, 1987), 81–84.

Kaynakça

- Harper, Douglas. “Etymology of Idea”. Online Etymology Dictionary. Erişim 14 Ağustos 2026. <https://www.etymonline.com/word/idea>.
- Haşlakoğlu, Oğuz. “Hegel Okumaları: Estetik, 2. Seminer”. Klasik Düşünce Okulu. YouTube. 6 Kasım 2025. <https://www.youtube.com/watch?v=-0C-Gt3JW3Fg&t=804s>.
- Haşlakoğlu, Oğuz. “Platon Düşüncesinde Mimesis Eleştirisi [2. Oturum]”. BİSAV TV. YouTube. 18 Nisan 2022. <https://youtu.be/XrA5QcKt1Z-Y?t=5610>
- Haşlakoğlu, Oğuz. Platon Okumaları. Metne akt. M. Masum Gökyüz. İstanbul: Klasik Düşünce Okulu, 2019.
- İbnü’l-Hatîb, Lisânüddin. Ravzatü’t-ta’rîf bi’l-hubbi’ş-şerîf. nşr. Muhammed el-Kettânî. 2 Cilt. ed-Dârülbeyzâ: Dârü’s-Sekâfe, 1. Basım, 1970.
- Kısakürek, Necip Fazıl. İdeolocya Örgüsü. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2014.
- Kubbealtı Lugatı. “Mutlak”. Erişim 15 Ağustos 2026. <https://lugatim.com/s/mutlak>
- Lyotard, Jean-François. Postmodern Durum. çev. İsmet Birkan. Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2013.
- Meriç, Cemil. Mağaradakiler. haz. Mahmut Ali Meriç. İstanbul: İletişim Yayınları, 26. Basım, 2015.
- Meriç, Cemil. Umrandan Uygurluğa. haz. Mahmut Ali Meriç. İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.
- Mirzabeyoğlu, Salih. İslâma Muhatap Anlayış: Teorik Dil Alanı. İstanbul: İBDA Yayınları, 1987.
- Platon. Devlet. çev. Sabahattin Eyüboğlu - M. Ali Cimcoz. İstanbul: Remzi Kitabevi, 8. Basım, 1995.
- Platon. Kratylos. çev. Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2015.
- Platon. Şölen. çev. Furkan Akderin. haz. Ahmet Cevizci. İstanbul: Say Yayınları, 2. Basım, 2015.
- Said Halim Paşa. Bütün Eserleri. haz. N. Ahmet Özalp. İstanbul: Anka Yayınları, 2003.
- Said Halim, Mehmed. İslâmlaşmak. İstanbul: Hukuk Matbaası, 1337/1918.
- Uludağ, Süleyman. “Cemâl”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 7/296. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

VEHBİ VAKKASOĞLU:

HER TÜRLÜ BOZULUŞU TOPYEKÛN DÜZELTMENİN, BÜYÜK DOĞU ÇİĞLIĞIYLA YENİDEN ORTAYA ÇIKMANIN ZAMANIDIR

Vehbi Vakkasoğlu kimdir?

1947'de Kahramanmaraş'ta doğan Vehbi Vakkasoğlu, eğitimci ve yazardır. Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesi ile İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünden mezun oldu. Millî Eğitimin çeşitli kademelerinde 35 yıl görev yaptı; altı yıl Almanya'da Türk çocuklarının eğitimi için çalıştı. İlk kitabı Mehmed Âkif'i 1968'de yayımlayan Vakkasoğlu, tarih, edebiyat, din ve psikoloji alanlarında 47 eser kaleme aldı. Yurt içinde ve yurt dışında binlerce konferans verdi. Çanakkale ruhu, aile içi iletişim ve sevgi merkezli eğitim konularındaki çalışmalarıyla gençlere, ailelere ve eğitimcilere rehberlik etti. Eserlerinden bazıları: Mehmed Âkif, Bir Destandır Çanakkale, Çanakkale'de Şahlananlar, Osmanlı İnsanı, Yunus Emre, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Ailede Sevgi İletişimi, Sevgi Merkezli Çocuk Eğitimi ve Gençler İçin Hatıralarla Necip Fazıl.

Türkiye'de Batılılaşma süreciyle yerleşen ve bugün de varlığını sürdüren Batı merkezli eğitim anlayışının karşısına, Müslüman bir toplumun kendi insan ve toplum tasavvurunun koymasının temel ölçütleri neler olmalıdır? Gençlere sadece kariyer ve diploma sunup bir fikir, mefkûre ve istikamet kazandırmayan mevcut yapı, kendi rahatından başka değer tanımayan nesiller üretmekten nasıl kurtarılabilir?

Evet, bu çok önemli ve çok ciddi bir soru. Hatta açıkçası kitaplık çapta bir soru. Ama şartların müsaadesi nispetinde birkaç cümleyle ifade etmem gerekirse: Biz, Batı'dan esen sam yellerinin 300 yıla yakın bir zamandır hafiften başlayarak gittikçe şiddetlenen, fırtınaya dönüşen ve bizi alabora eden tesiri altındayız. Dolayısıyla bu konuya çok dikkat etmemiz lazım. Eğer ülkede bir beka meselesi varsa, beka işte bu noktadadır. Bu ülkenin ebediyen var olup olmayacağının düğüm noktası, esas merkezi budur.

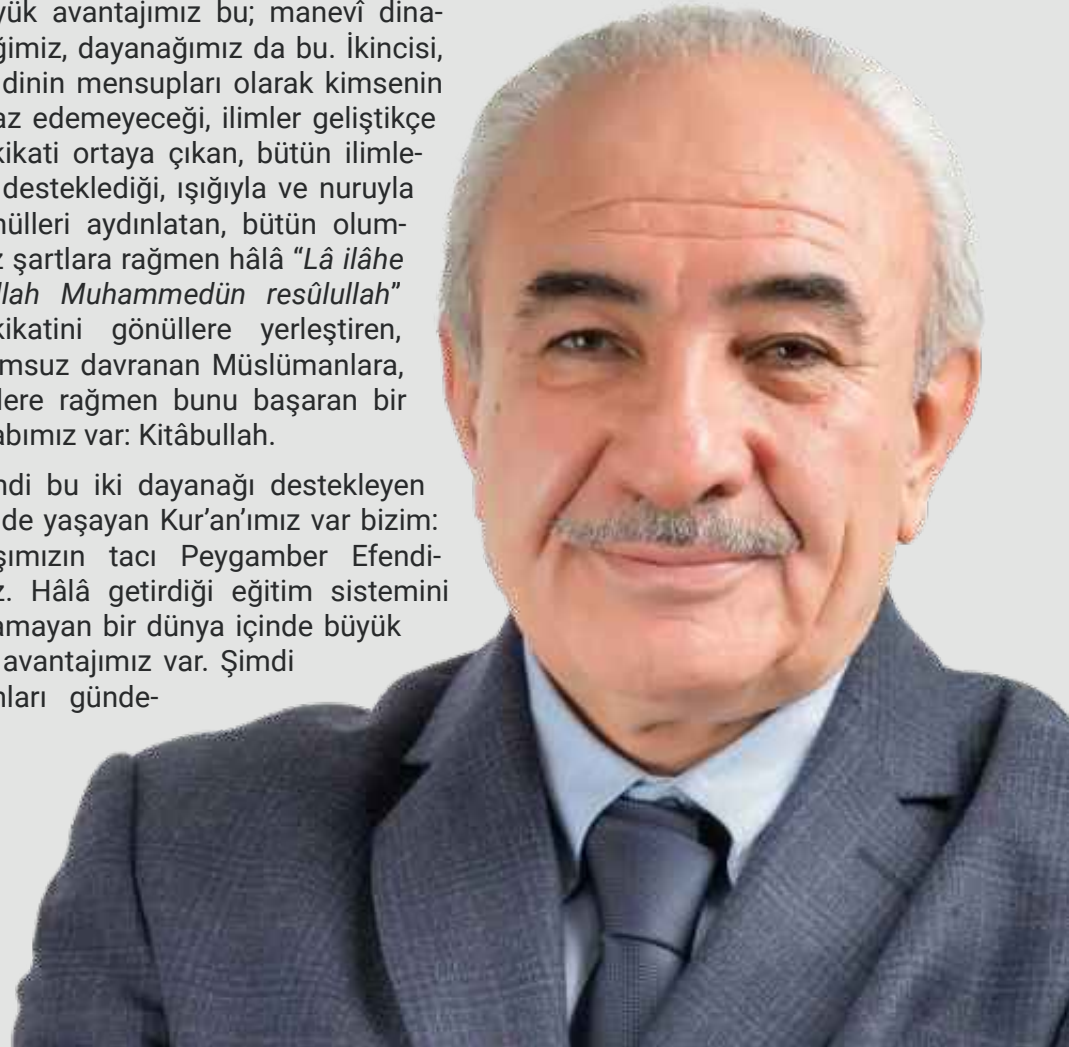
İç bütün demeyeceğim ama madde-siyle, parasıyla, dış görünüşünün cazibesiyle, nefsi ve hissi istekleri tahrik ederek bizi hep bir tarafa doğru, istikametimizi bozacak şekilde yalpalatan tesirlerdir bunlar. Bunlara karşı tabii ki kendi kültürümüz var. İrfanımızın sağlam dayanakları var. Bunlara dönmek, bunları canlı tutmak ve sürdürmek konusunda kararlılığımız olması lazım. Bunu yapmak bugünkü şartlarda, mevcut bakış açısıyla çok zor görünüyor. Hatta imkânsıza yakın derecede zor görünüyor. Ama eğitimci bir bakış açısıyla, nebevî bakış açısıyla, bunu güncelleyerek bir çözüm aradığımızda oldukça kolaylaşıyor, zevkli bir zorluğa, keyifli bir işe dönüşüyor. Bu, ruhun keyfi oluyor. Çünkü bunun diğer adı, yaratılış çizgisini bozmayan insan yetiştirme sanatıdır. Bunu yapmak için her türlü imkânımız var. Dünyada bu sanatın kalmadığı söyleniyor. Bu, Batılı filozofların, düşünürlerin, yazarların da katıldığı bir tespit. Geriye şu gerçek kalmış: Hakkaniyetini her vesileyle göstermiş bir dinin mensuplarıyız. Büyük avantajımız bu; manevî dinamizmimiz, dayanağımız da bu. İkincisi, bu dinin mensupları olarak kimsenin itiraz edemeyeceği, ilimler geliştikçe hakikati ortaya çıkan, bütün ilimlerin desteklediği, ışıyla ve nuruyla gönülleri aydınlatan, bütün olumsuz şartlara rağmen hâlâ "Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah" hakikatini gönüllere yerleştiren, olumsuz davranan Müslümanlara, bizlere rağmen bunu başaran bir kitabımız var: Kitâbullah.

Şimdi bu iki dayanağı destekleyen bir de yaşayan Kur'an'ımız var bizim: Başımızın tacı Peygamber Efendimiz. Hâlâ getirdiği eğitim sistemini aşamayan bir dünya içinde büyük bir avantajımız var. Şimdi bunları günde-

me getirmek lazım. Bunları kafalara ve kalplere hâkim etmek lazım. Ama biz bunu yaparken önemli bir yanlış yapıyoruz. İnancımız budur ama aklımız başka yöne kaymıştır.

Nefis ve şeytan iş birliğinin olduğu o güçlü holdingin tesiri altında, ekranların cazibesine uyarak farkına vardığımız yahut varmadığımız, gizli açık, Batı'dan esen o sam yelleri hepimizi vuruyor. Az ya da çok kurutuyor. İşte buraya kapıyı kapamak lazım. Rahmetli Üstad'ın, Şairler Sultanı Necip Fazıl'ımızın bize hem yazdığı hem de konferans ve sohbetlerinde tekrarladığı bir şey vardı. Nedir o? Latince bir tabir: *Felix culpa* ("mutlu cinayet").

Batı'dan gelen her şeye karşı dikkatli olun. Hayatınızı kolaylaştıran buzdolabından çamaşır makinesine, otomobilden ilaçlara kadar her şeye dikkat edin. Bunlar paragöz insanlardır; maddeci, materyalisttirler. Mutlaka faydanın içine yanlış katarlar. Çünkü size ger-

çekten dost değildirler. Olmaları da tarihî geçmişleri bakımından imkânsıza yakın derecede zordur. Alırsanız zararlı kısımlarını elemeye, onları devre dışı bırakmaya çalışın. Ya da çok çalışın; onların daha zararsızını, faydalısını yapın. İlacına bile güvenmeyin. “Bu *Felix Culpa*’yı unutmayın,” derdi rahmetli. Şimdi bu maddî şeylerin dışında, asıl oradan gelen kitap, fikir, düşünce, fen, felsefe var. Şimdi Üstad’ı ne kadar haklı çıkarıyor bütün bunlar.

Bir de önemli, insanlık dışı bir alçaklık ortaya çıkıyor. Ya, diplomada bile Doğu’ya mahsus diye Müslümanlara, yüzde 90’ı Müslüman olan ülkenin çocuklarına ikinci sınıf diploma vermişler. İki Sorbonne mezunu aynı olmuyor mesela. İlacı bile, bazı meşrubatları bile daha zararsız hâle getirip Batı’da pazarlamışlar. Aynı marka, aynı meşrubat bizde daha çapaçul bir boşvermişlik içinde sunuluyor. Tabii, daha çok kazanmak endişesi varsa da bir de “Aman, bunlar insan sayılmaz; ver gitsin” laçkalığı var. Ama bütün bunlardan bizim de bir sorumluluğumuz yok mu? Bunları fark etmeyen, bunları fark ettiği hâlde dert etmeyen, bunları izole etmek, saf dışı bırakmak için bir çabası olmayan Müslümanlar da onlardan daha çok suçlu değil midir? Dolayısıyla bizim özümüz, bizim kültürümüz bunların hepsini aşmaya yeter.

Seyyid Ahmet Arvasi, “...cemiyetler, çocuklarını eğitirlerken, kendi klasiklerine öncelik ve ağırlık verirler. Hiçbir millet, kendi kültür ve medeniyetine renk ve ruh veren Mukaddes Kitabını ve klasiklerini ihmal ederek, inkâr ederek sağlıklı bir millî eğitim ortamı oluşturamaz.” der. Batı klasiklerinin okunmasına karşı değildir; iki kanatlı bir eğitimden yanayız. Ancak gençlerimiz Batı’dan birkaç klasik sayabilirken kendi medeniyetimizin klasiklerini tanımıyor. Bizim klasiklerimiz yokmuş gibi davranılıyor.

Çok haklısın. Yani bu klasiklerimizi kim tanıtacak, kim öğretecek; daha önemlisi, kim sevdirecek? Evde anne-baba bilmiyor. Okul zaten habersiz. Hatta yıllar yılı tam tersine çalıştılar. Şimdi de tam doğrulmuş bir millî eğitimimiz hâlâ yok. Onun için gençleri suçlamamak lazım.

Bulundukları ortama uyuyorlar. Bendeniz gençleri arka teker olarak değerlendir-

yorum; ön teker suçlu. O ön tekerlerin biri de benim. Ben, 50 yıldır bunları anlatan, yazan, konuşan bir insanım. Demek ki anlatamamışız, demek ki gerektiği kadar gönüllere yerleşememişiz, yayamamışız. Yani çocuklar masum. E, şimdi bunlar ortada.

Hatta Batı klasikleri dediğimiz o seviyen eserlerin yüzde 60’ı Doğu kaynaklıdır. Bunu kesin ve net söylüyorum. Biraz mütevazı söylüyorum; daha da fazladır. Abartı olmaması endişesiyle söylüyorum. Goethe’den Tolstoy’a, Dostoyevski’den Schiller’e kadar hepsi bizim klasiklerimizden yararlanmış, bulabildikleri kadar istifade etmiş ve eserlerine revnak vermiş insanlardır. Ama biz bunlardan habersiziz. Dolayısıyla Batı klasikleriyle beslenmek, dediğiniz gibi, bir sos olmalı; bir renk, bir çeşitlilik, bir genişlik, ufuk açma aracı olmalı. Ama biz, kendi temellerimizden habersiz olarak bunları getirdiğimiz zaman kendini inkâr eden, daha doğrusu bilmediği için habersiz kalan, en masum tarafıyla Batı kafalı, Batı düşünceli ve dolayısıyla zaman içinde materyalist, hayata bakış açısı asla bizden olmayan, kalpsiz bir nesil yetiştiriyoruz.

Problemimiz bu. Hâlbuki bizde bir denge vardır. “Dünyadan da nasibinizi unutmayın.” diyen bir kitabın mensuplarıyız. Bize dünyayı da yasaklamıyor ki. Dünyanın meşru zevklerini yaratılışa uygun şekilde almamızı, yaşamamızı tavsiye eden bir kitabın ve bunun en ölçülü şekilde nasıl olacağını uygulamalı olarak gösteren bir Hazreti Peygamber’in ümmetiyiz sonuçta. Ama bunlar yok gibi. Var ama yok gibi. Çünkü bunlar dünyamıza ne aileden doğru düzgün ne de millî eğitimden—millî olmayan eğitimden—verilebiliyor. Bunlar özel çabalarla, küçük küçük, minik minik, âdetâ içine kuyu kazar gibi veriliyor. Verildiği zaman da ne kadar güzel örnekler ortaya çıkıyor. Aslında bu güzel örnekleri çoğaltmak bizim de, sizin de, hepimizin hedefidir.

Bizden aldıkları fikirleri kendi anlayışlarına göre değiştirip yeniden bize sunuyorlar hocam. Mesela İbn Tufeyl’in 12. yüzyılda yazdığı Hay b. Yakzân, Robinson Crusoe’dan çok önce Avrupa dillerine çevrilmiş. Aralarındaki doğrudan etki tartışılabilir da benzerlik ortada. Fakat biz Robinson Crusoe’yu çocukluktan beri biliyor, Hay b. Yakzân’ın adını bile duymuyoruz. Hayy, tabiatı okuyarak akıl ve tefekkür yoluyla hakikate

ulaşan insanı anlatıyor. Crusoe ise hayatta kalmayı, üretmeyi ve tabiata hâkim olmayı öne çıkarıyor. Düşüncede de benzer bir durum var. Gazzâlî’nin, İbn Sînâ ve İbn Rüşd’ün Batı düşüncesi üzerindeki tesiri biliniyor. İbnü’l-Arabî ile Hegel arasında da varlık anlayışı bakımından önemli benzerlikler kuruluyor. Fakat okullarda Hegel anlatılırken İbnü’l-Arabî’ye, Gazzâlî’ye aynı ölçüde yer verilmiyor. Klasiklerimiz var ancak eğitim sistemi bizi kendi kaynaklarımızdan uzak yetiştiriyor. Yani kendi medeniyetimizin kurucu fikirleri görünmez hâle gelirken onların Batı’da yeniden kurulmuş/kurgulanmış biçimleri evrensel düşüncenin yegâne ölçüsü gibi sunuluyor.

Evet, “intihal” diyoruz ya: almak, çalmak, çırpmak. Biz hazinemizi kaptırmışız ama cahil olduğumuz için kaptırdığımız hazinenin farkında değiliz. Birçok büyük düşünür, filozof, mesela İmam Gazzâlî’den çalıp çırpmıyor; asırlar sonra onun fikirlerini kendi buluşları, kendi emekleri gibi kendi üsluplarınca sunuyorlar. Ama biz bunun farkında değiliz. Çünkü çaldığımız hazinenin farkında olmak için de bir şeyleri gene bilmek lazım geliyor. Mesela bendeniz, yurt dışındaki konferanslarımda okuyan gençler tarafından en çok şu soruya maruz kalırım: “Hocam, iyi güzel, medeniyet diye anlattınız; çok da duygulandık. Çok güzelmiş bu İslâm medeniyeti. Ama niye böyle bir medeniyet büyük insan yetiştirmemiş? Hadi şimdi çöküntü var, kopuntu var, 100 senelik bir hezimetin telaşı var. Ama daha geçmiş asırlarda da mucidimiz yok, düşünürümüz yok, klasik eser koymuş adamımız yok. Peki, bu kadar güçlü bir medeniyet neden adamsız ve esersiz?”

Tabii, gülecek miyim, ağlayacak mıyım... İlk duyduğum zamanlarda, 40-50 sene önce, çok hırçınlaşıyordum; şimdi o çocuklara hak veriyorum. Çünkü dünyalarında böyle bir şey yok. “Evladım,” diyorum, “var da siz bilmiyorsunuz. Bilen biri olarak ben

Batı’dan gelen her şeye karşı dikkatli olun. Hayatınızı kolaylaştıran buzdolabından çamaşır makinesine, otomobilden ilaçlara kadar her şeye dikkat edin. Bunlar paragöz insanlardır; mad-deci, materyalist-tirler. Mutlaka faydanın içine yanlış katarlar. Çünkü size gerçekten dost değildirler. Olmaları da tarihî geçmişleri bakımından imkânsıza yakın derecede zordur.

de tamamını bilmiyorum. Hazine keşfedilmeyi bekliyor. İnin kütüphanelere. Alman arşivine girin, Hollanda arşivine girin, Belçika'ya girin. Burada bile ipuçları öyle karşınıza çıkacak ki neleri kaptırmışız biz, şaşıracaksınız."

Onun için, Allah rahmet eylesin, benim İtalyan bir ablam vardı: Ünlü bir Türkolog, Ordinaryüs Profesör Doktor Anna Masala. Orada herkes ordinaryüs olamıyor. Her bölümün en duayen akademisyenine ordinaryüs diyorlardı. Böyle bir ordinaryüstü ablamızdı. *Türkiye'ye Aşk Mektupları* diye kitap yazacak kadar milletimizi, ülkemizi seven, bizim birçok entel

dantel geçinen akademisyenimizden daha Müslüman, daha Türkü.

"Ben sadece şehâdetle Müslüman olmadım, arkadaşlar. Aynı zamanda Türkolog değil, Türküm, bana Türkolog demeyin." diyecek kadar bu kültüğü, bu irfanı benimsemiş biriydi. Onun bir sözüyle buraya nokta koyayım.

Bir İstanbul ziyaretinde bendeniz eski, eskimeyen gençlerimi, öğrencilerimi toplayıp götürmüştüm. Her gelişinde öyle yapardım. Ablaya bir Sultanahmet gezisi yaptırarak. Heyecan içinde, "İnanılmaz şeyler görüyorum, yaşıyorum." diyor. Biz de Sultanahmet'e bakıyoruz ama onun duyduğu heyecanı duymuyoruz. Biz de Ayasofya'ya bakıyoruz ama onun okuduğu gibi okuyamıyoruz. Bu satır aralarını okuma işi, cansız maddeden mânâ çıkarma işi, biraz kültürel seviye istiyor demek ki. Ve "Sizi çok seviyorum ama dövmek istiyorum sizi; kızgınlık size." dedi.

"Abla," dedim, "ne suçumuz var, niye dövmek istiyorsun bizi?"

"Yahu," dedi, "hazinenin üstündesiniz. O kadar gaflet içindesiniz ki üzerinde oturduğunuz hazinenin farkında bile değilsiniz. Önünüze de bir mendil açmışsınız, gelenden geçenden sadaka dileniyorsunuz. Siz sopalık değilseniz, kim sopalık?"

Deyince, benim çiçeği burnunda,

eskimeyen öğrencilerimden jeoloji mühendisi biri de bunu hemen kendi alanıyla ilgili zannetti.

"Ablacığım, arz-ı hürmet ediyorum, elinizi öpüyorum; çok haklısınız. Bendeniz jeoloji mühendisiyim. Türkiye'nin işletilemeyen—tabii bu 70'li yılların lafı—petrolleri var; işletilemeyen, hammadde olarak neredeyse bedavaya satılan bor madeni var, tor-yumu var." diye saymaya başlayınca abla dedi ki:

"Asıl ilk Osmanlı tokadını senin ense-ne indirmem lazım, evlat. Yahu, ben ne diyorum, sen ne anlıyorsun?"

Tabii delikanlı perişan oldu, biz de sesimizi kesip dinledik. Galiba sorumuzun en güzel cevabını rahmetli verdi. Ruhuna bir Fâtiha gitsin; beş yıl kadar önce kaybettik onu. Dedi ki:

"Yahu, sizin bir Yunus'unuz var, sizin bir Mevlânâ'nız var, sizin bir Hacı Bektaş'ınız var. Hadi onları unuttuysanız, çağdaşınız, sizin bir Mehmed Âkif'iniz var; daha neleriniz, niceleriniz var. Bedüzzaman'ınız var."

Bedüzzaman hakkında da ilk resmî yayını Roma Üniversitesinde o yayımlamıştı. Bizim hâlâ öyle cesur bir üniversitemiz var mı, bilemem.

"Bunlar manevî hazinelerdir. Siz bunları keşfetmedikçe, siz bunları anlayıp güncellemedikçe dünyanın petrolünün üzerinde olsanız ne yazar? İşte Arap kardeşleriniz... Petrolün yüzde 70'inin üzerinde oturuyorlar ve sahipleri gibi görünüyorlar. Kùltürleri ortada, irfan düzeyleri ortada, inançlarını yaşama oranları apaçık, güdölüyorlar. Siz önce şu asıl hazineleri, manevî zenginlikleri bir keşfedin hele." demişti.

Hep hüzünlü hatırlarım rahmetlinin bu ikazını. Galiba sorunuzun asıl cevabı da bu cümlelerin içinde.

Yine yukarıda temas ettiğiniz mesele üzerinden soracak olursam, kendi hazinemizi tekrar eğitimle birleştirecek bir müfredat gerekli diyebilir miyiz hocam?

Çok doğru. Âkif Dede diye gençler için yazdığım bir kitabı özetleyen bir konferans verdim. Öğrenciler var, liseliler; öğretmenleri de var. Şart koştum: "Velileri de çağırın." dedim. Bizde eğitim denince hep gençler akla geliyor. Ya, bu gençlere yön veren büyükler de gelsin. Anne-babaların da

ihtiyacı var; onlar da bilmiyorlar.

Neyse, düşünceme önem veren okul müdürümüz çağırmış. Büyükler önde, gençler arkada; anlatıyorum. Ama birden aklıma şöyle bir şey geldi. Dedim ki: "Âkif dedemizi, hepimizin manevî dedesini anlatacağım ama bütün kitabı anlatmama imkân yok. Lütfen okuyun. Ama özetleyeceğim. Fakat baştan size bir soru soruyorum. Soruma cevap verecek arkadaşlarımıza, hocalarımıza dâhil, 10 tane kitabımı imzalayıp hediye edeceğim." Bir sükûnet oldu.

Dedim ki: "Mehmet Âkif dedemiz hakkında onu belirleyen, onu gerçek-ten içiyle anlatan üç şey istiyorum. Bu üçünü sayanlara 10 kitabımı imzalayıp vereceğim." Yayınevinin temsilcisi de karşımda oturuyor. Adamcağız, herhâlde "Eyvah, kitaplar gitti." der gibi öyle bir sarardı. Ama sadece üç kişiye, üç kişiye kitap hediye edebildik. Üzüntü verici bir şey. Durumun içler acısı hâlini gösteriyor.

Genellikle el kaldıranlar diyor ki: "Şiir ötesi, aşılamaayan şiir İstiklâl Marşı'nı yazmıştır." Eyvallah, tamam. "Aşılamaayan, hâlâ geçilemeyen Çanakkale Destanı'nı kaleme almıştır. Çanakkale'ye en güzel abideyi o dikmiştir." Allah rahmet eylesin, o da doğru ama üçüncüye bir türlü gelemedik. Ne hâzin, ne garip, değil mi? Ama eğitimin verdiği bu. Evin verdiği bu.

Şimdi biz kendimizi nasıl güncelleyeceğiz? Batı'nın sam yellerinden korunmak için kendimize nasıl korunaklı seralar yapacağız? Düşman güçlü, düşman çok cazip, düşman çok sinsî; şeytanî oyunlarla, öyle ambalajlarla kötülüğü iyilik diye bize yutturuyor ki zehri de uydulardan döküyor. Korunmak çok zor. Bir, artık bunun bilincinde olacağız.

Hocam, kendi tarihinden ve değerlerinden kopuk yetişen bir gençte vatan, millet, bayrak ve ezan şuuru da oluşmuyor. Kriz anında, "Bu vatan bana ne verdi ki onun için öleyim? Almanya'da veya Amerika'da yaşarım, yeter ki rahat edeyim." diye düşünüyor. Bu toprakların manasını ve kendisine yüklediği sorumluluğu öğretmezsek, ilk sarsıntıda memleketini terk edecek, hatta ona ihanet edebilecek nesiller yetiştirmeyiz mi?

Onu geçtim; çok hazin bir hatıradır.

Batı, o güzelliklerin ve gelişmelerin üzerine kurulmuştur. Eğriyi de doğruyu da alabildiği kadar almıştır. Fakat İslâm imanına sahip olmadığı için her doğruyu iki yanlışla birlikte götürmüştür.

23 Nisan'da çocukları makamlara oturtuyorlar ya; galiba iki sene önceydi. Sanıyorum Cumhurbaşkanı'nın makamına oturan ilkokul öğrencisine, "Ne olmak istiyorsunuz?" diye soruldu. Gene hafızam beni yanıltmıyorsa kız öğrenciydi. Bir de o daha çok dikkatimi çekti; kızlar daha deruni olur ya, kalbî olurlar.

Ne olmak istiyor? Hayattaki en önemli hedefi nedir? Efendim, "Almanya'ya gitmek ve orada okumak, orada yaşamak" gibi bir cümle söyledi. Bu aslında küçük bir ipucuydu ama fecaati dışı vuran çok önemli bir göstergeydi. Ben sosyal medyamda epey yazdım, çizdim, üzül-düm. Ya, bu mudur yani?

Ama çocuk haklı. Çünkü medeniyet diye bildiği o, çağdaş uygarlık diye yutturulan o. Ne iyilik varsa orada var: Düzenli yaşama, bol kazanma... Bizde ne var? Ne maddî hazinelerin ne dünyanın en güzel coğrafyasının ne de nelerle kazanılmış ata hatırasının farkında; hiçbirinin önemi, değeri yok. Çocuk haklı. Görüntü bu. İşte bu görüntüyü tersine çevirmek mümkün mü? Bunu düşünenler, bunun farkında olanlar, bunu dert edenler var. Bu işin birdenbire olacağı da yok. Dediğim gibi, çok zordur. Bu zora talip olanlar bugünün gerçek mücahitleridir. Yolunuz, gönlünüz açık olsun.

Dergimizin kapak konusu, "Yekpare bir inanış, görüş ve ölçülendiriliş manzumesi, ismi de Büyük Doğu." Günümüzde modernizm, hedonizm, nefsanilik ve sekülerlik gibi fikir ve hayat tarzları Müslümanların inanç dünyasını ve gündelik hayatını kuşatıyor. Büyük Doğu, bu akımlar karşısında Müslümana fikrî bir ölçü ve koruyucu bir zırh görevi görüyor. Siz Büyük Doğu'yu bu çerçevede nasıl değerlendiriyorsunuz?

Büyük Doğu... Bu iki kelime, aslında anlattığınız hakikatin özetidir. Yani bu, "Ne varsa Batı'da var." diyenlere vurulmuş bir şamardır. Bu yanılgıya düşmüşlerin, bu gaflete girmişlerin ikaz edilmesidir. Doğu da var, güneş Doğu'dan geliyor. Bütün güzelliklerin temeli, özü oradadır. Batı, o güzelliklerin ve gelişmelerin üzerine kurulmuştur. Eğriyi de doğruyu da alabildiği kadar almıştır. Fakat İslâm imanına sahip olmadığı için her doğruyu iki yanlışla birlikte götürmüştür.

Ortaya koyduğu her türlü gelişme ile insan hayatını kolaylaştırdığını gördüğümüz araçlar da zararlar ihtiva etmektedir. Bunlara daha çok kazanç hırsıyla emek verilmiş, bedenin yanında ruha da faydalı olmaları ise hiç düşünülmemiştir. Dolayısıyla gönül boşluğu taşıyan Batı, insan yaratılışına ters ne kadar akım varsa bunların manevî bir bataklığı hâline dönüşmüştür.

Batı, Müslüman ülkelerde, özellikle de bizim ülkemizde, resmî dayatmalarla gelişmişliğin ve ilerlemenin timsali, hatta özenilmesi gereken bir medeniyet sanılmıştır; daha doğrusu bu yanılgı dayatılmıştır. Bu dayatmaların sonunda yanlışlıklar peş peşe geldi. Adını saydığınız bütün sapkınlıklar, azgınlıklar, insan fıtratına ters düşen, kadın erkek bütün insan cinsini ezen her ne varsa oradan geldi. Biz köklerimize, ruh kökümüze dayanabildiğimiz kadar direnebildik. Fakat ruh kökümüz zayıfladıkça açık kapılardan bu virüs girdi.

Şimdi yeniden derlenip toparlanmanın vakti diye düşünüyoruz. Bir şeyleri fark ettik. Fakat bu hakikati ilk fark eden ve "Ben Avrupalı olmamakla iftihar ederim." diyen Üstad Necip Fazıl'ın çağrısına kulak veriyoruz. Bu, bugünkü özümüze dönmenin en önemli çığlıklarından biriydi. Şimdi onu anlamanın, aşağılık duygusundan kurtulmanın, silkinmenin, kendine dönmenin, özüne dönmenin ve Doğulu olduğunu hatırlamanın vaktidir. Çünkü Doğu, daha çok ruhun vatanıdır. Felsefeden çok imanın memleketidir. Peygamberlerin kahir ekseriyetinin de Doğu'da dünyaya gelmiş olması bunun bir remzidir.

Bugün artık bu alan Müslümana açılmıştır. Yani Batı her şey değildir. Batı, Doğu'dan aldığı, intihal ettiği fikirleri ve düşünceleri çarpıtarak kendi maddeci anlayışına uydurmuş, dejenere etmiş, bozmuştur. Şimdi bunu topyekûn düzeltmenin, Büyük Doğu çığlığıyla yeniden ortaya çıkmanın vakti ve zamanıdır. Bu konudaki ümidini de Üstad Necip Fazıl, o meşhur, çok çarpıcı ve sırlı yazısında beyan etmiştir. Başka bir cümleyle söyleyecek olursak Üstad'ı sevindirmenin vaktidir. Ne diyordu? "Fatih bir gün mutlaka dirilecektir." Bunu kesin ve keskin bir gerçek olarak ifade etmiştir. Yani anlattığımız çerçevede söyleyecek olursak bu

söz, Doğu'nun yeniden doğmasıyla gönüllerin ve insanlığın kurtuluşunun mümkün olacağı hakikatini ifade eder.

Gençler İçin Hatıralarla Necip Fazıl kitabınızda babanızın, "Benim hiç tahsil hayatım olmadı ama Büyük Doğu Üniversitesi nasip oldu." ve "Kültürümü Necip Fazıl'a borçluyum." sözlerini aktarıyorsunuz. Bu ifadeler, Üstad'ın "Allah" demenin dahi baskı altına alındığı bir dönemde yetiştirdiği nesilleri ve kurduğu fikir mektebini göstermesi bakımından son derece dikkat çekici.

Ona da bu münasebetle bir rahmet gitsin. Âmin. Öyle derdi, evet. Üstad, Maraş'ta katıldığı bir konferansta babamı kürsüye çağırmıştı. Ondan çok hoşlanırdı. "Hilmi, söyle, nereden mezunsun?" diye sordu. Babam, tabii, Maraş'ta kitapçılık yapardı ama Necip Fazıl aşkına kitapçılık yapan garip bir adamdı. Kılıcı keskindi, fıtratı Üstad'a benzerdi. Fakat yüzlerce insanın huzuruna çıkınca tabiatıyla heyecanlandı. "Büyük Doğu Üniversitesi'nden." dedi.

Duyulur duyulmaz bir sestir. Herkes tarafından işitilmişti ama Üstad bununla yetinmedi. Çünkü babam, Üstad'ın beklediği kimlik ve kişiliği o sesle ifade edememişti. "Hilmi, duymadılar! Tekrar, daha yüksek sesle!" dedi. Bunun üzerine babam da avazının çıktığı kadar yüksek bir sesle, "Büyük Doğu Üniversitesi'nden mezunum!" dedi.

"Büyük Doğu Üniversitesi" ifadesi, örgün tahsilin yanında Büyük Doğu külliyyatının da bir mektep ciddiyetiyle okunması gerektiğini bizlere ihtar ediyor hocam. Bilhassa ideolocya Örgüsü'nü merkeze alan bu okuma, bir pergelin sabit ayağı misali gençlere bir ölçü ve istikamet kazandıracak. Sohbetimiz için teşekkür ederim.

Ben teşekkür ederim. Allah razı olsun.

Batı, Doğu'dan aldığı, intihal ettiği fikirleri ve düşünceleri çarpıtarak kendi maddeci anlayışına uydurmuş, dejenere etmiş, bozmuştur. Şimdi bunu topyekûn düzeltmenin, Büyük Doğu çığlığıyla yeniden ortaya çıkmanın vakti ve zamanıdır.

İDEOLOJİNİN ZARURETİ VE İSLÂM'A MUHATAP ANLAYIŞ

Dr. Kâzım Albay

GİRİŞ

Herkes bazı mevzularda bir fikir sahibidir. Ancak fikirlerin bütün meseleleri kuşatıcı ve mevzular arasında dengeyi ifade edici, her mevzunun hakkını vererek ve birbirinin aleyhine inkişaf ettirmeyerek kurulması gerekir ki bu, fikirlerin rafine olması, süzülmesi ve hikmet hâline gelmesiyle olur. Esasen ideoloji/dünya görüşü de tam bu

asrın ihtiyacının bir sistem olduğunu söylemek icap etmektedir. Bu ihtiyaca binaen zuhur eden ve aynı zamanda İslâm'a muhatap anlayış davasını biri "nasıl", öbürü "niçin" buudu olan Büyük Doğu-İbda İdeolojisi de böyle bir sistem ihtiyacının "iman ahlâkı" olarak yerine getirilmesidir.

İnsan ve toplum meselelerini halletme iddiasında olan bir ideolojinin bütün insanlara hitap etmesi ve her bir ferdin varoluşunu nazara alması gerekir. Zira gerçek bir ideolojinin amacı bunu gerektirir. Ferdin manevi hayatından iktisadî hayatına, fertler arası ilişkiden fert ve devlet münasebetine, hürriyet meselesinden sınırlamalara kadar tutarlılıkla ele alınması icap eder.

Bu çalışmada, bazen olumsuz manada kullanılan ve gereksizliğine hükmedilen ideoloji kavramının, mana, muhteva, kapsam ve zarureti üzerinde ayrıntılı durulmuştur. Ayrıca asrımızda sistem ihtiyacı, tatbik-vasıta fikir, İslâm'a muhatap anlayış ve Osmanlı'daki ideolojik yapı mevzuları incelenip sonunda da bir değerlendirme yapılmıştır.

İDEOLOJİ/DÜNYA GÖRÜŞÜ

Evvela "ideoloji/dünya görüşü nedir ve çağımızda ideoloji neden gereklidir?" sorularını kısaca cevaplayalım. İdeoloji kavramı, "tasavvurlar, fikirler sistemi" (1) demektir. İdeoloji, aynı mânaya gelen şu iki şekilde de tanımlanmıştır: Fert ve toplum arası inanılan ve bağlanılan fikirler manzumesi... Ferdin ve cemiyetin inşasındaki bütün esasları veren fikirler sistemi, dünya görüşü.

Necip Fazıl Kısakürek, kelimeyi Türkçe telaffuza uyarlamak için ideolocya demeyi tercih etmiştir. Psikoloji kelimesine psikolocya demesi gibi. (2)

Çağımızda ideolojinin gerekliliği hususunda ise şunları söyleyebiliriz. Topluma ait yerleşmiş hükümlerin dağılması, iktidarın bozulması ve zayıflamasına yol açtığı gibi zamanla ideolojilere de ihtiyaç ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan ideoloji bir olgu, bir bünye, bir yapı olarak görülmüştür. Şu bir be-

dahettir ki içtimaî ve siyasî bir sistem ifadesi olmadan toplum nizamı kurulamaz, insanlar arasındaki ilişkiler tanzim edilemez. Bundan dolayı ideoloji, kültürel bir mahsul ve şekillenme olarak da kabul edilir. (3) İdeolojilerin sosyal hayattaki faal ve kurucu rolü ihmal edilemez.

İdeoloji/dünya görüşü mevzu, karşıt fikir akımlarına karşı da bir zırhtır. İslâmî bir dünya görüşü zaviyesinden meseleyi misallendirirsek, eğer sahih ve sistematik bir anlayış (ideoloji) olmazsa, "İslâm sosyalizmi", "İslâm liberalizmi", "tekfirci Selefîlik" gibi sapmalar baş gösterir. Demek ki ideoloji hem toplum nizamının teşekkülü hem fertlerde iman ve itikada taalluk eden düşünce yapısının korunması açısından mühimdir. Yabancı ideolojilerin tesirinde kalınırsa iman ve itikada kadar varan sorunlar ortaya çıkar. Reformist/modernist fikir akımlarının İslâm'ı çağın hâkim ideolojisi sekülerizme uydurma çabaları, Kur'an'ın ahkam âyetlerini inkâr veya manalarını bozma, hadisleri tartışma mevzu yapma gibi yıkıcı faaliyetler buna misal verilebilir. Bu noktada, kulun eşya ve hadiselerle fikri tatbik faaliyeti olan ideolojinin İslâm değil, ancak İslâm'dan olacağını, zira İslâm'ın ideoloji değil, ideolojilere kılavuzluk eden "mutlak değerler sistemi" olduğunu ifade edelim.

Öte yandan düşman üzerimize sistemli ve sistem fikriyle gelirken bizim ideolojiden âzade olmamız ve sadece gelenek tekrarıyla yetinmemiz düşünülemez. Geleneği korumak lâzım, ancak bu dinamik bir planda ve yürütücü bir diyalektikle yapılmalıdır ki maksat hasıl olsun.

Bunun yanı sıra ideoloji, bütün kültür sahalarını olduğu gibi aksiyon alanımızı da belirlemek için gerekmektedir. Aksi halde dost ve düşman kutuplarını bilemeyiz, hedeflerimizi belirleyemeyiz ve bir usul-metot sahibi olamayız. Bir başka deyişle en küçük adımda bile ona dair bir düşünce şarttır. Öyle ki bütün davranışlarımızın arkasında bir düşünce vardır, bu bazen bir düşünce

İdeoloji/dünya görüşü mevzu, karşıt fikir akımlarına karşı da bir zırhtır. İslâmî bir dünya görüşü zaviyesinden meseleyi misallendirirsek, eğer sahih ve sistematik bir anlayış (ideoloji) olmazsa, "İslâm sosyalizmi", "İslâm liberalizmi", "tekfirci Selefîlik" gibi sapmalar baş gösterir.

bir ilmî ve akademik çalışma ile olacak iş değildir.

Çağımızda meselelerin iç içe geçmesi, kültür, hukuk, siyaset, iktisat vs. mevzuların birbirleriyle doğrudan alakalı hale gelmesi, bir toplumda nizam kurmak için ortak bir "şuur süzgeci"ni gerektirmektedir ki bu, bir dünya görüşü/ideolojiyi gerekli kılmaktadır. Bir diğer ifade ile sistemli bir yapı kurabilmek için bir ideoloji/zihniyet dünyasının olması gerekmektedir.

Bu doğrultuda, insan ve toplum meselelerinin her zamankinden daha karmaşıklığı, ilimlerde branşlaşmanın parçalanmaya yol açması ve bütüncül fikrin zaruretinin her alanda kendini hissettirmesi gibi sebeplerden dolayı

dünyasıdır. Demek ki “anlayış temin eden teoriden daha pratik yol yoktur” ilkesi idrak edilmelidir.

Bu doğrultuda, “doğru düşünce olmadan doğru düşünce faaliyeti olmaz” ilkesi de bizi tutarlı bir düşünce yapısı ve sistem ihtiyacının karşısına getirir. Bu ilke bizi, eşya ve hadiseleri kuşatan ve diyalektiklerin çelmesine takılmayan bir “üst dil-üst diyalektik”e ve oradan da “Mutlak Fikrin Gerekli-liği”ne götürür. Buradan çıkarmamız gereken vazife ise Mutlak Fikir Öl-çüleri (Kur’an ve Sünnet) şablon olamayacağına göre çağımızda Mutlak Hakikat’ten hareketle ortaya konmuş “Tatbik Fikri-Vasıta Sistemi” gerekir ki bu husus İslâm’a Muhatap Anlayış kavramıyla ifade edilir. Nitekim bu kavramları ileride tafsil edeceğiz.

İdeolojisiz adım atılamaz. Bundan dolayı “İdeolojiye ne gerek var, ben İslâmî kaynaklara bakarım!” demek tutarlı bir yaklaşım değildir. Zira “bakarım!” dendiği an kendi şuur seviyesi devreye girmekte ve ölçüleri o anki şuur süzgeciyle okuma söz konusu olmaktadır. Eğer İslâmî bir dünya görüşünün bakışı olmazsa, genelde mevcut düzenin şuur süzgeci ile ve biraz da aile çevresinden aldığı kırık dökük bir İslâmî anlayışla mutlak ölçülere ve çağındaki hadiselerle bakılmakta, bu da tutarlılık ve bütünlükten yoksun olmakta, bunun yanında bireyselliğe ve birbirinden kopuk gruplaşmalara ve bu da İslâm cemiyetinin ortak reflekslerinin oluşmamasına yol açmaktadır. Mesela biraz Seyyid Kutup, biraz Mevdûdî, biraz İmam Gazzâlî, biraz Necip Fazıl okumaları ve bunun hibrit (karışık) sentezi ortaya çıkmaktadır.

İdeoloji/sistem eksikliğini, eğitim, hukuk ve siyaset alanından kısaca misallendirelim. Eğitim alanından misal verirsek, resmî din eğitiminde biraz modernist biraz mezhepsiz yaklaşım oluşmakta, medrese eğitimi alanlarda ise ibarelere odaklanıp toplumdan kopulmaktadır. Hukuk alanında ise tercüme eserlerden hukuk ithali saçmalığı systemsizliği göstermekte olup bundan kurtulmak için devamlı hukuk reformları yapılmakta, ancak aynı zamanda ahlâk davası demek olan ideoloji olmadığı için ceza hukuk sistemi dahil hiçbir hukuk alanında bir bütünlük yakalanamamaktadır. Siyaset ve idare alanında ise eğer ideolojinin verdiği sistematik bakış olmazsa yönetimde keyfiliğe yol

açılmakta, şundan bundan etkilenen hibrit (karma) bir anlayış doğmakta ve kişilerde ise duygularının da tesiriyle dış yönlendirmelere açık bir hal olmakta ve bu da birçok içtimâî savrulmalara sebep olmaktadır.

Diğer yandan bazı ideolojilerin başarısızlığı ve hayatın dışında kalması ideolojinin gereksizliğini değil “doğru ideoloji”yi aramamızı icap ettirir. Ayrıca ideoloji kavramına “beşerî ideolojiler” deyip olumsuz bir anlam yüklenmesine karşın, Büyük Doğu İdeolojisinin “beşerî” ancak vahye dayanan yani “metbu değil tâbî” bir fikirler sistemi olduğu belirtilmelidir. Yani Büyük Doğu İdeolojisi kendi tanımıyla “İslâmiyetin emir subaylığı”(4) olup bu ideoloji kulun halifelik misyonu ile örtüşmektedir.

İdeolojisiz cemiyet nizamı kurulamaz, birlik oluşamaz. Bunu biraz detaylandıralım. Herkesin duygu-düşünce ve iradî davranışları farklı olup kendi aklını beğeneceğine göre “topluluk hakikati” nasıl tecelli edecektir? Bu soruyu soran ve dert edinen her müminin ulaşacağı nokta ideolojinin zaruretidir. Bu noktada Necip Fazıl ve Salih Mirzabeyoğlu’nun ortaya koyduğu “Büyük Doğu-İbda İslâm’a Muhatap Anlayışı”nın önemi ortaya çıkmaktadır. Bu iki mütefekkin kurduğu fikir sarayı ve şuur seviyesi karşısına tabiri caizse kendi gecekondu aklımızı ve şuur seviyemizi ileri süremeyeceğimize göre Şeriat’e tam bağlı bu düşünce sistematiğini kuşanmaktan başka çaremiz kalmaz. Eğer başıboş duygularımızın ve kendini beğenmiş aklımızın esiri değilsek varacağımız nokta budur. Bu nokta bizi birçok çelişkiden ve gagesiz ve hedefsizlikten kurtarır. Ancak bu seviye, bir cemiyet-cemaat olma ve bunun gerçekleşmesi için aksiyon hedefi olanlara dairdir. Yoksa nefsinin kurtarmakla yetinen ve bazı ibadetlerle tatmin olanlara değil.

Şu da bilinmelidir ki İslâm’a zıt bir düzende cemiyet hedefi olmadan sadece nefsinin kurtarma ve rahata erme derdine düşenler yanılmaktadır. Zira fikrî, siyasî, ahlâkî vs. her türlü tehlikeye evlerimiz dahil açıktır ve mücadele hem ferdî (iç oluş) hem içtimâî (dış oluş) planda verilmelidir. Doğru ve istikamet sağlayan yol budur ve BD-İBDA bu yol ve yöntemin (dikey ve yatay oluş aynı anda) sistemleşmiş, cemiyet projesi olmuş ve teşkilatlanmış halidir.

İmam Gazzâlî’yi “Hüccetü’l-İslâm” yapan ve müceddid kılan, Nizamiye Medreselerinin baş müderrisi olması değildir. Bilindiği üzere o, bu ilim kürsüsünü terk etmiş yani bir nefis ve kâinat muhasebesine girmiş ve sahih geleneğe bağlı olarak yeni bir ideoloji/bakış açısına sahip olmuş ve müceddid-mütefekkir olarak meşhur eseri İhyâu Ulûmî’d-din’i kaleme almıştır. Ayrıca fikrî oluşum ve dönüşümünü de el-Munkız eserinde anlatmıştır. O, sadece medresede ilimde derinleşmekle yetinmemiş, çağın meseleleriyle yakın alakalı olmuş, devrinin tehditleri olan Bâtîniğe ve Meşşâî de denen İslâm felsefecilerine karşı mücadele etmiştir. O, fikriyatıyla İslâm’a muhatap anlayışı yenilemiş ve bunu da ilim adamı hüviyetinin üstünde olan müceddid-mütefekkir vasfıyla yapmıştır. Zira fıkıh, kelam, tefsir, hadis vs. ilim dallarında uzmanlaşmak, müceddidlik için yeterli değildir. Bundan dolayı âlimler ikiye ayrılmıştır: “Âlimü’n-nas-nasları bilen” ve “âlimü’l-vâki-toplumu bilen” şeklinde. İlki ibare ve metinlerde yoğunlaşırken, ikincisi cemiyete dair bir ideoloji ve bunun aksiyonuna sahiptir. İkinciye misal olarak, İmâm-ı Âzam, İmam Gazzâlî, Mustafa Sabri Efendi zikredilebilir. Âlimü’l-vâki olmak için ilim ve aksiyon yanında irfan-hikmet kademesi gerekir. Zaten irfan ve hikmet, ilim-amel-kalp birlikteliğinde gerçekleşir. “Cemiyetçi mütefekkir” tanımı da buna denk düşer.

İdeoloji o kadar toplumu kuşatan bir meseledir ki Necip Fazıl bunun sanayileşme meselesine kadar ilgisini şöyle ifadelendirmiştir: “Bir toplum kendi ideolojisini üretebildiği nispette kendi teknolojisini üretir.” (5) Zira teknoloji Batı’dan kültürüyle birlikte gelmekte ve teknolojiye esir bir nesil yetişmektedir. Zihni ve kalbi dolduran ve makine bilmecesini de çözen sağlam bir ideolojiye ihtiyaç vardır ki Salih Mirzabeyoğlu’nun dillendirdiği, “toplumun genel fikir çerçevesine Büyük Doğu’yu oturtmak mücadelesi” de bu elzem göreve denk gelmektedir.

İdeolojisiz adım atılamaz. Bundan dolayı “İdeolojiye ne gerek var, ben İslâmî kaynaklara bakarım!” demek tutarlı bir yaklaşım değildir. Zira “bakarım!” dendiği an kendi şuur seviyesi devreye girmekte ve ölçüleri o anki şuur süzgeciyle okuma söz konusu olmaktadır.

YEDİ MADDEDE İDEOLOJİNİN ZARURETİ

1) Çağımızda meselelerin iç içe geçmesi ve branşlaşmanın gittikçe dağınıklığa yol açması gibi nedenlerden dolayı "bütüncül fikir"e ihtiyaç doğmakta ve bu husus çokça dillendirilmekte olup bu da ideolojiye tekabül etmektedir. Bütünle bağlantının koparılması ilim camiasında "akademik körlük" diye ifade edilen bir hal olup birçok akademisyen tarafından itiraf edilmekte, ancak Büyük Doğu İdeolojisinin rolü ve manası karşısında körlüğe devam edilmektedir.

Bunda bürokratik miskinlik veya statükoya bağlılık/rehavet yanında paradigmayı aşacak cesaret ve çap eksikliği de etkin olmaktadır.

2) Karşı fikirlerin saldırısına göğüs gerecek ve kendimizi koruyacak böyle bir sistem fikrine ihtiyaç vardır. Demek ki hem inşa hem savunma amaçlı ideoloji gerekmektedir.

3) İslâm'a muhatap anlayış demek olan ideoloji, fıkıhın kelime anlamındaki fehm-anlayışla örtüştüğü gibi hicri ilk asırlardaki fıkıhın geniş anlamıyla da örtüşür. İlk asırlarda fıkıh, İslâm'ın genel esaslarını bilmek,

anlayış ve ahlâk sahibi olmak manasındaydı.(6) Demek ki ideoloji, dinin esaslarını anlama olarak "usulüddin"e dair olup itikadî ölçülere (naslar) bakış açımızla da doğrudan alakalıdır. Bunların yanında şunu da belirtelim ki ideoloji olmadan ilim, sanat vs. hiçbir düşünce faaliyeti yapılamaz. Zira ideoloji mutlak manada "ölçüler" koyamaz, ancak o ölçüleri anlamak için "ölçülendirme ölçüleri" koyar ve bu usulle de esas (naslar) elde edilir. Mutlak Ölçülere doğru bir bakış ve anlayış (şuur süzgeci) demek olan ideolojinin yokluğunda ölçüler kuru tekrar edilir, ancak bağlamı ve çağımızda onları nasıl anlayıp yürüyeceğimizin usul ve sistematiği kaybedilir. Bu ise temel ölçüler olan "nasıl" davasını her devirde

yürütücü "niçin" kanadının eksikliğine ve yeni meselelere cevap verememe ve bundan dolayı itikadî bozulma ve pörsümelere yol açar. Özetle, ideoloji, bize sahih bir anlayış/doğru bir bakış kazandırdığı gibi itikadî ve amelî ölçüleri (Ehl-i Sünnet ilkeleri) koruyucu bir kalkan rolündedir. Zira sadece Ehl-i Sünnet ilkelerini ezberleyip benimsemek itikadımızı sağlam tutar, ancak bize dışa bakış ölçüleri veremez, dıştan gelen saldırılara karşı ancak savunmacı bir refleks verir. Halbuki sadece savunma ile bir cephe uzun müddet ayakta tutulamaz. Neticede hem savunma hem taarruzu aynı anda ihtiva eden bir ideoloji olmazsa itikadî ölçüleri de muhafaza etmek çok zordur.

4) Daha önceki çağlarda görünmeyen bir şekilde, Osmanlı'nın yıkılışı ve Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte İslâmî anlayışın uçmuş olması, bu anlayışın yeniden ihyası ve gelenekle bağın yeniden kurulması için köprü vazifesi görecektir ideolojiyi icap ettirmiştir. Büyük Doğu ideolojisinin bu husustaki tarihi rolü ve benzersizliği her türlü övgünün üstünde ve kritik bir noktadadır. Yani kopmuş geleneği yeni bir dille bağlarken iman ve itikadları da korumuş, ölçüleri yeniden billurlaştırmıştır. Şu nokta gözden kaçırılmamalıdır ki ölçüler klasik metinlerde bulunmata, ancak onlara yaklaşıp anlayış uçtuysa onları tekrar canlandırmak ve günümüze sunmak için yeniden inşa ve küllî anlayış gerekmektedir.

5) Çağın getirdiği yeni problemlere karşı ilimlerin yeniden sınıflandırılması gerekmekte ve bu da ideolojinin işi olmaktadır. Zira bu vazife için bir veya birkaç ilimde uzmanlaşmaktan öte bir dünya görüşünün bakış zaviyesi icap etmektedir. Mesele usulüddinle alakalı olup klasik usulde sıralama şu şekilde yapılmaktadır: Beyan-Burhan-İrfan. Burada beyan usulü, Kur'an ve Sünnet'in lafızlarına odaklanan hadisçi ve fıkıhçıya denk gelir. Burhan usulü ise İslâm'ın ilkelerini aklî delillerle savunma ve ispat olup kelamcıya denk gelir. İrfan usulü ise keşif ve ilham ile kalbi de devreye sokarak dinî ölçüleri canlı tutmayı hedefler ve tasavvufa denk gelir. Bunlar arasındaki sıralamayı irfan-burhan-beyan şeklinde yapan ilim ve tefekkür ehli de vardır. Bu usullerin ne olduğu belli olmakla birlikte onların sıralaması ve çağının ihtiyacına göre hangisine öncelik verileceği hususu,

ideolojik bir yaklaşım ve tercihtir. Demek ki İslâmî ilimler arasındaki denge önemli olup mesela Necip Fazıl, sıradan ilm-i hallerden farklı bir tarzda kaleme aldığı İman ve İslâm Atlası eserini, fıkıhla tasavvufu, zâhirle bâtını mezcetme şeklinde "fikrî-ideolojik" bir yaklaşımla kaleme almakta ve bunu da dinî ilimlerden beslenen mütefekkir vasfıyla yapmaktadır.

6) Toplumu bilme (fıkhu'l-vâki) şartı da ideolojiyi gerekli kılmaktadır. Sıradan ilim ehli isterse en yüksek seviyede olsun, toplumu bilmekte ve aksiyona geçmekte kendini pek vazifeli addetmez. Genellikle ilim tekrarından ibaret kalır. Yenileyicilik noktasında, gerektiği kadar ilmî müktesebat yeterli olup estetikle fikri birleştirerek topluma hitap eden ve dava hassasiyeti taşıyan "sanat ruhuna malik mütefekkirler" in rolü daha önemli olmaktadır.

7) Öncelikleri idrak (fıkhu'l-evleviyât) için de ideoloji gerekli olmaktadır. Mesela dışarıdan gelen saldırılara veya içten çıkan sapkınlıklara karşı İslâm'ın hangi ilkelerinin öne çıkarılacağı ve nasıl bir yol tercih edileceği meselesi, ilim ehlinin alanı değil de mütefekkirlerinin işi olup bunun da en iyi ve tutarlı yapılması için sistem bütünlüğünde olması gerekmekte ve bu da ideoloji demek olmaktadır.

ASRIN İHTİYACI BİR SİSTEM VE VASITA-TATBİK FIKRI

Yukarıda verdiğimiz tanımlardan da anlaşılacağı üzere ideoloji/dünya görüşü, ferdin psikolojik hali dahil toplumun bütün meselelerini yekpare bir bütünlük içinde kucaklamak ve çözmek iddiasında olup birbiriyle uyumlu parçalardan meydana gelmiş bir bütün/sistem (7) ifadesidir. Eğer parça mevzular birbirinden kopuksa orada sistem yoktur ve nizam (düzen) yürümez. Mesela ahlâkla desteklenmeyen hukuk ve ondan neşet eden kanun ve cezaların yürümeyeceği gibi.

Öte yandan bir toplumun kendi kültüründen oluşturacağı sistem fikri, aynı zamanda dışarıdan gelen kültür emperyalizmine de set çekicidir. Küreselleşme çağında ülkelerin birbirlerini etkilemesi ve yönlendirmesi, sistem fikri ve onun tatbikini daha ehemmiyetli hale getirmektedir. Kısaca kendi öz değerlerinden bir sistem oluşturamayan toplumlar, başka güçlere askerî açıdan mağlup olmadan önce kültürel olarak yenilmektedir.

İnsan ve toplum meselelerine bir bütün olarak bakıp unsurları uyumlu bir tüm ifadesiyle çözmemiz söz konusu olduğunda ölçülerden hareketle sonuçlandırılmış böyle bir entelektüel çabaya ihtiyaç olur. Bunu da ilim ehli veya tasavvuf ehli yapamaz, düşünce adamı/ mütefekkir veya fikirle aksiyonu birleştirmiş olanlar yapabilir.

Tatbik fikri ise yapılacak işe dair bir proje, bir tasavvur demek olup "tüm" ifadesi olan bir "tatbik fikri" olmadan tatbik dair faaliyetler bir mana ifade etmez. Mutlak Fikir bağluları açısından söylersek, çağın meselelerine karşı Mutlak Fikir'den hareketle oluşturulacak bir "vasıta sistem"e ihtiyaç vardır. Yani "Vasıta-Tatbik Sistem"i olmadan tatbik olmaz, proje olmadan inşaaya geçilemez.

Mutlak Ölçüler varken "tatbik-vasıta sistem"in neden gerektiği hakkında şunları ifade edelim. Kur'an ve Sünnet ölçülerinin bizzat kendileri, tatbik için gereken bir plan, bir program yani bir uygulama projesi değildir. Bir başka deyişle, Allah Resulü'nün tatbikatı bizim için "mutlak ölçüler" iken onlar her zaman aynen taklit edilemez, ancak onlardan çıkarılan fikhî hükümlerle tatbik edilebilirler. Demek ki ölçüleri tatbik için ayrı bir ameliyeye ihtiyaç vardır. Aksi halde İslâmî fikir, ilim ve sanat geleneği olmazdı. Yani Kur'an ve Sünnet şablon değildir, onu tatbik edecekler ondan hadiseye uygun hükmü bulur çıkarırlar.

İnsan ve toplum meselelerine bir bütün olarak bakıp unsurları uyumlu bir tüm ifadesiyle çözmemiz söz konusu olduğunda ölçülerden hareketle sonuçlandırılmış böyle bir entelektüel çabaya ihtiyaç olur. Bunu da ilim ehli veya tasavvuf ehli yapamaz, düşünce adamı/mütefekkir veya fikirle aksiyonu birleştirmiş olanlar yapabilir. Bu kişinin, ilim veya tasavvuf ehli olması şart değil, ancak ilmî birikime ve irfan geleneğine nisbeti sağlam olması, onların üzerinde yükselmesi gerekir ki sahîh olsun. Aksi halde sapkın görüşler zümresinden olur ve ümmete bir faydası değil, zararı dokunur

Necip Fazıl'ın bütün fikriyatını hülâsa ettiği ve "baş eserim" dediği İdeolocya Örgüsü, ahlâkî, içtimâî ve iktisadî bir nizam olup İslâm'a muhatap anlayışın "nasıl"ının sistemli ifadesidir. İdeolocya Örgüsü, Necip Fazıl'ın şeriat'tan kıl taviz vermeden ortaya koyduğu "tatbik fikri- vasıta sistem"dir.

İSLÂM'A MUHATAP ANLAYIŞ

İslâm'a muhatap anlayış davası, İslâm'a bakışımızın doğru ve esasa mutabık olması için sistemli bir anlayış/dünya görüşü zarureti demektir. Bir başka deyişle, "Ölçüler yerli yerinde, ancak ölçülere bakan göz nerede?" sorusunun cevabıdır. Zira Kur'an ve Sün-

net ölçüleri yerli yerindedir, ancak biz mevcut rejimin eğitim sistemi ve çevrenin oluşturduğu, "şuur süzgeci" ile İslâmî ölçülere bakarsak, "ılımlı İslâm" veya "modernist İslâm" gibi tehlikelere düşeriz. Bu ve bunun gibi sapmalardan korunmak için "şuur süzgeci"nin oluşması gerekmektedir ki "Büyük Doğu-İbda İslâm'a muhatap anlayışı"nın yaptığı da budur.

Büyük Doğu'nun yürütücü "niçin" bu-udu olan İbda Mimarı Salih Mirzabeyoğlu'nun birçok eserinde (8) ortaya koyduğu bu kavramı işlemesi yanında İslâm'a Muhatap Anlayış diye müstakil bir eseri bulunmaktadır. Bu eserde, her insan ve her toplumun ayrı bir zamanı temsil ettiği ve her devirde İslâm'ı eşya ve hadiselerle hâkim kılmaktan bahsedildiğinde tıpkı doktorun hasta ihtiyacına göre ilaç vermesi gibi ayrı bir iş demek olduğu belirtilip bu yüzden İslâm'a muhatap anlayışın zarureti dikkat çekilerek, "zamanın maksatlılığına nisbetle yüzyılımızı İSLÂM'A MUHATAP ANLAYIŞ'a ihtiyaç dönemi" (9) diye çerçevelenir. Aynı bölümde, "kendinden zuhur", "topluluk hakikati" ve "doğru yol anlayışı" mevzularıyla iç içe nisbetini ise şöyle ilan eder:

"Kendinden zuhur" dili ile, "topluluk hakikati" ve "doğru yol anlayışı"nın tecellisi...Toplayıcı manasıyla, her sahada kendini İslâm'ın öz hakikatine perçinleyecek Müslümanların "İslâm'a muhatap anlayış"larının görünmesi gayesi." (10)

Burada üç husus görülmektedir. Birincisi, küllî anlayış olan "İslâm'a muhatap anlayış" olmadan "Doğru Yol-Kurtuluş Yolu" tecelli etmez. İkincisi, yekpare bir inanış ve görüş manzumesi olmadan İslâm cemiyeti teşekkül etmez. Üçüncüsü, ideolojinin rehberliğinde gaye-vasıta ilişkileri temellendirilmeden Müslüman fert aksiyon alanını bulamaz. Hepsini kısaca "iman, cemaat ve amel" şeklinde bir terkiple de ifade edebiliriz.

İslâm'a muhatap anlayış, İslâm'ın yeniden ihyasıyla yakın alakalı bir davadır. Zira "yenilenen ne?", "yenileyen ne" sorularının cevabı verilmeden herhangi bir müceddid-yenileyicilikten bahsedilemez. Anlayışlardaki kopukluk ve dağınıklığın tesbiti, "yenilenen ne?" sorusunun cevabı, her örgüsü tezatsız bir dünya görüşü ise "yenileyen ne?" sorusunun cevabıdır. Tabii buna göre

teşkilat ve kadro şartının yerine getirilişi söz konusudur. Öte yandan "muhatap anlayış" hususunun idrak edilmemesi "İslâm ile İslâm'dan" veya "din ile tedeyyün" farkını anlayamayan mealçi/kaynakçı veya "Kur'a-niyyun" denen ve hadiste (11) de işaret edilen sapkın taifelere yol açmaktadır. Demek ki çağımızda gerek dışımızdan gerek içimizden zuhur eden yapı bozucu fikirlere karşı eşya ve hadiseleri İslâmî bir perspektiften yorumlayan ve sistem bütünlüğünde ortaya koyan bir dünya görüşü/ideoloji gerekmektedir ki kafa karışıklıkları ve savrulmaların önüne geçilsin. "İslâm liberalizmi", "İslâm sosyalizmi" gibi dışımızdan, "yeni Selefilik", "neo-Mu'tezilik" gibi içimizden gelen akımlara karşı da bizi korusun.

Bu mevzuda şu dikkat çekici tesbiti de aktaralım. Mirzabeyoğlu, 15. hicrî asra (miladî 1979 ve sonrası) gelen süreci, "İslâm'a muhatap anlayışın mutlak kemalini temsil eden O'nun nurundan mahrumluğun düşürdüğü halimiz" olarak niteler ve bu noktada, "İslâm'a muhatap anlayış"ı yenileyen Büyük Doğu Mimarı'nın hal keyfiyetimizi çerçeveyici en çarpıcı teşhisinin "mucize" isimli yazısı olduğunu(12) söyler ve bu yazıyı neşreder. Büyük Doğu'larda 1971 tarihinde çıkan bu yazıda Üstad, Cumhuriyet rejimiyle yapılan ruh katliamını kastederek, milletin düşürüldüğü bu seviyeyi, "Allah Resulü'nün Nurunu kaybetmiş olmanın neticesi" olarak "tersine mucize" olarak niteler ve O'nun nuruna malik olmanın tarih dolusu mucizeleri yanında aynı nurdan mahrumluğun bir milleti ne hale getirdiğinin çarpıcı misali olarak değerlendirir.

OSMANLI'NIN İDEOLOJİK YAPISI

Osmanlı'da işler kuvvetli bir gelenekle yürüdüğü için önceleri böyle bir sistem ihtiyacı olmamış, ancak son dönemlerinde kendini hissettirmiş, yirminci asırda ise bir zaruret arz etmiştir. Osmanlı'da en başta neden sistem ihtiyacı olmadığını ise araştırmacı-düşünür

İslâm'a muhatap anlayış davası, İslâm'a bakışımızın doğru ve esasa mutabık olması için sistemli bir anlayış/dünya görüşü zarureti demektir. Bir başka deyişle, "Ölçüler yerli yerinde, ancak ölçülere bakan göz nerede?" sorusunun cevabıdır.

Necip Fazıl, İslâm nesilleri arasında doğan kopukluğu giderici bir rol üstlenir ve dini baltalayıcı Cumhuriyet rejimiyle hesaplaşırken, yeni İslâm gençliğinin ihtiyacı olan duyush, düşünush ve davranışa dair de öncü olmuş, ilke ve prensipleri ortaya koymuştur.

Tahsin Görgün'den işaretleyelim:

“Osmanlı Devleti’nde, geçerli ve genel olarak insanları memnun edici bir nizam söz konusu olduğu sürece, Osmanlı Düşüncesi’nde “tamamen yeni bir nizam arayışı” söz konusu olmamış, bunun neticesinde büyük felsefi sistemler inşa etmek, düşüncenin kendisine amaç olarak gördüğü hususlar arasında sayılmamıştır. Kâtip

Çelebi Mizanü’l-Hakk isimli eserinde, “Bir eser niçin telif edilir?” sorusunu cevaplandırırken, aynı zamanda Osmanlı düşünürlerinin niçin büyük sistemler geliştirme yoluna girmediklerinin de bir cevabını vermektedir. Bunun yerine mevcut ve geçerli olan nizamın anlaşılması ve bu nizam içinde ortaya çıkan bazı meselelerin söz konusu edilmesi, Osmanlı Düşüncesi’nin en belirgin özelliğini teşkil etmektedir.” (13)

Nizam yerindeyse sisteme ihtiyaç olmamaktadır. Bir başka deyişle “nizam” zaten sistem demek olup bu ihtiyacı karşılamaktadır. Ancak büyük alt-üstlerin yaşandığı ve gelenekle de bağın tamamen koptuğu 20. yüzyılın sisteme ihtiyacı dayattığı âşikârdır. Hatta Osmanlının son döneminde sistem ihtiyacını fark eden ancak bunu kendisi ancak hukuk alanında yerine getiren Ahmed Cevdet Paşa, bu ihtiyaca devlet idaresi planında şöyle dikkat çekmektedir:

“Kurumlar bir saatin çarklarına benzer. Çarklardan herhangi birinde aksaklık, diğerlerine de geçer. Devlet-i Aliyye’deki tereddidi ve ıslahat teşebbüslerinin başarısızlığı bu sebebe bağlıdır. Çarkların hepsi bozulmuştur. Alınacak tedbirler bütünü kucaklamalıdır.” (14)

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Devrinde her müminin yapması gereken hal muhasebesi olarak belirtelim ki “ruh, anlayış ve görüş” yerli yerindeyken, dıştan yapılan saldırılara karşı onu korumak başka, bu kaybolduktan ve nesiller arasında kopukluk meydana geldikten sonra “ruh, anlayış ve görüş”ün iç ve dışa karşı kurucu ve ko-

ruyucu olması başkadır. Necip Fazıl ve bizim yaşadığımız dönem, ikinci hale misal olup onun kurucu/inşacı rolü burada görülür. Bu tesbite göre kendimizi ve aksiyonumuzu konumlandıracağız ki ümmete faydamız olsun. Aksi halde dışımızdaki (sömürgeciliğin ileri kolu oryantalizm) ve içimizdekilerin (laik-Batıcı çizgidekiler) planlarının bir parçası oluruz.

Necip Fazıl’ın cemiyet meydanına atılarak, bir “ideolocya örgüsü” billurlaştırması ve bir gençlik yoğurmasının sebebi İslâm’ı ihya ve tecdid çabasıdır. Zaten eserlerine (gerek şiirleri gerek nesirleri) dikkatli bir gözle bakanlar onun mücadelesinin altındaki bu aşk ve vecd halini görür. Toplum projesi olarak ortaya koyduğu Büyük Doğu İdeolojisinin de İslâm’ın cemiyet hayatına tatbiki için vazgeçilmez rolü anlaşılır. Bütün bunlara karşın onun şahsî zaaflarını gören ise ayıp aramak (tecessüs) ve sığ idrakli olmak şeklinde nitelenebilir. Karşımızda müktesebatı yüksek bir mütefekkir ve samimi bir dava adamı varken kusur arayanlar ise “sığ idrakli” olarak nitelememiz, tahkir amaçlı değil, ilim ve fikir haysiyeti gereğidir. Fikir ve ilmin, alışveriş yapılabacak bir metadan önce bir haysiyeti olduğunu düşünüyoruz.

Necip Fazıl, İslâm nesilleri arasında doğan kopukluğu giderici bir rol üstlenir ve dini baltalayıcı Cumhuriyet rejimiyle hesaplaşırken, yeni İslâm gençliğinin ihtiyacı olan duyush, düşünush ve davranışa dair de öncü olmuş, ilke ve prensipleri ortaya koymuştur. Zira yaşadığı dönem böyle bir zarureti dayatmaktadır. Her yüzyılın yenilenmesi ve yeni nesillere İslâm’ın yeniden sunulması şartı da bunu gerektirmektedir. Üstad, fiilî olarak kritik bir nesil döneminde zuhur ederken fikrî olarak da kritik bir vazifeyi yerine getirmiştir. Büyük Doğu’nun geleceğe hitap eden dili de bu yüzdendir. Bu minvalde Büyük Doğu’yu yürüten Salih Mirzabeyoğlu’nun vazife şuurunu ve çileler içinde kaleme alınan İbda fikriyatının zuhurunu da bir nebze anlamış oluruz.

İşte Büyük Doğu ideolojisi içtimaî ve siyasî planda paradigmaya (Batıcı seküler rejim) karşı bir alternatif olduğu gibi zihin dünyamızı da dolduran, çözüm teklifleriyle birlikte bir aksiyon sahası açandır. Ortaya koyduğu “Başyücelik Devleti” modeli ile de devlet ve toplum planında alternatif getirememekten kaynaklı mevcut rejimi benimseme tehlikesini de ortadan kaldıran-

dır. Bir başka deyişle kavram haritası ve zihin dünyası demek olan böyle bir fikir sistemi, dışımızdakilerin kavramlarıyla konuşma ve melez anlayışlara sapma tehlikesine karşı da koruyucu bir kalkan vazifesi görmektedir. Nitekim bu fikriyat günümüz meselelerine karşı dinamik planda oluşu ve İslâmî bir duruş için gereken hedef-gaye-vasıta ilişkilerini çözmesinden dolayı bir dava mefkûresi ve onun heyecanını da taşımaktadır. Bu da en başta ideal mevceleri kararmamış gençliğe sunulacak bir fikriyat demektir. Zaten fikir ve aksiyonu birleştirmesi açısından mukaddesatçı gençlik ve halk nazarında bu fikriyat, itibarını ve heyecanını hâlâ korumaktadır. Yeni içtimaî ve siyasî gelişmeler de bu fikriyata ihtiyacı hatırlatmakta, yer yer de dayatmaktadır. Bilhassa çözümsüzlük ve bunamlıların arttığı devrimizde.

Dipnotlar:

- 1 Süleyman Hayri Bolay, Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü, Atlas Yayınları, Ankara, 2018, s. 270.
- 2 İdeoloji kelimesinin ıstılahî mânası, “şuur süzgeci” kavramıyla yakın alâkası ve Necip Fazıl’ın bu kelimeyi kullanımı için bkz. Abdurrahman Hacımelek, “Türkiye’de İdeoloji Anlayışı ve Büyük Doğu’da İdeolocyası”, Furkan Dergisi, Temmuz-Ağustos 2018, sayı 62.
- 3 Bolay, Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü, s. 271.
- 4 Necip Fazıl Kısakürek, İdeolocya Örgüsü, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2017, s. 12.
- 5 Salih Mirzabeyoğlu, Necip Fazıl’la Başbaşa, İbda Yayınları, İstanbul, s. 117.
- 6 İmam Gazzâlî, İhyâü Ulûmî’l-din, trc. Ahmed Serdaroğlu, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1975, cilt 1, s. 60.
- 7 Sistem (manzume-dizge-model-düzenek): Birleştirici bir ilkeye dayanarak düzene konulmuş bütün. Kendi içine kapalı muntazam bir bütün. Belli ilkeler etrafında bir dünya görüşüne göre düzenlenmiş düşünceler, bilgiler ve doktrinler bütünü. (Süleyman Hayri Bolay, Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü, Atlas Yayınları, Ankara, 2018, s. 63.
- 8 Salih Mirzabeyoğlu, Kültür Davamız, İbda Yayınları, İstanbul, 1993, s. 167-172; a.mlf. Hikemiyat, İbda Yayınları, İstanbul, 2016, s. 130-142.
- 9 Salih Mirzabeyoğlu, İslâm’a Muhatap Anlayış, İbda Yayınları, İstanbul, 2021, s. 16.
- 10 Mirzabeyoğlu, İslâm’a Muhatap Anlayış, s. 14.
- 11 Söz konusu hadis: “Dikkat edin, bana kitap ve onun bir misli verildi. Dikkat edin, karnı tok bir adamın koltuğuna yaslanarak size, ‘Bu Kur’an’a uymanız gerekir. Onda helâl bulduklarınız helâl, haram bulduklarınız haramdır (başka kaynağa ihtiyacınız yoktur!)’ demesi yakındır. Dikkat edin! Allah’ın Elçisi’nin haram kıldıkları, Allah’ın haram kıldıkları gibidir.” (Ebû Dâvûd, Sünnat 6; İbn Mâce, Mukaddime 2; Tirmizî, İlim 10.
- 12 Mirzabeyoğlu, İslâm’a Muhatap Anlayış, s. 57-61.
- 13 Tahsin Görgün, Osmanlı Düşüncesi, Tirekitap Yayınları, İstanbul, 2021, s. 55.
- 14 Ahmed Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet (Tertib-i Cedid), Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet, h. 1303, cilt VI, s. 5.

EYLÜL ŞEHİTLERİMİZ

BAYRAM ALİ ÖZTÜRK

3 Eylül

Bayram Ali Öztürk Hoca, İsmailağa Camii'nde vaaz ederken bıçaklanarak şehit edildi. İsmailağa Camii'nde vaaz esnasında uğradığı saldırı sonucu şehit edilen Bayram Ali Öztürk Hoca, hayatını Kur'an ve sünnet çizgisinde talebe yetiştirmeye, İslâmî hizmetleri yaymaya adanmış bir âlimdi. Duruşu, samimiyeti ve irşad gayretiyle tanınan Bayram Hoca, kürsüden halka hitap ettiği sırada kalbine saplanan bıçakla Rabbine yürüdü. Şahsiyetini tevazu, ilmini ihlas, mücadelesini hakikat aşkı şekillendirdi. Şehadeti, onun ömrü boyunca taşıdığı davanın mühür-lenmesi olarak görülmüş, ardında ilme ve İslâmî mücadeleye adanmış bir miras bırakmıştır.

DURMUŞ ÖZTÜRK

6 Eylül

Durmuş Öztürk'ün Ankara'da şehadeti.

AHMET CANDARMA

7 Eylül

Urfa Akıncılarından Ahmet Candarma'nın şehadeti.

HAYRETTİN SÖNMEZ

8 Eylül

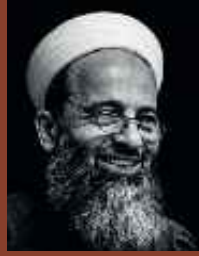
Hayrettin Sönmez'in Batman'da şehadeti.

SEFA ERYAĞAN

9 Eylül

Sefa Eryağan, Erzurum'da evinde bomba imal ederken meydana gelen patlama sonucu şehit oldu.

2006

1980

1978

1980

1979

1980

1931

1978

1979

1977

1969

MEHMET SALİH AY VE ABBAS AY

10 Eylül

Mardinli Mehmet Salih Ay ve Abbas Ay Diyarbakır'da şehit edildi.

ÇÖL ASLANI ÖMER MUHTAR

16 Eylül

Çöl Aslanı Ömer Muhtar asılarak şehit edildi. Müderrislik yapmasının yanı sıra iyi bir savaşçı olan Çöl Aslanı Ömer Muhtar, uyguladığı stratejik savaş taktikleri sayesinde İtalyanları büyük hezimete uğrattı. 16 Eylül 1931'de İtalya güçleri tarafından düzmece bir mahkemeye yargılandı ve idam edildi.

NECATİ ÇAKICI

18 Eylül

Necati Çakıcı, Gültepe Sırtı'nda şehit edildi.

MİRZA KORKMAZ

24 Eylül

Mirza Korkmaz'ın Malatya'da kızıl kuyrukçular tarafından dokuz kurşunla şehadeti.

BAHRİ KILIÇ

25 Eylül

Akıncı Bahri Kılıç, Elazığ'da bıçaklanarak şehit edildi.

MUSTAFA BİLGİ

30 Eylül

Mustafa Bilgi, MTTB Genel Merkezi Çağaloğlu'nda şehit edildi. 1950'de Bolu Göynük'te doğdu. İstanbul İmam Hatip Okulu'nda okurken Millî Türk Talebe Birliği (MTTB) Ortaöğretim Komitesi Başkanı oldu. 30 Eylül 1969 gecesi Çağaloğlu MTTB binasına düzenlenen bombalı saldırıda, henüz 19 yaşındayken şehit oldu.

DOÇ. DR. CAN CEYLÂN:

ARTIK TÜRKİYE’NİN OLMADIĞI BİR DÜZEN MÜMKÜN DEĞİLDİR

Doç. Dr. Can Ceylân kimdir?

Doç. Dr. Can Ceylân, ODTÜ İngilizce Öğretmenliği mezunudur. Yüksek lisansını Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü’nde yaptı. Doktorasını Yeditepe Üniversitesi Sosyal Antropoloji Bölümü’nde tamamladı. Kastamonu Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi ve Yeni Birlik gazetesi köşe yazarı olan Can Ceylân, akademik çalışmalarını kültür, kent, din, iletişim ve siyaset sosyolojisi alanlarında sürdürmektedir.

Türkiye, bir zamanlar Batı’nın kuyrukçusu olarak görülen ve Doğu ile Batı arasındaki iki zıt rüzgârın ortasında güçlükle ayakta duran bir üçüncü dünya ülkesi konumundayken bugün ciddi bir bölgesel güce ve NATO teşkilatı içerisinde merkezî bir mevkiye ulaştı. Bu saatten sonra Türkiye’nin yürüyüşü hangi fikrî mesnede dayanmalı ve hangi istikamete yönelmelidir?

Öncelikle kullandığımız kavramlara dikkat etmemiz lâzım. Çocuğun ismini sâhibi koyar, diye bir söz vardır. Kavramlar, onları üreten ve içini dolduran zihniyetin niyetiyle kullanılırsa, düşüncede bağımsız olmak sözde kalır. Bunu belirtmemin sebebi, Türkiye’ye yakıştırılan “Batı’nın kuyrukçusu” veya “üçüncü dünya ülkesi” gibi kavramları bizim benimsememiz ya da benimsemememizdir. Ben benimsemeyen taraftayım, çünkü bu tanımlamaları karşı cephe diyeceğimiz Batı yaptı.

Maalesef Türkiye’de Doğu’nun başı olmaktansa Batı’nın kuyruğu olmayı tercih eden sömürgeleştirilmiş bir kesim var. Ama mesele, Batı’nın ya da Doğu’nun nesi olduğumuzdan önce, bizim kendimizi ne olarak gördüğümüz, kısacası ne olduğumuzdur.

Türkiye, Osmanlı’nın son zamanlarından

bu yana geçirdiği değişim süreçlerinin en hızlı ve en yoğununu son yirmi yılda yaşadı. Hatta bu yoğunluğun ağırlıklı kesimi son on yılda yaşandı diyebiliriz. Değişimdeki yoğunluk ve hız giderek artıyor. Yâni seksen yılda yapılanların iki katını yirmi yılda yapan bir siyâsî zihniyet, kendisiyle yarışıyor. Kendisine âit bir önceki rekoru, dışına göre bir rakip olmadığı için, yine kendisi kırıyor. Açık artırmada gerek yokken fiyat yükseltme gibi bir şey bu. Ama kamuoyu bunu istiyor. Kimin yaptığından çok, neyi ne kadar yaptığıyla ilgileniyor. Nasıl olsa yapılıyor deyip hep daha fazlasını isteyen, doymayan, tatmin olmayan bir dürtü de geliştirdi.

Aslında Türkiye, son yıllardaki atılımı geç kalmasaydı ve bunlar daha geniş bir zaman dilimine yayılıp, hazmetmesi daha verimli olan bir süreçte yıllar öncesinde yaşansaydı, şimdi biz bambaşka bir Türkiye’de yaşıyor olurduk. 1980’lerde sıradanlaşmış olması gereken sivil ve askerî sanayimiz, 2010’larda anca başını kaldırıp geleceğe bakabili.

Türkiye’nin diğer ülkelerden en büyük

farkı, kendi modelini ve kendi eksenini oluşturmaya gereken bir ülke olmasıdır. Çünkü Ayyıldızlı bayrağımız nasıl sâdece Türkiye Cumhuriyeti devletinin siyâsî bayrağı değil, siyâsî sınırlarımız ötesindeki insanların gönül bayrağı ise, Türkiye Cumhuriyeti de sâdece siyâsî sınırları içinde bir devlet değildir. Bu, eşi ve benzeri olmadığı için örnek verilmesi ve kıyaslama yapılması zor bir özelliktir. Bu bize, Osmanlı’dan tevârüs eden bir özelliktir. Prof.Dr. Halil İncalcık’ın, “Tarihsel Bağlamda Sivil Toplum ve Tarikatlar” başlıklı makalesindeki şu tespiti bu özelliğimizi daha kolay anlamamıza yardım edecektir: “Osmanlı ile günümüz devletlerini kıyasladığımızda ve devlet tanımlamasını Osmanlı üzerinde yaptığımızda, bugün dünya üzerinde devlet bulunmamaktadır.”

Bu tanımlama gurûrumuzu okşasa da, Cumhuriyet olarak bize büyük bir sorumluluk yüklemektedir. Osmanlı’nın dirilmesini bekleyemeyiz. Bu bir hayâldir ve eşyânın tabiatına aykırıdır. Osmanlı, târih sahnesinde görevini yapmış ve rolünü oynamıştır. Cumhuriyet Türkiye’si olarak bize düşen, zamânı iyi okumak, zamânın ihtiyaçlarını iyi tahlil etmek ve bunlara çözüm bulmak için gereken adımları atmaktır.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin dayanması gereken fikrî mesnet, Türk devlet geleneğinin ve Türk toplum yapısının omurgasını oluşturan töre anlayışıdır. Tüm dünyâyı ve dünya üzerindeki tüm insanları ve tüm mah-lûkatı, Allah'ın emâneti olarak bilip bunun sorumluluğunu yerine getirmek devletimizin hem çizgisi hem de istikameti olmalıdır.

Ancak burada töre derken yine kavramın suistimâl edilmiş anlamından kurtarılması ve güncellenmesi gerekir. Orhun Anıtları'nın birer kopyasını yapıp şehir meydanlarına dikmek, Orhun Anıtları'nda kullanılan alfabe-yi diriltmek gibi gereksiz çabalara girmek türündeki şovenist eylemleri kastetmiyorum. Orhun Anıtları'nın ilk cümlesindeki "Zamânı Tanrı yaşar" ifâdesini, Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet merceğinden odağımıza almalıyız.

Burada enerjimizi verimsiz kullanmak için şu yöntemi benimsememiz gerektiğini düşünüyorum. Bir ülkenin nüfusunun tamâmı aynı seviyeye gelecek, herkes aynı bilince sâhip olacak, askerî bir disiplin içinde, sivil bir emir-komuta anlayışıyla hareket edecek beklentisinde olmamalıyız. Biz ordu-milletiz. Orduda olduğu gibi sivil hayatta da kurmay akıl, gidilecek yönü ve istikameti belirler. Bu yol, dümdüz değildir. Bu yüzden sırât-ı müstakim kavramını iyi anlamalıyız. Orta veya doğru yol değil; istikameti olan, yolcusunu bir yere götüren yol demektir. Yolcuların hepsi bu yolu bilmeyebilir. Bir otobüste istikameti yolcular değil, direksiyondaki kişi bilir. Toplumdan topyekûn bir aydınlanma, bir uyanış beklemek hem enerji kaybına sebep olur hem de tek tip bir toplum yapısı beklentisinin sakıncalı bir sonucudur.

Bu istikamet ne olduğu, hangi yöne doğru olduğu konusunda elimde bir reçete yok. Olamaz da. Reçete ben-de diyenin niyetini sorgulamak gerekir. Ama yanlış anlaşılacak istemem. Birileri çalışsın çabalasın, toplumun geri kalan kısmı yan gelip yatsın, demiyorum. Görev bilinci ve iş bölümü yapılarak ilerlenecek bir istikametten söz ediyorum.

"Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" anlayışı ile laik ve üniter devlet tasavvuru, Türkiye'nin Suriye'den Orta Asya'ya uzanan yeni nüfuz sahasını taşıma-ya elverişli midir? Türkiye'nin tarihî ve coğrafi sorumlulukları nasıl bir devlet anlayışını zaruri kılıyor?

"Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" sözü tâ-rihsel bir anlamda ele alınmalıdır. Bu sözün söylendiği dönem, Anadolu in-sanının son mermisini attığı dönem-dir. Cumhuriyet'e geçiş yolundaki devlet, karşısındaki nefret dolu düş-manlara karşı bir taktik geliştirmek zorundaydı. Zira, Lozan görüşmeleri, son beş yüz yılın intikamını almak ve Türkler'den kesin olarak kurtulmak isteyen güçlerle yapılan asimetrik bir pazarlıktır. Lozan görüşmeleri sonuç-lanmadan önce, İzmir İktisat Kongre-si'nin düzenlenmesi, yeni kadroların savaş değil, iktisat istediğinin mesa-jını vermektedir. Ama "Hazır ol cenge sulh u salah istersen" sözü de yine bizim sözümüzdür. Asker kökenli bir kadronun kurucusu olduğu devletin savaşmayı gündeminden tamâmen çıkarması, gerektiğinde askerî tavır almaması düşünülemez.

Biz bugünkü askerî gücümüzle de dünyâda ve yurtta barış istiyoruz. "Terörsüz Türkiye" ve bunun için ya-pılan yasal düzenlemeler bunun gös-tergesidir. Laik ve üniter bir devlet olmak da buna engel değildir. Bence bu süreçte laik kavramının da devlet yapımızdaki yerinin tâdil edildiğini görebiliriz. On sene önce dinî herhan-gi bir ifâdede laikliğin elden gittiğini iddia edenler, şimdi bir tarafta parti açılışlarını Cuma namazı çıkışına denk getiriyor, diğer tarafta da "uma-rım" yerine "inşallah" sözleri ağızla-rından düşmüyor.

Bir önceki sorunun cevâbında belirt-tiğim gibi, Türkiye'nin doğal sınırları Türkiye Cumhuriyeti devletinin sınırlarından çok daha büyüktür. Aramız-da siyâsî sınırların olması, bizim o topraklardaki nüfus sahalarımızı gör-meye engel değildir.

İngilizce ifâde ile "hinterland" denilen bölgeler, birçoğumuzun dedelerinin doğum yerleridir. Televizyon ve radyo kanallarındaki türkû programlarında Bakü, Halep, Musul, Üsküp, Selânik yörelerinden türküler çalınır ve din-lerken eşlik ederiz. Türkü yaktığımız yerler, bizim doğal sınırlarımızdır. Türkülerimizin olmadığı yerler ise ay-yıldızın gölgesinde kendini güvence altında hisseden insanların yaşadığı yerlerdir. Bu insanların dilleri, dinleri, âdetleri farklı olsa da bize duydukları güven, gerçek anlamda bir barış yapı-lanmasının karşılığıdır.

Türk devleti olarak ne Cumhuriyet, ne Osmanlı ne de Selçuklu zamânında hiçbir zaman zulüm ve katliam için

savaşmadık. Ama barışı, huzuru bo-zanların da tepesine binmek için ge-rekeni yaptık. Ata bindik Yavuz olduk, attan indik Yûnus olduk.

Türkiye Cumhuriyeti devleti savun-ma sanayiinde yaptığı atılımlarla bir savaş devleti değil, barış devleti ol-duğunu gösterme imkânı bulmuştur. Bu imkâna daha önce kavuşmuş ol-saydık sâdece kendi sınırlarımız için-de değil, yakın coğrafya-mızda da birçok katliam, terör ve soykırıma karşı caydırıcı güç olurduk. Bu açığı hızla telâfi ettiğimizi düşünüyorum.

Suriye, Irak, Azerbaycan ve Orta Asya ülkelerinin ileride Türkiye etrafında Avrupa Birliği'ne benzer gönüllü ve kademeli bir yapıda buluşması müm-kün müdür? Böyle bir birlik, Türkiye'nin mev-cut rejimini ve devlet kimliğini yeniden sor-gulamasını gerektirir mi?

Avrupa Birliği, her ne kadar bir çelik ve kö-mür birliği fikrinden yola çıkarak ekonomik bir topluluk olarak kurulsa da, Birleşik Avrupa fikri, İmmanuel Kant'tan beri vardır. Ancak Avrupa Birliği, tıpkı NATO gibi, ABD güdümünde Sovyet tehlikesine karşı kurul-muştur. Avrupa Birliği ülkelerinin Hristiyanlık ortak payda-sında buluşabilmeleri, onlar için bir avantaj sağlamıştır. Ama davulun sesi uzaktan hoş gelircesine, Avrupa Birliği fikri ortaya çıktığında öngö-rülmeyen sorunlar, şimdi başlarını ağrı-tıyor. İngiltere, târihsel tecrûbe-lerini devreye sokup Birlik'ten ayrıldı. Zâten Avro'ya girmemişti. İki Dünya savaşının çıktığı, milyonlarca insanın öldüğü ve soykırıma uğradığı toprak-larda insanların her şeyi unutup bir Avrupa Birleşik Devletleri kurmasını beklemek çok iyimserlik olur. Zâten sömürgelerden gelen kaynaklar da azaldığı için Avrupa rüyâsı kâbusa dönmek üzere. Avrupa Birliği şimdi-den yengeç sepeti hâline geldi. Şim-di yabancı düşmanlığı olarak ortaya çıkan sorunların yakın zamanda tâ-rihsel düşmanlıkları (Alman-Fransız, Fransız-İtalyan, İspanyol-İngiliz, vb.) hortlamayacağını kimse garanti ede-

Türkiye'nin diğer ülkelerden en büyük farkı, kendi modelini ve kendi eksenini oluştur-ması gereken bir ülke olmasıdır. Çünkü Ayyıldızlı bayrağımız nasıl sâdece Türki-ye Cumhuriyeti devletinin siyâsî bayrağı değil, siyâsî sınırlarımız ötesindeki insan-ların gönül bayrağı ise, Türkiye Cum-huriyeti de sâdece siyâsî sınırları içinde bir devlet değildir.

mez. Bir tehdide karşı kurulan birlik, kendi kendine tehdit hâline gelebilir.

Buradaki sorunsallardan biri Avrupa Birliği benzeri bir yapının bir tehdide karşı mı kurulacağı ve hangi devletin merkez kabul edileceğidir. Siyâsî istikrârımız ve savunma sanayiimiz burada en güçlü adayın Türkiye olduğunu gösteriyor. Târihsel arka plân da bunu destekliyor. Suriye ve Irak'taki barış öncelikli askerî varlığımız, Azerbaycan'a Karabağ'ın işgâlden kurtulması için verdiğimiz destek ve güvence elimizi güçlendirmektedir. Devlet geleneğine ve kültürüne sâhip olmamız da en büyük özelliğimizdir.

Elbette bu gelişmelerin daha somut hâle gelmesi, devletimizin üniter yapısıyla ne kadar örtüşür sorusunu şimdiden değerlendirmeye başlamamız gerekir. "Halep 82", "Musul 83" gibi ifâdeler, Türkiye'yi siyâsî sınırlarından daha büyük düşünenlerin kulağına hoş gelebilir. Ama yüzü Batı'ya ve Avrupa'ya dönmüş bir anlayışla kurulan devletimizin etki alanının Doğu'ya doğru genişlemesi, yapısal sorunları da berâberinde getirir. Mısır'ın fethinden sonra Osmanlı'nın hem siyâsî, hem fikrî hem de kültürel yapısındaki değişimleri gözden geçirmek bize fikir verecektir. Buradaki en büyük avantajımız, bizim toplumsal olarak çabuk adaptasyon sağlayan bir yapıda olmamızdır. Bunun olumlu tarafları olumsuz taraflarından fazladır. Devlet aklının bunu devreye sokmaması düşünülemez.

Yirmi yıl önce düşünülmesi zor şeylerin çoktan gerçekleştiğini hesaba katarsak ve değişimin her geçen gün hızlandığını hatırlarsak, Türkiye'nin etrâfında kurulacak bir yapı, emperyalist-kapitalist sisteme birer alternatif model olabilir. Elbette şunu da unutmayalım, emperyalist-kapitalist derken sâdece "Dolar merkezli" bir Batı sistemi değil, çoktan uyanmış ve sinsi bir şekilde pozisyon alan Çin gibi bir devi de kastediyorum. Türkiye'nin etrâfında kurulacak bu yapının Avrupa Birliği'ne alternatif olan

BRICS'ten çok daha etkili olacağı muhakkaktır. Çünkü BRICS, Avrupa Birliği ve Amerikan hakimiyetindeki modelin alternatifi değil, tâdil edilmiş yeni bir modelidir. Dolayısıyla Soğuk Savaş zamânındaki İki Kutuplu Dünya düzeni, tek kutuplu hâle geldiğinden beri içinde bulunduğu çözüm arayışını iki değil üç kutuplu bir düzene yönlendirebilir. Zira artık Türkiye'nin olmadığı bir düzen mümkün değildir. Hele güçlü bir Türkiye-siz bir düzen düşünülemez.

Güç, tatlı su gibidir; etrâfı kalabalık olur. Osmanlı güçlüyken sağlanan birlik, zayıflayınca dağıldı ve ardından bekâ sorununa dönüştü. Artık o Türkiye yok. Kurulan oyuna yedek kulübesinden girmek için uğraşan değil, oyun kuran, oyunun kurallarını koyan ve bunu da denge ve samimi barış ekseninde yapan bir Türkiye var. Türkçemizde "Zor oyunu bozar" diye bir söz vardır. *Kâmus-ı Türkî*'de "zor" kelimesi "güç ve kuvvet" anlamında kullanılır. Yâni güçlü olursak bizim aleyhimizdeki oyunu bozarız, kendi oyunumuzu kurarız ve oyunda söz sâhibi oluruz. Bu süreçte atılan her başarılı adım bizi daha da güçlendirecek ve etrâfımız daha da kalabalık olacaktır. Siyâsette dostluklar menfaat birliği ve güç ile kurulur. Amerika'nın korkutan gücünün yerine bizim barış sunan gücümüz gelecektir.

Siyasî söylemde gündeme gelen Türk-Kürt-Arap ittifakı, geçici bir güvenlik iş birliğinden kalıcı bir siyasî birliğe nasıl dönüştürülebilir? İslâm ve müşterek medeniyet mirası bu ittifakın neresinde durmalıdır?

Siyasal birlik konusu ilk sorunun cevabının girişinde vurguladığım olgu için de geçerlidir. Birlik, ittifak gibi yapılanmaların yazılımı, Batılı devletlerin ve küresel güçlerin elindedir. Biz onlara alternatif olmak için onların yazılımlarını kullanamayız. Kurallarını bizim koymadığımız bir oyunda kazanan olamayız. Mesela birlik deyince herkesin İngilizce konuştuğu ve bunu neden yaptığının sorgulanmadığı faaliyetler görüyoruz. Herkesin kabul ettiği bir İngilizce emperyalizmi söz konusudur. Bunun alternatifi Türkçe olamaz, çünkü biz emperyalist değiliz; dilimiz de emperyalist olamaz. Daha da ilerletirsek, İslâm ittifakı gibi bir yapı, emperyalist yazılımın kopyası olur.

İslâm medeniyetinde Müslüman olmayan toplumlar da yaşmalıdır ve yaşamıştır. Bağdat, Endülüs, Şam, Kudüs, İstanbul bu medeniyetin coğrâfî merkezleridir. Bütün insanlığın ve mahlûkatın sorumluluğunu üstlenen töre anlayışı ile İslâm burada birleşir ve tezat oluşturmaz. Bu birleşimin verdiği güçle Osmanlı Barışı (Pax Otomana) kurulmuştur. Dünyâya barış getireceği iddiasındaki Amerikan kültürünün bu anlayışa sâhip olması mümkün değildir. Ontolojik olarak bu onlar için mümkün değildir.

Türk-Kürt-Arap ittifakı zâten yakın geçmişe kadar yaşamış ve yaşarken yaşatmış bir yapıdır. Bu ittifak siyâsî bir birliğin ötesinde, Tevhid anlayışının bir tezâhürüdür. Buradaki mihenk taşı "hâkim-ül Haremeyn" ifâdesinin Yavuz Sultan Selim'in müdahalesiyle değişip "hâdüm-ül Haremeyn" hâline gellmesidir. Buradaki "Haremeyn" ifâdesinin sınırları tüm dünyâdır ve dünya barışıdır. Buradaki barış isteği, savaşmaktan korkulduğu için değil, zâlimin zulmüne izin vermeme sorumluluğundan gelir.

İlk dört maddenin tartışma dışında tutulduğu bir anayasa çalışması, Türkiye'ye yeni bir devlet ve medeniyet istikameti kazandırabilir mi? Kurucu esaslara dokunmayan bir düzenleme, teknik değişikliklerin ötesine geçebilir mi?

Ben bir sosyal antropoloğum ve dil antropolojisi özel ilgi alanımdır. Diller doğup kullanılmaya başladıktan çok sonra dilbilgisi kuralları kayıt altına alınmıştır. Yâni dilbilgisi kuralları masa başında yazılan, sonra da halkın kullanımına sunulan bir dil yoktur.

Hukukçu değilim ama hukuk antropolojisi açısından anayasa çalışmalarına da böyle bakıyorum. Yâni toplumda karşılığı olmayan kanun maddelerini Meclis'te kabul etmek beklenen etkiyi yapmayabilir, yapmamıştır da. Anayasa'ya kadar gitmeye gerek yok. Günlük hayatta sosyal düzeni sağlamak için karşımıza birçok tabela çıkıyor. "Çöp atmak yasaktır", "Çimlere basmak yasaktır" ifâdelerinin ne kadar karşılık bulduğunu hepimiz gözlemliyoruz.

Anayasa maddelerinin değişmezliğinin hangi şartlarda, hangi reflekslerle ortaya çıkmış olduğu sivil anayasa tartışmalarında önemli yer

Güç, tatlı su gibidir; etrâfı kalabalık olur. Osmanlı güçlüyken sağlanan birlik, zayıflayınca dağıldı ve ardından bekâ sorununa dönüştü. Artık o Türkiye yok. Kurulan oyuna yedek kulübesinden girmek için uğraşan değil, oyun kuran, oyunun kurallarını koyan ve bunu da denge ve samimi barış ekseninde yapan bir Türkiye var.

tutmaktadır. Hiçbir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının bayrakla, başkent Ankara olmasıyla, resmî dilin Türkçe olmasıyla hiçbir sorunu yoktur. Temel hak ve özgürlükler açısından hepimizin ihtiyaç duyduğu birlik ve beraberliğin somut karşılıklarının olması gerekir. Senelerce Kürt vatandaşlarımızın evleri dışında Kürtçe konuşmalarını devlete tehdit olarak algılayan zihniyetin bizi birleştirmek bir yana ayrıştırdığını gördük. Kürtçe'yi tehdit olarak görenler, neden İngilizce'ye hayranlık duyuyor? Biz Çanakkale'de İngilizlere karşı savaştık. Bu savaşta Türkler ve Kürtler yan yanaydı.

Vatandaşlarımızın Cumhuriyet rejimi ile de sorunu yoktur. Saltanat meraklılarının yüzdelik bile değil, bindelik bir grup oluşturduğu anketlerle ortaya konmuştur. Biz toplum olarak saltanat yanlısı olmadığımızı İsmet İnönü ve oğlu Erdal İnönü, Adnan Menderes ve oğlu Aydın Menderes, Alparslan Türkeş ve oğlu Tuğrul Türkeş ve Turgut Özal ve oğlu Ahmet Özal örneklerinden gördük. Toplum oğulların babalarının siyâsî mirâsını kullanmasını istemedi. Şimdi de durum farklı değildir.

Ayrıca bizim devlet kültürümüz cumhuriyet rejimine çok da yabancı değildir. Anadolu, Moğol istilâsı altındayken Ankara ve çevresinde kurulan Âhi Cumhuriyeti var. Sivil anayasa yapacağız diye her şeyi yıkıp sıfırdan başlamaya gerek yok. Kâğıt üzerinde her şeyin kusursuz olduğu ama uygulamada aksayan bir anayasa işimize yaramaz. Anayasa ile ilgili çalışmalarda ilk dört maddenin öne çıkarılmasının hayrını görmedik. Üstü kapalı ola-

rak kastedilen laiklik ise, bir taraf "laikliğe dokunmayın da ne yaparsınız yapın" tavrındayken, diğer taraf "laikliğe dokunmayacak sivil anayasa ne işe yarayacak" tavrında direniyor. Yukarıda belirttiğim Halil İnalcık'ın makalesinin hemen başında şu ifâdeler geçer: "Devletin, ortak bir ideolojisi, ortak bir dini, hatta ortak bir siyasi rejimi yoktu. Osmanlı Devleti, Sultan'ın merkezi hakimiyetini tanıyan her gruba, kendi şemsiyesi altında koruyordu. İsteddiği ilk şart, Sultan'ın otoritesinin mutlak olarak tanınması idi."

Osmanlı'daki "sultan'ın otoritesi"nin karşılığı Cumhuriyet'te "devlet otoritesi"dir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin otoritesini tanıdıktan sonra, kişilerin laik olması veya olmaması tartışma konusu değildir.

Osmanlı her padişahta yeniden kurulurcasına kendisini güncelleyerek uzun ömürlü oldu. Bu, özellikle ilk on padişahımızda çok belirgindir. Cumhuriyetimiz yüz yaşını geçti. Osmanlı'nın ilk yüzyılıyla kıyaslandığında Cumhuriyetimiz çok daha iyi durumdadır. Bu yüz yıl içinde çok bâdireler atlattık. Bu bâdireler her devletin atlabileceği bâdireler değildir. Burada milletimizin basireti de önemli rol oynamış ve oynamaktadır. Bizim yokluğuna tahammül edemeyeceğimiz tek şey, devlettir. Yeter ki devlet, halkını dönüştürecek, hayâtına müdahale edilecek ve üzerinde baskı kurulması gereken bir kitle olarak değil de, devletin var olma sebebi olarak görsün, o zaman aradığımız birçok çözüm kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

ASIRLIK DAĞINIKLIKTAN MÜŞTEREK CAYDIRICILIĞA MEKKE ANLAŞMASI

Türkiye, Suudi Arabistan ve Pakistan'ın ortak savunma anlaşması, asırlık dağınıklığın müesseseseleşmeye yönelmesi olarak değerlendiriliyor. Anlaşmanın özü sade: Birine yapılan saldırı, üçüne yapılmış sayılacak. BM Şartı'nın 51. maddesine dayanan bu hüküm, bölgenin özlediği bir kavramı çağırıyor: müşterek caydırıcılık. Anlaşma, ABD-İran gerilimi, İsrail'in sınır tanımayan askerî pratiği ve büyük güç güvencelerinin itibar kaybettiği bir dönemde imzalandı. Körfez ülkeleri, Amerikan şemsiyesinin her zaman açılmayabileceğini görüyor. Suudi Arabistan'ın sermayesi, Pakistan'ın nükleer eşiği ve Türkiye'nin savunma sanayii, üç ülke arasında birbirini tamamlayan bir denge oluşturuyor; bunun duygusal değil, soğuk bir ihtiyaç hesabı olduğu vurgulanıyor. Tek kutuplu düzenin çözülmesiyle boşalan sahaya Çin dolururken Rusya da zorluyor. İki milyarlık İslâm âleminin bu düzende özne mi olacağı yoksa büyük güçlerin (ABD, Çin, Rusya gibi) rekabet edip hesap yaptığı, kendisi pasif kalan bir coğrafya olarak mı kalacak sorusu gündemde; farkın teşkilatlanmadan geçtiği, İslam İşbirliği Teşkilatı gibi yapıların bildiri yayımlamanın ötesine geçemediği vurgulanıyor. Bir kutup olabilmeyen müşterek karargâh, entegre hava savunması ve ortak savunma sanayii gerektirdiği, Mekke Anlaşması'nın

bu yönde bir adım olduğu ama yolun sonu olmadığı belirtiliyor. Anlaşmanın bugün itibarıyla kırılma olduğu da kaydediliyor. Üç başkent tehdit algısı örtüşmüyor; Riyad'ın Washington bağı gevşemiş ama kopmamış, Pakistan'ın Hindistan'la gerilimi ittifakı beklenmedik bir cephede sinayabilir. Henüz daimî bir karargâh bulunmuyor. Bölgenin Bağdat Pakti'nden CENTO'ya, imzalanıp yaşamamış anlaşmaların mezarlığı olduğu, ortak kusurun asker sahaya inmediği için taahhütlerin sözde kaldığı hatırlatılıyor. Anlaşmanın kalıcı olması için tarihte ispatlanmış tek yolun karşılıklı askerî konuşlanma olduğu belirtiliyor. Bir ülkenin askerî müttefik toprağında bulunduğu ittifakın vakıya dönüşüğü, caydırıcılığın fizikî bir gerçeklik kazandığı ifade ediliyor. Bu çerçevede en meşru adımın, Haremeyn'in muhafazası kapsamında Türk ve Pakistan birliklerinin tugay çapında Suudi Arabistan'da, Suudi unsurların da Türkiye ve Pakistan'da konuşlanması olacağı öne sürülüyor. Böyle bir adımın üç halkın vicdanında karşılık bulacağı, birliklerin iç içe geçmesiyle ayrılmanın maliyetinin artıp birlikliğin tabiileşeceği belirtiliyor. Değerlendirmeler, Mekke'deki imzanın bir temel taşı da olabileceğini, tozlu bir arşiv evrakı da olabileceğini; bunu belirleyecek olanın konjonktür değil irade olduğunu vurguluyor.

FİKİRDE MESNETSİZ, HAYATTA İSTİKAMETSİZ OLUNAMAZ

İbrahim Tatlı

Fikirde mesnetsiz, hayatta istikametsiz olunamaz. Zarureti de bu açıktır.

İdeoloji, belli bir dünya görüşü ve onun hayata dair sistematize edilmiş hâli, herkes için zarurettir, evet. Ama bunun belli bir manifesto ve manzume hâlinde tafsilatlı olarak açıklanmış olması gerekmiyor. Bu o kadar büyük bir şart değil. Burada esas olan, insanların ve toplumların fikirde belli bir mesnede, belli bir esasa dayanıyor olması ve o esas çerçevesinde de hâliyle kendisine belli bir istikameti, hedefi, vizyonu tespit etmiş olmasıdır. Zaruri olan budur.

Tarihe baktığımızda ideoloji dediğimiz hadise, çok sonraları, meselelerin çok karmaşık hâle gelmesiyle beraber kendini dayatmış ve ortaya çıkmıştı. Ama öncesinde öz ve esas olarak şu vardır: Her toplumun, her milletin kendisini ayakta tutan mutlaka belli bir mesnedi vardır, fikrî olarak bir esası vardır. Bu ya bir dindir ya da belli insanların icat ettiği bir töre, bir kurallar silsilesi vesairesidir.

Mesela eski Türklerde töre vardı. Romalılarda kendilerinin icat ettiği bir Roma hukuku, Stoacılık felsefesi vardı. Cengiz Han "Ben dünyaya hâkim olmalıyım" diyen bir adamdı. Tabii ki biz buna doğrudan ideoloji dersek, bunun bir manifestosu, manzumesi olmadığı için ideoloji kavramı açısından bu eksiktir. Ama ideolojinin karşılayacağı kadar derinliği vardır. Nedir bu?

O fonksiyonu yerine getirir.

Tabii ki. Bu adamın kendisine ait bir mesnedi var. Bu adam kendisini dünyaya hâkim olması gereken kişi olarak görmüş ve dolayısıyla kendisine bir istikamet sağlamış: "Sen artık bundan sonra bu yolda ne gerekiyorsa üstüne düşeni yap." Taktikleri ve gereklilikleri yolda belirlemiş. Önce gidiyor, esaretten kurtulduktan sonra kendi ailesi içerisinde reis olmayı başarıyor. Sonra kendi kabilesinin reisi oluyor, ardından bütün Moğol boylarını topluyor derken büyüdükçe büyüyor. Artık tarih meydana.

Burada Cengiz Han'ın başarısının sırrı olarak göreceğimiz şey nedir? Bu adamın belli bir mesnedi var ve o mesnede bağlı olarak da bir istikameti var.

İngilizlerin 1500'lerden itibaren yavaş yavaş dünya sahnesine çıkıp dünyaya hâkim olacak şekilde genişleyip yayılabilmeleri, bunların bir daha esir düşmeyip bütün dünyayı esir almak üzere içlerinde belirmiş bir duygunun eseridir. Bu yolda adamlar taktikleri tamamıyla maceralarının içinde, yollarını yürürken kendileri belirlemişler.

Bunun önceden belli bir manifestoyla, manzumeyle, esasları teşkil edilmiş şekilde ortaya konulması gerekmiyor. Kaldı ki bir manzume tespit edilmiş olsa bile hayat şartları içerisinde revize edilmesi veya esnetilmesi gerekebilir. Şartlar değiştikçe onların vasıfları değişeceği için önceden alınmış kararların ve hükümlerin de değişmesi mecburidir. Bu da gayet tabii; bu, bir yoldan sapma değil, aynı yol içerisinde taktiklerin değişmesidir.

Osmanlı Beyliği'nin devlete dönüşmesine bakalım mesela. Kurulduğunda Osmanlı Beyliği, bir gün Konstantiniye'yi fethedip orayı bir İslâm başşehir hâline getirmek üzere, o niyet ve o amaçla doğmuş bir beylik. Osman Gazi'nin bütün rüyası buydu. Bunu evlâdına tevarüs ettirdi ve bu, devam ederek nihayet Fâtih'te hedefine ulaştı.

Burada ne görüyoruz? Osmanlı Beyliği'nin belli bir mesnedi var. Bir defa bunlar esas olarak müslüman; İslâm adına savaşmak ve hâkim olmak gibi bir amaçları var. Önlerinde de hedef olarak Roma pâyitahtı var. Osmanlı'nın 1453'e kadar bütün manevraları, bir gün İstanbul'u almak üzerine. Hem doğuya hem batıya doğru; bir taraftan Anadolu'daki Türk beyliklerine, bir taraftan da Balkanlar'daki Hristiyan prensliklerine ve devletlerine doğru genişliyorlar. Böylece İstanbul'u her taraftan kuşatacak bir derinlik de elde etmiş oluyorlar.

Bu yolda bir devlet inşası, devletin müesseselerinin inşası... Sonuçta beylikten çıkmış, devlete dönüşmüşler. Göçebe kültürden gelmiş küçük bir beyliğin böyle bir devlete dönüşmesi muazzam bir hadise. Bunun esası, mesnedi ve istikameti, az önce söyledik, belli. Bu doğrultuda devletleşmenin kendisi bile, bir yerde o istikamete ulaşmak için taktik olarak kabul edilebilir.

Ve nihayet Osmanlı, karada güçlü bir ordu, denizde donanmaları ve genişlemiş sınırlarıyla İstanbul'u iyice ortada küçücük eritmiş olarak hedefine ulaştı. Bunu gayet açık seçik bir ideolojik hareket olarak vasıflandırabiliriz tabii ki.

İdeoloji kelimesi burada biraz sakil oluyor; çünkü burada bir manifesto

yok, madde madde sıralanmış bir manzume yok. Bu işi yapan insanlar da "Bizim ideolojimiz şudur, dünya görüşümüz budur" diye bunu konuşarak veya bunun tantanasını yaparak bu işi yapmadılar. Bunların bir rüyası ve hedefi vardı. Bu yolda uğraştılar ve başardılar. Ne gerekiyorsa yaptılar: Hata ettiler, düzelttiler, gerektiğinde pragmatist davrandılar, esnek davrandılar; hem siyasî olarak hem askerî olarak gereken neyse yaptılar ve başardılar.

Tarihte başarılı olmuş veya belli bir emperyal güce erişmiş bütün devletlerin ve milletlerin ortak özelliği budur: Bunların belli bir mesnedi vardı; beraberinde de o mesnedin dayattığı bir istikamet oluştu. Bunlar her ikisini beraber yürüttüler ve o hedefe ulaştılar.

Biz Romalıları ve Cengiz Han'ı örnek verdik, Osmanlı'yı anlattık. Bu, yalnızca bunlar için geçerli değil. Mesela Çin'i ele alalım. Çin'in belli bir ideolojisi var; resmî olarak "komünizm". Ama adamların bütün yapıp ettikleri tamamıyla komünizmin dışında bir hadise. Başarılarını da komünizme borçlu değiller. Bilakis onların asıl, adı konulmamış ideolojisi veya dünya görüşü başka bir şey. Yüzyıllar boyunca tarihin kenarında ve dünyanın tecrit edilmiş bir köşesinde yaşayan bir millet, nihayet 1800'lerle beraber çok ağır saldırılara uğrayıp "Artık biz de varız, biz de var olmak istiyoruz" diye yavaş yavaş dışarı çıkmaya karar vermiş ve bir gün dünyayı zapt etmeye niyet etmiş. Böyle bir millet var karşımızda.

Giovanni Papini'nin Gog isimli eserinde bahsettiği bir hadise var. Orada bir Çinliyle görüşüyor. O Çinli "Sarı Tehlike"den bahsediyor; Çin milletinin bir gün dünyaya hâkim olmak istediğini ve hâkim olacağını anlatıyor. Bunu temellendirirken de Japonların ve İngilizlerin dışarıdan gelip Çin'e saldırarak Çin milletine yaptıkları eziyetleri, zulümleri anlatıyor. Ondan sonra Çinlilerin bu Mançuryalı, Moğol hanedanlarından kurtulmak için Çin milliyetçilerini kullandığını, onlardan kurtulmak için komünistleri kullandığını, ileride onlardan da kurtulup tamamen Çinli, kendi olarak dünyaya hâkim olmak istediğini anlatıyor. Mealen söylüyorum bunu.

Gerçekten de baktığımızda Çinliler kalkınma hadisesini komünizmi kullanarak başardılar. Ama baştan sona komünizme inanmış bir millet olarak, o ideolojiyi esas almış olarak yaşa-

madılar; hele ki devletin onunla hiç ilgisi yok. Bilakis dışarıda da tamamen liberal ekonomi esaslarına dayalı şekilde bir yayılma siyaseti izlediler.

Şu anda baktığımızda Çin'de Konfüçyüs öğretileri öğretiliyor; dışarıya da Çinliler Konfüçyüs öğretilerini ihraç ediyorlar. Hiçbir şekilde Çin dışarıya komünizmi pazarlamaya çalışmıyor. Ama zâhirde Çin, Mao'dan beri komünist bir rejim.

Demek ki burada onların asıl ideolojisi, adı konulmamış ve manzumesi yazılmamış olan başka bir ideoloji. Bunun adına ideoloji demekten ziyade, "fikirde mesnet; kendi şahsiyetinin esası neyse o çerçevede kendisine bir istikamet çizmek" şeklinde ifade edersek daha doğru olur.

Şu anda dünyada belli güç sahiplerinin adı konulmamış veya kendi aralarında adını koydukları hâlde dışarıya bildirilmemiş dünya görüşleri, fikrî mesnetleri bellidir. Küreselci dediğimiz kesim tamamıyla dinsiz bir dünya kurmaya çalışıyor. Dijital faşizm yoluyla insanları dönüştürüp mankurtlaştırıp sürüleştirecek yönetmek istiyorlar. Bütün dünyanın variyetini ellerine geçirip bütün insanları köle veya şuursuz bir sürü gibi gütmek, istediklerini yaptırmak yahut onlara her ne istiyorlarsa rahatça yapabilmek istiyorlar. Bunun peşindeler. Bu, onların kendi fikrî mesnetleri ve onun doğrultusundaki istikametleri ile ona dair taktik hareketleri çerçevesinde gayet belli bir hareket tarzı, belli bir macera.

Ruslar, Putin ile beraber tekrar eski Rus Çarlığı zamanındaki ihtişamlı günlerine dönmek istiyorlar. Bunlar nedir? Rus milleti, Ortodoks Hristiyan... Şahsiyeti belli bunların, mesnedi buna dayalı. Mecburen esir düşmemek, Batılılara ve Avrupalılara esir düşmemek, tekrar eski günlerine dönmek için bu adamlar dışarıyla çatışma durumundalar. Başarabilirler mi, başaramazlar mı, ayrı dava; ama hayatta kalmak için bunu yapıyorlar.

Gelelim Türkiye'ye. Türkiye Osmanlı mirasçısıdır. Nedir bu millet? Müslümandır. Evet, bizim mesnedimiz, esasımız İslâm. İstikametimiz de İslâm yolunda olmak zorunda. Bizim Anadolu coğrafyası emperyal bir coğrafyadır. Burada insanlar kapısını kapatıp rahat oturamaz. Ya birileri gelir burayı işgal eder ya da buradaki insanlar dışarıya taşmak zorundadır. Anadolu tam dünyanın göbeğinde bir coğrafya.

Hâliyle Osmanlı mirası da meydana ve Osmanlı parçalanarak oluşturulmuş bir coğrafyanın ortasındayız. O hâlde bizim tekrar emperyal bir vizyona sahip olmamız lazım. Bu durumda Türkiye'nin fikrî mesnet olarak İslâm'ın ve istikamet olarak da İslâm İmparatorluğu'nun peşinde olması gerektiği bellidir. Hâliyle devletin ve toplumun bütün yapıp edeceği, inşa edeceği düzen, içerideki siyaset İslâmî bir çerçevede, dışarıdaki siyaset de emperyal bir çerçevede olmak zorunda.

Bunu illa ideoloji ve dünya görüşü isimleri altında zikretmeye gerek yok. Veleve ki Türkiye'de bu meseleleri tam adamakıllı tafsil etmiş, dört başı mamur Büyük Doğu'da ideolojisi gibi bir ideoloji olmasaydı, bu devletin ve toplumun ya bunu inşa etmek ya da en azından bunun esas ve istikameti çerçevesinde belli taktikler geliştirerek hareket etmesi zarureti vardı.

O yüzden ideolojinin ve dünya görüşünün zarureti çerçevesinde, insanların daha rahat anlayabileceği şekilde söylememiz gereken şudur: Fikirde bir mesnede sahip olmak ve o mesnet doğrultusunda bir istikamete sahip olmak.

İdeolojinin ve dünya görüşünün bir şeyleri başarmak, hayatta kalabilmek ve kendini büyütebilmek için zaruret olması meselesi etrafında bir tehlikeye de işaret etmek isterim: Bu tehlike şablonculuktur; fikrin kendisini dondurup statik bir dogma hâline getirmektir. Bunlar en büyük tehlikelerdir.

İdeoloji denen şey asla dogma değildir, şablon değildir. Belli bir fikre mensup olan insanların kendi fikirlerini, ideolojilerini bir dogma hâline getirmeleri; bunu sanki yemek tarifi gibi uygulanacak bir şablonmuş gibi görmeleri, o ideolojiye ihanet olur ve başarısızlık getirir.

Bu, ideolojinin kendisi ne kadar doğru ve tutarlı olursa olsun, hayat şartları içerisinde tutarsız ve boşmuş gibi görünmesine sebep olur. Bunun suçlusu kesinlikle o fikrin kendisi değildir; fikrin bağılı olduğunu iddia eden kişilerdir.

İdeoloji denen şey asla dogma değildir, şablon değildir. Belli bir fikre mensup olan insanların kendi fikirlerini, ideolojilerini bir dogma hâline getirmeleri; bunu sanki yemek tarifi gibi uygulanacak bir şablonmuş gibi görmeleri, o ideolojiye ihanet olur ve başarısızlık getirir.

EĞİTİM-BİR-SEN İSTANBUL 2 NO'LU ŞUBE BAŞKANI MAHMUT AKAY:

MÜFREDATTAKİ EĞİTİMLER BİRBİRİNDEN KOPUK DEĞİL, BİR ANLAM DÜNYASI KURAN ALANLAR ŞEKLİNDE ELE ALINMALIDIR

Türkiye’de Batılılaşma süreciyle yerleşen ve bugün de varlığını sürdüren Batı merkezli eğitim anlayışının karşısına, Müslüman bir toplumun kendi insan ve toplum tasavvurunu koymasının temel ölçüleri neler olmalıdır? Gençlere sadece kariyer ve diploma sunup bir fikir, mefkûre ve istikamet kazandırmayan mevcut yapı, kendi rahatından başka değer tanımayan nesiller üretmekten nasıl kurtarılabilir?

Türkiye’de Batılılaşma tecrübesinin eğitim üzerindeki etkisini tartışırken meseleyi yalnızca “Batı’ya karşı yerli eğitim” ikiliğine indirgememek gerekir. Asıl soru daha temeldir: Eğitim hangi insanı yetiştirmek, hangi hayatı değerli göstermek ve hangi toplumu mümkün kılmak için vardır? Bir Müslüman toplum açısından farklılaşma da öncelikle burada başlamalıdır. Böyle bir eğitim tasavvurunun birkaç temel ölçüsü olduğunu düşünüyorum.

Birincisi, insan anlayışı. İnsan yalnızca iş gücü, tüketici, seçmen veya ekonomik sermaye değildir. İslâmî perspektifte insan, akıl ve irade sahibi olduğu kadar ahlâkî sorumluluk taşıyan, başkalarına karşı vazifeleri bulunan ve hayatının hesabını vereceğini bilen bir varlıktır. Dolayısıyla eğitimin başarısı sadece “mezun ne kadar kazanıyor?” sorusuyla ölçülmemelidir. “Doğruyu yanlıştan ayırabiliyor mu, nefsinin sınırlayabiliyor mu, adalet duygusu gelişmiş mi, başkasının derdiyle ilgileniyor mu, hakikat karşısında kendi menfaatinden vazgeçebiliyor mu?” soruları da eğitim ölçütü olmak zorundadır.

İkincisi, bilgi ile hikmet arasındaki bağın yeniden kurulmasıdır. Modern eğitim çoğu zaman bilgiyi “ne işe yarar?” sorusuyla değerlendiriyor. Hâlbuki teknik olarak çok bilgili olup neyin uğruna yaşayacağını bilmeyen insan yetiştirilebilir. Burada ihtiyaç, fen bilimlerini veya çağdaş bilgiyi reddetmek değildir. Onları daha büyük bir anlam dünyasının içine yerleştirmektir. Ma-

tematik, fizik, tıp, mühendislik, ekonomi elbette öğretilecek fakat bunlarla beraber “Bunu niçin yapıyorum, kime hizmet ediyor, hangi sınırlar içinde yapmalıyım?” sorusu da öğretilecektir. Bilgi kudret verir, eğitim o kudretin hangi istikamette kullanılacağını da öğretmelidir.

Üçüncüsü, mefkûreyi slogan olmaktan çıkarıp yaşanan sorumluluk hâline getirmektir. Gençlere birkaç tarihî şahsiyet anlatıp “medeniyetimizin değerlerini benimseyin” demek yeterli olmaz. Mefkûre, insanın kendisinden daha büyük bir gayeye bağlanmasıdır. Öğrenci yoksullukla, yalnızlıkla, yaşlılarla, çocuklarla, çevre meseleleriyle, mahallesinin problemleriyle gerçek biçimde karşılaşmıyorsa “ümme”, “millet”, “adalet”, “hizmet” gibi kavramlar kolayca retoriğe dönüşür. Bu sebeple okulun içinde olduğu kadar dışında da hizmet, mesuliyet ve fedakârlık tecrübesi eğitimin parçası olmalıdır.

Burada kritik meselelerden biri de öğretmendir. Bir eğitim sistemi, müf-

redatından önce öğretmeni kadar ahlâkîdir. Genç, fedakârlığı PowerPoint sunumundan öğrenmez. Kendisine gerçekten emek veren, ilmi ciddiye alan, sözü ile hayatı arasında mümkün olduğunca tutarlılık bulunan yetişkinlerden öğrenir. Bu sebeple öğretmen yetiştirmek yalnızca pedagojik teknik kazandırmak değil, güçlü bir fikrî formasyon, kültür, ahlâk ve meslek şuuru kazandırmak anlamına gelmelidir.

Bunun yanında başarı tarifi de değiştirilmesi gerekir. Bugünkü düzen aileden okula kadar çocuğa çoğunlukla şu zinciri telkin ediyor: İyi not → iyi üniversite → iyi meslek → yüksek gelir → rahat hayat. Sonra aynı toplum gençlerin neden konfor merkezli olduğunu soruyor. Oysa sistemin ödüllendirdiği şey zaten büyük ölçüde bu değil mi? Fedakârlık anlatılıp sadece bireysel rekabet ödüllendirilirse genç, anlatılanı değil ödüllendirilene öğrenir.

Bu sebeple akademik başarı yanında güvenilirlik, emek, hizmet, üretim, dayanışma, sanat ve zanaat da itibarlı

hâle gelmelidir. Üniversiteye gitmeyen gencin “başarısız” sayıldığı bir kültür de değiştirilmelidir. Usta bir marangozun, iyi bir çiftçinin, dürüst bir esnafın veya mahallesine hizmet eden bir insanın toplumsal değeri, beyaz yakalı bir profesyonelden daha düşük görülmemelidir.

Tarih ve medeniyet eğitiminin niteliği de önemlidir. Burada iki uçtan kaçınmak gerekir. Birincisi, kendi tarihini sürekli geri kalmışlığın hikâyesi olarak okumaktır. İkincisi ise geçmiş kusursuzlaştırıp gençlere romantik bir altın çağ anlatmaktır. İkisi de düşünce üretmez. Genç, İslâm düşüncesini, Osmanlı’yı, Cumhuriyet’i ve Batı düşüncesini güçlü ve zayıf taraflarıyla okuyabilmeli. İbn Haldûn’u da Kant’ı da, Gazzâlî’yi de modern psikolojiyi de, klasik şiiri de çağdaş bilimi de tartışabilecek zihnî özgüvene kavuşmalıdır. Kendi geleneğine mensubiyet, başka dünyaları bilmemekle değil, onları kendi ölçülerıyla değerlendirebilecek seviyeye gelmekle mümkündür.

Eğitim sistemi gençlere bireysel hak ve hürriyetlerini vurgularken vazife, mesuliyet, vatan ve toplumsal fedakârlığı niçin aynı kuvvetle öğretmiyor? Bir avuç idealist insanın fedakârlığı üzerine kurulan, çoğunluğun ise sorumluluk almadan yaşadığı bir düzenin sürdürülemezliği karşısında, eğitimde hak ile ödev dengesi nasıl kurulmalıdır?

Buradaki temel problem, “hak” kavramının güçlü, “ödev” kavramının ise giderek zayıf bir ahlâkî dile sahip olmasıdır. Genç, “Benim hakkım nedir?” sorusunu erken yaşta öğreniyor fakat “Ben kime karşı sorumluyum, benden ne beklenebilir, hangi durumda kendi menfaatimden vazgeçmeliyim?” sorularıyla aynı yoğunlukta karşılaşmıyor. Bunun önemli bir sebebi modern eğitim anlayışının merkezindeki insan tasavvurudur. Modern hukuk ve siyaset, tarihî olarak ferdi devletin, cemaatin, ailenin veya çoğunluğun keyfî müdahalesinden korumak için haklar dilini geliştirdi. Bunun büyük ve vazgeçilmez kazanımları vardır. Fakat bu yaklaşım eğitim alanında tek başına hâkim olduğunda insan kolayca “hak sahibi birey” olarak güçlü, “mesuliyet sahibi insan” olarak zayıf biçimde tasavvur edilebiliyor.

Fakat hak ile vazife birbirinin alternatifi değildir. Birinin hakkı çoğu zaman

diğerinin vazifesidir. Çocuğun eğitim hakkı varsa öğretmen, ailenin ve toplumun birtakım vazifeleri vardır. Yaşının güven içinde yaşama hakkı varsa birilerinin ona bakma mesuliyeti vardır. Bir ülkenin vatandaşları güvenlik, adalet ve kamu hizmeti bekliorsa bunların sürdürülmesi de emek, vergi, dürüstlük, gerektiğinde şahsî menfaatten feragat gibi yükümlülükler doğurur.

Bu sebeple eğitimde kurulması gereken denklem bana göre “haklara karşı ödevler”den ziyade “haklarla beraber ödevler” denklemidir.

Fedakârlık neden birkaç idealistin omuzunda kalıyor? Çünkü fedakârlığın ahlâkî itibarı korunurken onun toplumsal maliyeti çoğu zaman fedakâr insana bırakılıyor. Bir öğretmen herkesten fazla çalışıyor, bir doktor olağanüstü gayret gösteriyor, bir gönüllü yıllarını gençlere veriyor, bir kamu görevlisi çıkar ilişkilerine girmeden görevini yapıyor. Toplum onları takdir ediyor fakat sistem bazen tam tersine, sorumluluktan kaçan kişinin daha rahat yaşamasına izin veriyor. Bu çok tehlikeli bir ahlâkî mekanizma oluşturur: İyiler fedakârlık yapar, diğerleri iyilerin fedakârlığından faydalanır.

Böyle bir düzen uzun süre yaşayamaz. Çünkü idealist insanların sayısı sınırsız değildir. Onlar da yorulur, yaşlanır ve yerlerine yenileri yetişmezse kurumlar çözülür. Bu yüzden sağlıklı toplum, kahramanlığa ihtiyaç duyar ama normal işleyişini sürekli kahramanlara muhtaç bırakamaz.

Buradan eğitim açısından önemli bir sonuç çıkıyor. Çocuğa yalnızca olağanüstü fedakârlık örnekleri göstermek yetmez. Gündelik vazife ahlâkı kazandırılmalıdır. Dersine hazırlanmak, verilen sözü tutmak, ortak kullanılan yeri temiz bırakmak, yaptığı işi düzgün yapmak, arkadaşının hakkını gözetmek, kamu malını kendi malından daha dikkatli kullanmak, ailesinin yükünü paylaşmak, haksızlık karşısında susmamak... Bunlar küçük görünen fakat bir toplumun asıl ahlâkî sermayesini meydana getiren davranışlardır.

Tarihte Beytülhikme örneğinde olduğu gibi, başka medeniyetlerin ilmi birikimini kendi dünya görüşümüz/mesnet noktamız içinde süzüp bün-yemize katmanın usulü ne olmalıdır? Bu çerçevede, Batılı toplumlar

için üretilmiş teori ve kavramların cenderesinden kurtulmuş yerli ve millî bir sosyal ilimler anlayışı hangi esaslar üzerine inşa edilmelidir?

Beytülhikme örneğinden çıkarılabilecek en önemli ders, kanaatimce “dışarıdan bilgi almamak” değil, bilgiyi tercüme ederken zihni de tercüme etmemektir. Abbâsîler dönemindeki büyük tercüme hareketinde Yunan, İran ve Hint birikimi alındı fakat Müslüman düşünürler zamanla bu mirası yalnızca nakletmekle kalmayıp tartıştılar, dönüştürdüler ve yeni problemler etrafında geliştirdiler. Bu tarihî süreç elbette tek bir kurumdaki ibaret değildi. Beytülhikme daha geniş bir tercüme ve ilim ekosisteminin sembolü olarak görülmelidir.

Bugün sosyal bilimlerin bakımından benzer bir tavır, üç aşamalı bir hareket gerektirir: Öğrenmek → tenkit etmek → yeniden kurmak.

Önce “Batılı” ile “yanlış”ı birbirinden ayırmak gerekir. Yerli sosyal bilim arayışının ilk imtihanı budur. Bir teorinin Avrupa veya Amerika’da ortaya çıkmış olması onu yanlış yapmadığı gibi, bizim tarihimizden çıkmış olması da onu kendiliğinden doğru yapmaz.

Örneğin “din”, “sekülerleşme”, “sınıf”, “birey”, “kamusal alan”, “sivil toplum”, “modernleşme”, “ilerleme”, “sağ-sol” gibi kategorilerin her birinin belirli bir Avrupa tarihinin izlerini taşıyıp taşımadığı sorulmalıdır. Avrupa’da kilise-devlet çatışmasının meydana getirdiği bir kavramsallaştırma, Osmanlı’daki din-devlet ilişkisini aynı doğrulukta açıklıyor mu? Avrupa feodalitesinden türemiş sınıf kategorileri Osmanlı toplumuna aynen uygulanabilir mi?

Burada yapılması gereken Batılı kavramları yasaklamak değil, kavramların pasaportunu kontrol etmektir. Her kavram için şu sorular sorulabilir: Bu kavram hangi tarihî şartlarda doğdu? Hangi insan tasavvuruna dayanıyor? Neyi görünür kılıyor, neyi

Türkiye’de Batılılaşma tecrübesinin eğitim üzerindeki etkisini tartışırken meseleyi yalnızca “Batı’ya karşı yerli eğitim” ikiliğine indirgemek gerekir. Asıl soru daha temeldir: Eğitim hangi insanı yetiştirmek, hangi hayatı değerli göstermek ve hangi toplumu mümkün kılmak için vardır?

görünmez hâle getiriyor? Türkiye'ye uygulandığında neyi açıklıyor, neyi çarpıtıyor? Bu sorgulamadan geçebilen kavramın kökeninin neresi olduğu ikinci derecede önemlidir.

İkinci aşama kendi "mesnet noktamızı" açık hâle getirmektir. Sosyal bilim tamamen ön kabulsüz yapılamaz. İnsan nedir? İyi toplum nedir? Aile nedir? Özgürlük nedir? Mülkiyetin sınırı var mıdır? İnsan yalnızca çıkarını azamileştiren bir aktör müdür? Toplum fertlerin toplamından mı ibarettir?

Bir Müslüman toplum kendi sosyal bilimlerini kuracaksa, bu sorulara verdiği cevapları gizlememelidir. Burada tevhid, adalet, emanet, kul hakkı, maslahat, meşveret, ehliyet, liyakat, israf, infak, vakıf, komşuluk, aile, ümmet, millet ve devlet gibi kavramlar yalnızca din veya ahlâk derslerinin konusu olmaktan çıkarak sosyal bilimsel düşüncenin de kavram kaynaklarından biri olabilir.

Toplumu yalnızca birey-devlet ek-seninde okumak yerine aile-mahal-le-vakıf-cemaat-esnaf-şehir-devlet arasındaki ara kurumları incelemek farklı bir sosyoloji meydana getirir.

Siyaseti yalnızca iktidarın ele geçirilmesi ve dağıtılması olarak değil adalet-ehliyet-meşveret-mesuliyet-itaat ve itirazın sınırları üze-

rinden düşünmek de başka bir siyaset teorisinin kapısını açabilir.

Fakat burada önemli bir tehlike vardır: İslâmî kavramları modern kavramların üzerine etiket olarak yapıştırmak.

Üçüncü aşama kendi toplumumuzu kendi kavramlarımızla yeniden gözlemlemektir.

Yerli sosyal bilimin en büyük laboratuvarı Türkiye'nin kendisi olmalıdır.

Mahalle nasıl değişiyor? Aile neden küçülüyor? Gençlerin evlilik tasavvuru neden dönüşüyor? Dindarlık hangi biçimlere bürünüyor? Anadolu şehirleri nasıl değişiyor? Göç toplumsal aidiyeti nasıl etkiliyor? Vakıf ve cemaat yapıları nasıl çalışıyor? Esnaf ahlâkı

nasıl dönüşüyor? Dijitalleşme mahremiyet anlayışımızı nasıl değiştiriyor?

İbn Haldûn'un büyüklüğü yalnızca İslâm medeniyetine mensup olmasından kaynaklanmıyor. Devletlerin, kabilelerin, şehirlerin, iktisadî hayatın ve iktidarın gerçekte nasıl işlediğine bakmaya çalışmasından da kaynaklanıyor. Dolayısıyla araştırmacının kendi toplumuyla ilgili hoşuna gitmeyen gerçekleri de söyleyebilmesi gerekir.

Beytülhikme modeli tam burada anlam kazanıyor. O tecrübeyi bugüne mekanik biçimde taşımak yerine zihniyetini taşıyabiliriz: Tercüme et → öğren → mukayese et → tenkit et → tecrübe et → kavramlaştır → yeni teori üret.

Mesela bugün Türkiye'de aile sosyolojisi çalışan bir akademisyen, çağdaş Batı aile sosyolojisini çok iyi bilmeli fakat bunun yanında Osmanlı aile yapısını, İslâm hukukunun aile tasavvurunu, mahremiyet anlayışını, akrabalık ilişkilerini, mahalleyi, vakıf kültürünü ve Türkiye'nin son iki yüzyıllık dönüşümünü de bilmelidir.

Aile, mektep ve küresel kültür endüstrisinin (K-pop, LGBT, dijital mecralar vb.) çatışan insan tipleri telkin etmesinden doğan derin kopukluk nasıl giderilebilir? Eğitim sistemi, devleti ve aileyi sürece dâhil ederek gençlere bu küresel tesirlerin karşısında durabilecek güçlü bir fikir, edebiyat, sanat ve hayat anlayışını nasıl kazandırabilir?

Bu kopukluk, küresel kültürü bütünüyle dışlayarak değil gençlere onu okuyacak, değerlendirecek ve gerektiğinde reddedecek güçlü bir şahsiyet ve ölçü dünyası kazandırarak giderilebilir. Çünkü K-pop, sosyal medya, dijital platformlar veya küresel popüler kültürün tesiri gençlere güçlü bir aidiyet, estetik, hikâye ve hayat tarzı sunmalarından kaynaklanır. Buna karşı sadece yasak ve nasihat üretildiğinde genç, kendi kültürünü bir kısıtlama olarak görmeye başlayabilir. Bu sebeple eğitim sisteminin temel hedeflerinden biri, aile ile okul arasındaki insan tasavvuru farklılığını azaltmak olmalıdır. Okul yalnızca sınava hazırlayan, aile yalnızca ahlâkî ikazlarda bulunan kurumlar hâline gelmemelidir. Devlet, eğitim sistemi ve aile "Nasıl bir insan yetiştirmek istiyoruz?" sorusunda asgarî bir ortak zemine sahip olmalıdır. Bu zemin kendi tari-

hini ve kültürünü bilen, ana diline hâkim, estetik zevki gelişmiş, eleştirel düşünebilen, başka kültürlerle açık fakat taklitçi olmayan, teknolojiyi kullanan fakat onun tarafından kullanılmayan bir insan anlayışı olabilir.

Bunun için müfredatta edebiyat, tarih, felsefe, sanat ve din/ahlâk eğitimi birbirinden kopuk bilgi alanları olarak değil, bir anlam dünyası kuran alanlar şeklinde ele alınmalıdır. Bir genç Yunus Emre'yi, Fuzûlî'yi, Dede Korkut'u, Yahya Kemal'i veya Tanpınar'ı yalnızca sınavda çıkacak isimler olarak öğreniyorsa bunların küresel popüler kültür karşısında etkili olması beklenemez. Eserlerle doğrudan karşılaşmalı; şiir okumalı, roman tartışmalı, tiyatro yapmalı, mûsiki dinlemeli, şehir ve mimariyi gözlemlemeli, film çekmeli ve kendi çağının meselelerini kendi kültürünün kavramlarıyla anlatmayı denemelidir. Miras, ezberlenen değil yaşanan bir şeye dönüştürülmelidir. Aynı şekilde dijital kültüre karşı yalnızca "telefonu bırak", "bunları izleme" biçiminde savunmacı bir eğitim yeterli değildir. Gençlere algoritmaların dikkatlerini nasıl yönlendirdiği, *influencer* ekonomisinin nasıl çalıştığı, tüketim kültürünün kimlikleri nasıl biçimlendirdiği ve popüler kültür ürünlerinin hangi insan ve mutluluk anlayışlarını taşıdığı öğretilmelidir. Bir K-pop klibini, diziyi, TikTok akımını veya reklamı estetik, ekonomik ve kültürel bakımdan çözümlenebilen genç, bunların karşısında edilgen bir tüketici olmaktan çıkar. Buradaki amaç küresel kültürden habersiz bir genç değil, onunla bilinçli ilişki kurabilen bir genç yetiştirmektir.

Aile de bu süreçte yalnızca denetleyici konumunda bırakılmamalıdır. Ebeveynlere dijital kültür okuryazarlığı kazandırılmalı, okul-aile ilişkisi not, disiplin ve sınav görüşmelerinin ötesine geçirilmelidir. Ailelerin çocukların dinlediği müziği, izlediği diziyi veya oynadığı oyunu peşinen küçümsemek yerine bunların dünyasını tanıması gerekir. Böylece kuşaklar arasında hüküm verme ilişkisinin yerine konuşma ve anlamlandırma ilişkisi kurulabilir.

Devletin rolü ise yalnızca yabancı kültür ürünlerine sınırlama koymak değildir. Daha kalıcı yol, yerli kültürün üretim kapasitesini yükseltmektir. Nitelikli çocuk ve gençlik edebiyatı, animasyon, sinema, müzik, oyun, dijital

Bir genç Yunus Emre'yi, Fuzûlî'yi, Dede Korkut'u, Yahya Kemal'i veya Tanpınar'ı yalnızca sınavda çıkacak isimler olarak öğreniyorsa bunların küresel popüler kültür karşısında etkili olması beklenemez.

yayıncılık, müze, tiyatro ve tasarım desteklenmelidir. Çünkü gençlere “Bunu seyretme” demek, yerine aynı estetik ve teknik kuvvette başka bir dünya sunulmuyorsa uzun vadede etkisiz kalır. Küresel kültür endüstrisine ancak başka bir kültür üretme kudretiyle cevap verilebilir.

Üniversitelerin ilim ve irfan merkezi olmaktan çıkıp pazar ve diploma odaklı kurumlara dönüşmesi, kriz anlarında memleket sorumluluğundan kaçan profiller üretmektedir. Talebenin önceliğini “piyasa değeri”nden “insanlığa hizmet”e çevirecek ve Türkiye’nin büyük davalarını taşıyacak fikrî derinliğe sahip ilim, fikir ve devlet adamlarını yetiştirecek akademi düzeni nasıl kurulabilir?

Üniversitenin ilim ve irfan merkezi olmaktan uzaklaşmasının temelinde, yükseköğretimin gayesine ilişkin daha büyük bir değişme bulunuyor. Üniversite artık büyük ölçüde insanın hakikati aradığı, kendisini fikren ve ahlâken yetiştirdiği, mensup olduğu toplumun meseleleri karşısında mesuliyet kazandığı bir yer olmaktan ziyade, meslek edinmenin ve toplumsal statü kazanmanın vasıtası olarak görülüyor. Aile çocuğunu üniversiteye gönderirken hangi meselelerin peşine düşeceğini değil hangi mesleği kazanacağını düşünüyor. Öğrenci okuyacağı bölümü çoğu zaman kabiliyetinden ve hizmet edebileceği sahadan önce gelecekteki gelirine göre değerlendiriyor. Üniversite de kendi başarısını mezunlarının istihdam oranıyla, uluslararası sıralamalarla ve yayın sayılarıyla ölçüyor. Böyle bir yapının sonunda öğrencinin kendisini bir “talebe”den ziyade piyasa için hazırlanmakta olan bir insan kaynağı olarak görmesi şaşırtıcı değildir.

Burada meslek sahibi olmakla ilim sahibi olmak arasındaki eski ayrımı yeniden hatırlamak gerekiyor. Üniversite elbette iyi mühendisler, hekimler, hukukçular, iktisatçılar yetiştirmelidir. Fakat iyi mühendis yetiştirmek yalnızca iyi mühendislik öğretmek anlamına gelmemelidir. Mühendisin yaptığı işin hangi insana ve hangi topluma hizmet edeceğine ilişkin bir fikir yoksa teknik kabiliyeti başkasının tayin ettiği gayelerin hizmetine girer. Aynı durum hukukçu, iktisatçı ve hekim için de geçerlidir.

Mesleğinin tekâmülünü düşünen fakat memleketinin hangi meselelerle karşı karşıya bulunduğunu bilmeyen, kendi tarihini ve toplumunu tanımayan, insanın ne olduğu hakkında ciddi bir fikrî muhasebeden geçmemiş çok başarılı bir uzman yetiştirilebilir. Fakat böyle bir insandan kendiliğinden fikir veya devlet adamı çıkmasını beklemek doğru değildir.

Bu sebeple üniversitenin talebeye yalnızca ihtisas kazandırması yetmez; ona bir dünya görüşü kurabilecek fikrî malzemeyi de vermesi gerekir. Bir mühendislik öğrencisinin dört veya beş yıllık tahsil hayatını yalnızca matematik, fizik ve mühendislik dersleri arasında geçirmesi büyük bir eksiklik. Aynı öğrenci tarih, edebiyat, felsefe, iktisat, medeniyet tarihi ve ahlâk meseleleriyle de ciddi biçimde karşılaşmalıdır. Buradaki maksat herkesi sosyal bilimci yapmak değildir. Maksat, insanın kendi ihtisasının dışındaki büyük meseleleri görebilecek bir zihnî genişliğe kavuşmasıdır. Çünkü devlet adamı da fikir adamı da yalnızca kendi masasındaki problemi bilen insandan çıkmaz; hadiseler arasındaki münasebetleri görebilen, bugünü geçmişin içinde okuyabilen ve geleceğin ihtimallerini düşünebilen insandan çıkar.

Türkiye’deki üniversitelerin özellikle kendi düşünce ve medeniyet birikimleriyle münasebetlerini yeniden kurmaları da bu bakımdan önemlidir. Bir siyaset bilimi öğrencisinin Weber’i, Marx’ı, Tocqueville’i veya Foucault’yu bilmesi ne kadar gerekliyse İbn Haldûn’u, Fârâbî’yi, Nizâmülmülk’ü, Kınalızâde’yi, Said Halim Paşa’yı ve modern Türk düşüncesi-nin temel tartışmalarını bilmesi de o kadar tabii olmalıdır. Fakat mesele bunların isimlerini müfredata eklemek değildir. Asıl mesele, geçmişte üretilmiş düşünceyi bugünün problemleri karşısında yeniden konuşturabilmektir. İbn Haldûn yalnızca XIV. yüzyılda yaşamış büyük bir âlim olarak okutuluyorsa tarih bilgisi kazandırılmış olur. Onun devlet, iktidar, dayanışma, şehirleşme ve çözülme üzerine söyledikleri bugünkü toplumun meseleleriyle karşılaştırılıyorsa düşünce başlamış olur.

Bunun yanında Türkiye’deki akademinin araştırma gündeminin önemli bir kısmını memleketin gerçek

meseleleri belirlemelidir. Bu, bilimin devlet tarafından yönlendirilmesi veya akademisyenden resmî görüşleri ispatlamasının beklenmesi anlamına gelmemeli. Aksine, böyle bir anlayış ilmi öldürür. Fakat Türkiye’nin üniversitelerinde çalışan binlerce araştırmacının büyük kısmının akademik itibar kazanabilmek için başka ülkelerin akademik çevrelerinde kurulmuş gündemlerin peşinden gitmesi de fikrî bağımlılığın başka bir biçimidir. Türkiye’nin su meselesinden tarımına, depremden şehirleşmeye, aile yapısındaki değişmeden nüfus meselesine, savunma teknolojilerinden yapay zekâyâ, Türk dünyasından Afrika ve İslâm dünyasıyla münasebetlerine kadar onlarca uzun vadeli meselesi bulunuyor. Üniversite bunları gününbirlik siyasetin konusu olmaktan çıkarıp yirmi, otuz, elli yıllık araştırma meselelerine dönüştürebilmelidir.

Bunun gerçekleşebilmesi için akademik başarı anlayışının da değişmesi gerekir. Bir hocanın kaç makale yayımladığı elbette önemlidir fakat tek başına yeterli değildir. O hoca-nın arkasında bir araştırma geleneği bırakıp bırakmadığı, talebe yetiştirip yetiştirmede, ülkesinin önemli bir meselesine dair kalıcı bilgi üretilmediği de önemsenmelidir. Bugünkü akademinin problemlerinden biri, hocayı da öğrenci gibi sürekli ölçülen ve puan toplamaya çalışan bir insana dönüştürmesidir. Yayın puanı, atıf, proje, sıralama ve kadro baskısı altında akademisyen uzun soluklu eser vermekten uzaklaşabiliyor. Hâlbuki bazı büyük çalışmaların neticesini almak on veya yirmi yıl gerektirir. İlim geleneği, sürekli ürün çıkarmakla değil, bazı meselelerin üzerinde nesiller boyunca çalışabilmekle kurulur.

Teşekkür ederim.

Ben teşekkür ederim.

Üniversitenin ilim ve irfan merkezi olmaktan uzaklaşmasının temelinde, yükseköğretimin gayesine ilişkin daha büyük bir değişme bulunuyor. Üniversite artık büyük ölçüde insanın hakikati aradığı, kendisini fikren ve ahlâken yetiştirdiği, mensup olduğu toplumun meseleleri karşısında mesuliyet kazandığı bir yer olmaktan ziyade, meslek edinmenin ve toplumsal statü kazanmanın vasıtası olarak görülüyor.

İNKILÂP YOLUNDA FAALİYETLER

● Büyük Doğu Akıncıları Derneği Konya İl Başkanlığı'nda 15 Ağustos Cumartesi günü Metalürji Mühendisi Süleyman Özkan'ın "Dil ve Anlayış Kitabı: Kelâm'ın Mahiyeti ve Önemi" başlıklı sohbeti yapıldı. Özkan, Salih Mirzabeyoğlu'nun "Dil ve Anlayış" eserinden hareketle dilin insanlar arasındaki iletişimin ötesinde, varlık, düşünce ve bilgiyle doğrudan irtibatlı bir mesele olduğunu anlattı. Dilin "kâinatın bir planı" olarak ele alındığını belirten Özkan düşünce, akıl, bilgi, ruh ve metafizik bahislerinin dil meselesinden ayrı düşünülmemeyeceğini söyledi. Sohbette ayrıca İbn Arabî, İmam Rabbânî ve Batı felsefesi üzerinden Büyük Doğu-İbda fikriyatının dil ve tefekkür anlayışı ele alındı.

● Büyük Doğu Akıncıları Derneği Konya İl Başkanlığı'nda 8 Ağustos Cumartesi günü İl Başkanı Dr. Nevzat Şipleme'nin "Hayalden Gerçeğe, Fikirden Tatbika: Büyük Doğu Akıncıları Derneği Konya İl Başkanlığı Olarak Ne Yapıyoruz?" başlıklı sohbeti yapıldı. Şipleme, derneğin iki yılı aşkın süredir yürüttüğü faaliyetleri ve hedeflerini anlattı. Büyük Doğu-İbda fikriyatının insan, toplum, nizam ve medeniyet meselelerine bütünlüklü bir dünya görüşü sunduğunu belirten Şipleme, fikrin ilim, sanat, eğitim, hukuk, iktisat ve teknoloji sahalarında tatbika geçirilmesi gerektiğini söyledi. Derneğin bu doğrultuda farklı ihtisas ve kabiliyetlere sahip insanları müşterek bir ideal etrafında buluşturmayı hedeflediğini belirten Şipleme, herkesin kendi sahasında derinleşmesinin ve eser vermesinin önemine vurgu yaptı.

● Gazeteci/Aktivist Mirkamil Kaşgarlı'nın, Büyük Doğu Akıncıları Derneği Ankara İl Başkanlığı'nda "Çin-Siyonizm İttifakının Bilinmeyenleri" başlıklı sohbeti yapıldı. Kaşgarlı, Çin ile İsrail arasındaki ilişkilerin savunma, ekonomi, istihbarat, siber teknoloji ve gözetim sistemlerine uzanan boyutlarını anlattı. Çin'in Doğu Türkistan'da uyguladığı baskı ve asimilasyon politikaları üzerinde duran Kaşgarlı, İsrail menşeli siber istihbarat ve gözetim teknolojilerinin Çin'le kurduğu ilişkiye değindi. Gazze ile Doğu Türkistan'da uygulanan gözetim ve kontrol mekanizmaları arasında bağlantı bulunduğunu belirten Kaşgarlı, İslâm dünyasının bu ilişkileri ve Doğu Türkistan'da yaşananları daha yakından takip etmesi gerektiğini söyledi.

● Uluslararası Filistin Kara Konvoyu, Türkiye programı kapsamında Sakarya'ya ulaştı. Yaklaşık 50 ülkeden yüzlerce aktivist, Gazze'deki katliama karşı Millet Parkı'nda düzenlenen mitingde buluştu.

● Samsun'da yaşayan Erkan Gülçiçek, Gazze'deki soykırıma ve Siyonistlere destek veren markalara karşı üç aydır tek başına nöbet tutuyor.

● Konya'da Filistin'e destek ve terörist İsrail'in Gazze'deki katliamlarını protesto etmek amacıyla yüzlerce araç Türk Yıldızları Parkı'nda toplandı.

● TYB İstanbul Şubesi, Tekden Film ve Uluslararası Sinema Derneğinin ortak katkılarıyla hazırlanan "Sanal Kuşatma ve Medya Krizi: Dijital Tehditler, Ekranın Kurtuluşu ve Çözüm Yolları" başlıklı rapor yayımlandı.

● Kahramanmaraş'ta Filistin'e destek eylemi düzenlendi. Bosna-Hersek'in Srebrenitsa kentinden yola çıkan Filistin Konvoyu, kentte düzenlenen programla karşılandı.

● Filistin Konvoyu'nun Fransız gönüllüsü Sebastian, Adana'da kelime-i şehadet getirerek Müslüman oldu.

● Bursa'da yüzlerce çocuk, "Hayat Namazla Güzeldir" programında camide saf tuttu. 15 gün namaz eğitimi alan çocuklar, Kur'an, salavat ve dualarla buluşurken Filistinli kardeşlerini de dua etti.

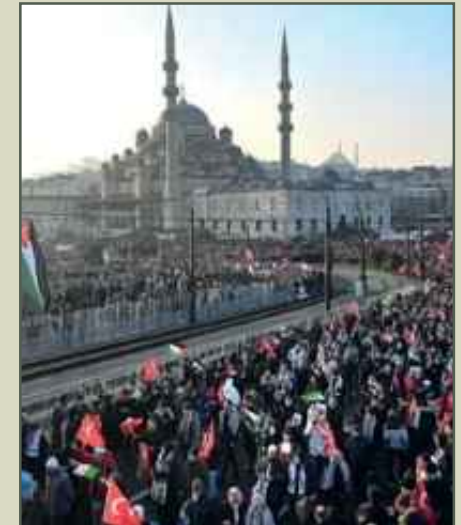
● Koleksiyoner Mehmet Çebi'nin hat, hilye ve tespihlerden oluşan "Sessiz Zarafet" sergisi, İstanbul'da Tophane Amire Kültür ve Sanat Merkezi'nde açıldı.

● İstanbul'da 51 ülkeden 1800'ü aşkın ilim talebesinin katıldığı Sahih-i Müslim Sema Meclisi düzenlendi.

● Türkiye'nin birçok ilinde Filistin Konvoyu'na destek eylemleri düzenlendi.

● İstanbul'da Filistin gönüllüleri Gazze'de devam eden saldırılara karşı Filistin'e destek için Beyazıt'tan Eminönü'ne yürüdü.

ŞERİAT-I MUTAHHARRA-İ MUHAMMEDİYYE

Handan Özduygu

“HAKKULLAHİ EHAKK!”

Görmeden sevmiş, bilmeden uğrunda can vermiş aşk ehli bir milletiz. İlk kitabım *Mahbub’ul Aşkın*’ı yazarken fark etmiştim. Bu millet, geçirdiği o kadar darbe ve devrime rağmen dinî kimliğini muhafaza edebilmesini, yeteri kadar tanımasa da görmeden sevdiği, bağlandığı Peygamber aşkına borçludur. Âşıkların Peygamber’i nasıl sevdiğinin izini sürmeye, ilmiye sınıfının ve avamın peygamber sevgisini araştırmaya çalışırken fark etmiştim. Genel olarak Peygamber’i yeteri kadar bilmiyoruz. Orada “Her şeyden çok beni sevmedikçe sizde iman kemale ermemiştir!” diye bir hadis-i şerifin varlığından, mânasından habersiz; haberli olsa da bu sevginin yaptırımlarının muhasebesini yapmadan, bilmeden, saf, arı, duru bir sevgi bağı ile ayakta kalmış mümin yanlarımız.

Yine ölür, öldürürüz yeri geldiğinde ama şeriatın da ne olduğuna çok da vâkıf değiliz. Küfür ehlinin olması gerektiği gibi çok korktuğu ve kötülediği şeriatı da hakkıyla bilmiyoruz. Gerçi ben bu yazıya başlarken yakın çevremde “Şeriat nedir?” konulu küçük bir anket yaptım: “Allah’ın mülkünde O’nun hükümlerine riayet etmek, her şeyi yaratanın her şey hakkındaki nizamı, adalet, müminin anayasası, müminin yaşam tarzı, Allah’ın hükümleri” gibi, hakikate çok da muhalif olmayan, umduğumdan güzel daha birçok cevap aldım.

Beni bu yazıyı yazmaya yönlendiren sâik ise İbnü’l-Arabî’nin şu ifadesidir: “Kur’an hazinelerini ancak tesis ettiği şeriata tâbi olanlara açar. Taat olmadan fetih de olmaz. Şeriat ve hakikatın birbirinden ayrılması imkânsızdır. Bunlar bintâni min ebin vâhid (tek ba-

banın iki kızıdır). Münâzelât (yarı yol karşılaşmaları; siz yönelirsiniz, o size teveccüh eder) ancak ve ancak şeriate en mükemmel surette riayet ile elde edilebilir.”

Şeriatın hükümlerine, inceliklerine riayet etmeden, tefsir ilimlerine hâiz bir hâfız da olsanız, hayatın içindeki canlı birçok örnekte olduğu gibi Kur’an hazineleri açılmıyor. Bu zaten âyet-i kerîme ile sâbit: “Ey iman edenler! Eğer Allah’tan sakınır, takvâ sahibi olursanız O size doğruyu yanlıştan ayıran bir nur, furkan verir, kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir.” Sâlih amel olmadan açılım ve kazanım olmaz. Furkan sahibi olmadan da insan yol alamaz; bu net.

el-Fütûhâtü’l-Mekkiyye’deki bir diğer çarpıcı konu başlığı ise şudur: “Kim benim şeriatımdaki nasibini, yani içinde olduğu anda riayet etmesi gerekeni

bilirse benim indimdeki nasibini bilmiş olur... Bu durumda şeriatın bir diğer tarifi de içinde olduğumuz zaman diliminde riayet edilmesi gerekeni tezahür ettirebilmek, ânın gereğini icra etmektir. Tıpkı *"gerekeni gerektiği yerde ortaya koyabilen"* mümin tarifinde olduğu gibi. Meselâ ezan okunduğu zaman ânında davete icabet etmek, sofraya hazır olduğunda namazı tehir edebilmek, enfüste ve âfakta cihad edebilmek gibi. Âna şer'î ölçüleri yansıtmıyorsanız ya da ânı o ölçülerle yaşamıyorsanız şeriat ehli değilsiniz. Büyük deformasyon var demektir. Kur'ân-ı Kerîm'deki münafıklar için *"Onlar namaza üşenerek kalkarlar! ..."* tanımlaması gibi, insanı acze düşüren, sürekli göz önünde bulundurulması gereken ifadeler. Ânı muhafaza etmek, böyle bir dikkat ve rikkat içinde yaşamak için çelik gibi eğitilmiş, talim görmüş bir irade lâzım elbette. Bu da tam olarak *"İnandım demekle salıverileceğinizi mi sandınız?"* âyeti-ne denk düşer...

Şeyh-i Ekber, *et-Tenezzülâtü'l-Mevsiliyye*'de şöyle yazmaktadır: *"Âlemde şeriat tesis edilmesi iki sebebe dayanır ve bu iki sebepte iki sır bulunur. Birinci sebep âlemin nizamını muhafaza etmektir... Bundaki sır da O'nun müminleri himaye ve yardıma mazhar kılmasıdır. İkinci sebep, rubûbiyetin izzetinin izharı ile kulluk delillerini ortaya koymaktır ve bundaki sır da O'nun iki isminin hâkimiyetinin hükmüdür..."*

el-Müfredât, *"O'na açık bir yol belirledim..."* (el-Mâide 5/48) âyetine istinaden şeriatı *"ilâhî yol"* olarak çevirir. Bazıları *"su yolu, suya giden yol"* demiştir. Suyu hayatın kaynağı ve temizleyen olarak düşünürsek ne kadar mânidar oluyor. Şeriattan uzaklaştığımızda zaten bünyedeki etkisi susuzluk, kuruyup yanma olarak tezahür ediyor. Âyet-i kerîmede şir'aten ve minhâcâ, bizi fânî dünyadan ebediyete götürecek apaçık bir yolu ifade ediyor. Mutahharra, *"temizlenmiş, arındırılmış"* anlamında. Şeriat-ı mutahharra; temiz, pak hükümler, tâbi olanı temizleyip paklayan hükümler olarak düşünebiliriz. Zaten *"Ve'r-rucze fehcur"* (mânevî pisliklerden kaç) ve *"Ey Ehl-i beyt! Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor..."* âyetleriyle de mâna bütünleniyor.

Ulemâ şeriatı bir *"şeriat-ı mutahharra-i Muhammediyye"*, bir de *"şeriat-ı garrâ-i Muhammediyye"* olarak anmış. Garrâ kelimesi Arapçada parlak, göz alıcı, ihtişamlı demektir.

Mutahharra, Muhammedî şeriatın temizleyici, dünyevî karışıklıklardan ve beşerî yorumların bulanıklığından arındırılmış pak hâline işaret ederken garrâ ise İslâm'ın parlak, göz alıcı, ihtişamlı yönünü ifade eder. Bu yüzden tasavvufî metinlerde *"Şeriat-ı Mutahharra-i Muhammediyye"* denildiğinde hem zâhirî ihtişam hem bâtinî safiyet bir arada düşünülür.

el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye'de şöyle geçmektedir: *"Şeriat, hakikatin örtüsü ya da sembolü değil ama bizzat kendisidir. Bu yüzden ârif-i billâh ve avam mümin için hiçbir harfi eksik olmak üzere bağlayıcıdır. Sadece zâhirî hükümler anlamında değil, ilâhî hakikatin insana açılan en saf ve en temiz kapısı olarak görülür. Başka bir bölümünde ise şeriat, beyaz yol, mutluların yolu ve mutluluk caddesi demektir; onun üzerinde yürüyen kurtulurken ayrılan helâk olur."*

Bizi mutluluğa, hakikate götürecek olan yolda yürümenin esas ve usulleri için *"Rabbim, ilmimi artır"* duası verilmiştir.

"Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. Sizi Allah'ın yolundan ayıranlara değil, buna uyun..." âyeti nâzil olduğu zaman, o meşhur rivayette Efendimiz dosdoğru bir çizgi çekiyor ve çizgi üzerinde muhtelif budaklar oluşturuyor. *"Bu düz çizgi sırât-ı müstakim, Allah'ın yolu; her adımdaki muhtelif budaklar da nefsin, şeytanın iş birliği hâlinde insanları çağırdığı dalâlet yollarıdır."* buyuruyor. Yolda sâbitkadem olabilmek o kadar kritik bir durum ki *"Bu yolda dönenler oldu, mum gibi sönenler oldu, bir hakiki secde edemedi vurulup düşenler oldu..."* şarkısındaki gibi düşenlerden olmamak için beş vakit namazda, her rekâtta *"Bizi doğru yola, sırât-ı müstakime ilet."* diye dua ediyoruz.

İbnü'l-Arabî, Bağdat'ta olduğu zaman bir ramazan günü rüyasında sema kapılarının açıldığını ve mekr-i ilâhî hazinelerinden (*hazâinü'l-mekr-i'l-ilâhî*) yeryüzüne yağmur gibi musibetlerin aktığını görür: *"Dehşet içinde uyandım ve bu mekirden nasıl koru-*

nacağımı düşündüm. Anladım ki bunu ancak şeriat mizanına dair ilim sağlayabilmektedir..." der. Düşmanın farklı suretlerde belâ olup yağdığı bir zamanda hayata hâkim kılınan ilim en iyi savunmadır. Bu, tıpkı İmam Şâfiî'nin *"Bir saatlik ilmî mütalaa'nın gideremeyeceği keder yoktur!"* ikazı gibi, insanın kendini tesis ederken olmazsa olmaz bilgiler.

Vahiy kapısı kapanmış, dolayısıyla şeriat ikmal edilmiştir. Şeriatın rükünlerinin ve hikmetlerinin, yeryüzünde doğacak son insanın ve hâtemü'l-evlâdın zuhuru-na kadar zaman ve mekân içinde nakledilebilir kalması sağlanmalıdır. İşte İbnü'l-Arabî, peygamber vârisi ulemâdan olma hasebiyle başta *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* olmak üzere 500 kitaplık tüm külliyyatını bu vazifeye binaen ortaya koyduğunu belirtir. Neticede insana ebedî hayatı bahşeden bu nizamın inceliklerine, detaylarına o kadar hassasiyet sahibidir ki talebelerine, müridlerine ilk öğrettiği düstur *"Hakkullahi ehakk!"* olmuştur.

Yazının başındaki *"Taata olmadan fetih olmaz!"* ibaresinin de slogan olarak kalplere nakşedilmesine gerekçe olarak o rivayeti hatırlayalım: Cuma hutbesi irat eden Selâhaddîn-i Eyyûbî'ye bir genç şöyle bağırır: *"Kudüs'e cihadı emret; ne başka şeyler anlatıp duruyorsun?"* Cevap vermeyen Selâhaddîn-i Eyyûbî, ertesi sabah namaza durmadan önce sorar: *"Dün cihadı emretmemi isteyen genç burada mı?"* Ses yok... Çünkü genç gelmemiştir.

"Vallahi cuma namazına gelenler sabah namazına gelmedikçe Kudüs'e cihadı emretmeyeceğim!"

Topluma hâkim kılmakla mükellef olduğumuz düzenin önce bünyeye ika-me edilmesi lâzım. Yoksa *"ha bi kuru emek"*ten öteye yol yok...

Mutahharra, Muhammedî şeriatın temizleyici, dünyevî karışıklıklardan ve beşerî yorumların bulanıklığından arındırılmış pak hâline işaret ederken garrâ ise İslâm'ın parlak, göz alıcı, ihtişamlı yönünü ifade eder. Bu yüzden tasavvufî metinlerde "Şeriat-ı Mutahharra-i Muhammediyye" denildiğinde hem zâhirî ihtişam hem bâtinî safiyet bir arada düşünülür.

Kemalist rejim günlüğü

KADIKÖY'DE CAMİ HAZIMSIZLIĞI

Kadıköy Rıhtımı'ndaki cami projesi, Kemalist-seküler çevrelerin yıllardır değişmeyen İslâm karşıtı refleksini bir kez daha açığa çıkardı. Kilise ve sinagogların varlığını mesele etmeyen aynı çevreler, cami söz konusu olduğunda "yeşil alan" ve "kamusal alan" bahanelerinin arkasından Müslümanları temsil eden ibadethaneleri hedef alıyor.

BATICI-KEMALİST DÜZENİN YETİŞTİRDİĞİ CANİ NESİL

Bir asırdır milleti imanından, ahlâkından ve merhamet ölçüsünden koparıp nefsinin peşinde koşturan Batıcı-Kemalist düzenin yetiştirdiği insan tiplerinden biri daha kameraya yansıdı. Bir kadın, kendisine hiçbir zararı dokunmayan kaplumbağayı botuyla defalarca ezerek öldürdü, ardından yaptığı vahşetten zevk aldığını söyleyip başka hayvanları da öldürmek istediğini söyledi.

Allah'ın yarattığı dilsiz bir mahlûku, kendisine hiçbir zararı olmadığı hâlde, sırf nefesine birkaç saniyelik haz versin diye işkenceyle öldürebilecek hâle gelen aşağılık bir yığınin hangi mektepte, hangi eğitim ve anlayışla yetiştiğine bakmak gerekiyor. Bir asır boyunca mukaddesatı gericilik, haya ve iffeti çağıdışılık, Allah korkusunu hayatın dışına atılması gereken bir yük olarak gören Batıcı-Kemalist terbiye; sonunda ölçüsünü nefsinden alan, merhameti kaybetmiş ve kötülüğü eğlence malzemesine çevirmiş bir nesil meydana getirdi.

EMNİYETTE KEMALİST VESAYET

İzmir Menemen İlçe Emniyet Teşkilatı'nda bazı polislerin sistematik mobbing, dinî hassasiyetlere yönelik baskı ve Kemalist dayatmalara maruz bırakıldığı ortaya çıktı. Cuma namazına gitmek isteyen bir polisin engellendiği, dinî hassasiyetini dile getiren personele psikiyatrik sevk uygulandığı ve kurum içi gruplarda Mustafa Kemal görselleri eşliğinde dinî değerleri hedef alan paylaşımlar yapıldığı belirtildi.

PLAJDAKİ P*ÇLERDEN TESETTÜR DÜŞMANLIĞI

Antalya Belek sahilinde tesettürlü kadınları gizlice kayda alarak alçakça küfürler savuran iki p*ç, ciğerlerindeki İslâm düşmanlığını ortalığa saçtı. Adının Emre Bozkurt olduğu öğrenilen şahıs ve yanındaki arkadaşı, plajda ailesiyle vakit geçiren tesettürlü kadınları gizlice videoya çekerek hakaretler yağdırdı. Kadınların giyinişine ve inancına saldıran hadsiz, kendi sefil ve pespaye zevklerini meşru bir hak gibi pazarlamaya kalkıştı. Milletin değerlerinden bihaber olan şahıs, videoda "Suriye mi burası, Arabistan mı? Gidin evinizde namaz kılın, burası CHP belediyesi" diyerek hem cehaletini hem de sığındığı lümpen faşizmi ele verdi. Kendi memleke-

tinde milletin inancına sınır çizmeye kalkan bu zihniyet, Kemalist-Batı taklitçiliğinin getirdiği şuursuzluğun tipik bir numunesidir.

SAPKIN KLİPLERLE EŞİNSELLİK POMPALANIYOR!

Her fırsatta toplumun ahlâk ölçülerini şarkılarıyla ifsad etmeye çalışan Mabel Matiz, bu kez iki erkek arasındaki ibneliği düğün, nişan ve "helalim" gibi milletin aile hayatıyla özdeşleşmiş unsurların arasına soktu. İki erkek arasındaki sapkın ilişki, düğün havası ve eğlence görüntüleriyle paketlenerek olağan ve masum bir şeymiş gibi sunuluyor. Milletin aile anlayışını hedef alan bu propaganda, "sanat" etiketiyle gençlerin önüne sürülüyor. Ahlâksızlık cilalanıyor, sapkın anlayış normalleştiriliyor, toplumun değerleri ise bu işe dekor yapılıyor.

Üstelik bütün bunlar göz göre göre yapılırken caydırıcı bir yaptırım da ortaya konulmuyor. Daha önce de benzer olayların merkezinde yer alan Matiz ve benzeri soytarılar, her yeni çalışmasında dozu artırıyor. Yaptırım uygulanmadıkça pervasızlık büyüyor, sanat bahanesiyle milletin ahlâkına yönelik bu kültürel saldırı daha açık ve daha küstah bir hâl alıyor.

SAPKIN ZÜMREDEKİ ÇOCUKLARA AÇIK SALDIRI

İnsanlığa savaş açan ve kendilerini «trans kız grubu» olarak pazarlayan bir grup, milletin mukaddesatına ve çocuklara kastederek zehir saçmaya kalkıştı. Kendilerini "Türkiye'nin ilk trans kız grubu" maskesiyle takdim eden cinsiyet tahrifçisi sapkınlar, yayınladıkları bir video ile milletin ahlâkına savaş açtıklarını duyurdu. "Çakma" isimli ifsat grubu, çocukları hedef alarak "küçük trans çocuklara örnek olacağız" hezeyanında bulundu. Aile yapısını ve çocukları doğrudan zehirlemeyi hedefleyen bu sapkın çıkış, sosyal medyada ve milletin her kesiminde tepkilere sebep oldu.

5816 ZULMÜ DEVAM EDİYOR!

Mustafa Kemal hakkında "diktatör" ifadesini kullandığı gerekçesiyle 5816 sayılı kanun kapsamında hakkında işlem yapılan İsmail Çalık, evinden ters kelepçeyle gözaltına alındı. Çalık'ın çorabını ve ayakkabısını giymesine izin verilmeden evden çıkarıldığı, gözaltı sırasında annesinin işlem yapılmakla tehdit edilerek itilip kakıldığı belirtildi. Çalık, gözaltı aracında darp ve cebre maruz kaldığını, daha sonra görüştüğü psikoloğun da kendisine "Atamıza karşı gelersen buralara düşersin" minvalinde ifadeler kullandığını anlattı.

RTÜK UYUMA, İŞİNİ YAP!

Genç kızları namussuzluğa sürükleyen, hayvani ihtirasları uğruna şahsiyetini feda eden figürleri rol model olarak sunan ekran maymunlarına karşı hala caydırıcı tedbirler alınmıyor.

Ay Yapım imzalı Star TV'de yayınlanması planlanan "Başkalarının Hayatı" adlı dizide, tekdüze hayatından bunalan genç kadının, zengin erkeklerin yaşamına özenerek hayatını değiştirmeye karar vermesi konu ediliyor. Karakter, kırmızı mini elbisesini giyip makyajını yaparak havuzlu partilerde zengin erkekleri "avlamaya" çıkıyor ve çarpık hayat anlayışını, onların sahip olduğu imkânlardan "hakkını almak" üzerine kuruyor. Dizide yozlaşmaya mazeret üretiliyor. Ekonomik sıkıntılar, sıradan hayattan duyulan bıkkınlık ve zenginliğe özenme, genç bir kadının bedenini ve namusunu pazarlamasına gerekçe olarak sunuluyor. Böylece "Hayatın kötü gidiyorsa kötü yola düşebilirsin, bedenini satabilirsin" anlayışı normalleştirilerek namussuzluk adeta meşru bir tercih gibi pazarlanıyor. Öte yandan çalışarak para kazanmanın, alın terinin ve emeğin yerine kolay yoldan zenginleşme ve haz peşinde koşma anlayışı konuluyor. Evlilik ve aile gibi meşru hayat düzenleri yerine bireysel çıkarın ve lüks yaşam arzusunun yüceltilmesi, gençlere emek vererek bir hayat kurmak yerine ahlâki sınırları terk ederek kestirme yollara sapmayı telkin ediyor. RTÜK tarafından gerekli tedbirlerin alınmadığı ve caydırıcı cezaların verilmediği mevcut durumda diziler toplumu çürütmenin, milleti ahlâken uçuruma sürüklemenin vesilesi olarak kullanılıyor. Ekranlarda gençlere şahsiyet, aile ve iffet yerine ihtiras, gösteriş ve bedeni üzerinden yükselmek telkin ediliyor.

DİYANET'TEN SOYKIRIMCI ÇİN'E ÖVGÜ

Diyanet Akademisi Başkanı Enver Osman Kaan, Doğu Türkistan ziyaretinde yaptığı açıklamalarla katil Çin yönetiminin propagandasına ortak olarak Müslümanların uğradığı soykırımı görmezden geldi. Bölgedeki Türk ve İslam soykırımını örtbas eden ifadeler kullanan Kaan, gelen tepkiler üzerine "diplomatik üslup kullandığını" ve Çin'e "örtülü mesaj verdiğini" iddia ederek kendini savundu. "Farklı inançların birlikte yaşaması" gibi küreselci ve sahte kavramlarla mazlum coğrafyadaki zulmü perdelemeye çalışan Kaan, pişkince sözlerini tevill ederek adeta milletin aklıyla alay etti.

İSLAMİYET EKRAKLARDA AŞAĞILANIYOR!

"En Mutlu Günümde" filminde çarşafı ve cübbeli Müslümanlar dinî baskının sembolü olarak gösteriliyor. Yıllardır değişmeyen senaryo yeniden sahneleniyor: İslâmî hayat gericilikle, Müslüman aile baskıyla, tesettür ve dinî kıyafetler korku ve tahakkümle özdeşleştiriliyor. Müslümanları baskıcı, cahil ve hayatı karartan insanlar olarak resmeden sinema ve dizi sektörü, Yeşilçam ve 28 Şubat dönemindeki köhnemiş propaganda dilini daha cılalı senaryolarla yeniden üretiyor. İslâmî değerler adeta bir deneme tahtasına çevriliyor.

TEK MİLLETTİR

ABD

ABD'nin en zengin ailelerinden Cox hanedanının varislerinden James "Fergie" Chambers, Gazze'ye yaklaşık 1 milyon dolarlık insani yardım aktarmasının ardından Washington'un talebiyle İspanya'da tutuklandı.

SİNGAPUR

İngiliz müzik grubu Massive Attack'ın iki üyesi, Singapur'daki konserlerinde Filistin bayrağı açıp "Özgür Filistin" sloganına eşlik etmelerinin ardından ülkeye yeniden girişten men edildi. Singapur yönetimi ayrıca grubun ülkede yeniden konser vermesine izin verilmeyeceğini açıkladı.

İNGİLTERE

İngiltere'de bağışlara devlet tarafından sağlanan vergi desteğinin, Gazze Şeridi'ne saldırılara katılan soykırımcı İsrail askerlerine yönelik «terapötik iyileşme» programları için kullanıldığı ortaya çıktı.

ÇİN

Doğu Türkistan'daki toplama kamplarından kurtulan Tur-sunay Ziyawudun, kadınların geceleri hücrelerinden çıkarılarak darp edildiğini ve toplu tecavüze uğradığını anlattı. Yaşananları, "Kızlara toplu tecavüz ediyorlar. Bayılanları daha çok dövüyorlar" sözleriyle aktardı.

Doğu Türkistan'da bulunan Tarım Petrol Sahası'ndan Çin'in doğu eyaletlerine taşınan doğal gaz miktarı 400 milyar metreküpü aştı. Doğu Türkistanlı kuruluşlar ise bölgenin enerji kaynaklarının yerli halk yerine Pekin yönetiminin çıkarları doğrultusunda kullanılmasına tepki gösteriyor.

GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ

GKRY, su yönetimi alanında işgal altındaki Filistin topraklarında su kaynaklarının

denetimi ve Filistinlilere yönelik su kısıtlamalarında başrol oynayan İsraili Mekorot şirketiyle iş birliği protokolü imzaladı.

DÜNYA

7 Ekim 2023'ten sonra mevzi kaybeden İsrail lobisi, gücünü koruyabilmek için kesenin ağzını açtı. Lobi, son olarak ABD'nin Michigan eyaletinde Demokrat Parti'nin Kongre ön seçimlerini Haley Stevens'in kazanması için 60 milyon dolardan fazla bütçe ayırdı. Bunun 6,5 milyon doları kara parayla anılan bir kuruluştan geldi.

ARNAVUTLUK

İsrail ile Arnavutluk arasında derinleştirilen savunma iş birliği kapsamında Tiran yönetimine topçu sistemleri ve insansız hava araçları sağlanacak. Ülkede İsrail teknolojisine dayalı savunma sistemlerinin üretimi ve montajı yapılacak.

YUNANİSTAN

Yunanistan Savunma Bakanı Dendias, 'Aşıl Kalkanı' adı verilen çok katmanlı hava savunma ağını devreye sokma planı kapsamında Ege'de 6 adada denetim yaptı. Öte yandan Atina, Türkiye sınırına konuşlandırılması planlanan 150 bin kişilik yedek askeri güç için harekete geçti.

İSRAİL

Filistin topraklarını sistemli biçimde gasp eden terörist Yahudiler, işgal alanlarını Suriye sınırlarının içerisine taşıma gayretini sürdürüyor. Tevrat'taki tahrif edilmiş metinleri referans gösteren ve kendilerini "Başan Öncüleri" şeklinde adlandıran siyonist gaspçılar, Suriye'nin güneyindeki Kuneitra bölgesine sızarak yasa dışı yerleşim birimi kurma girişiminde bulundu.

MAŞERİ VİCDAN

ABD

ABD'de Senato Azınlık Lideri Chuck Schumer, Trump'ın yolsuzluklarına ilişkin düzenlediği basın toplantısında, Gazze soykırımına verdiği destek sebebiyle protesto edildi.

GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ

Terörist İsrail'in işgal politikalarını ve katliamlarını destekleyen propaganda afişleri, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi topraklarında halkın tepkisiyle karşılaştı ve Filistin bayrağının renklerine büründü.

İRLANDA

İrlanda'nın İsrail ile oynayacağı maçların taraftarsız sahaya alınması kararının ardından protestolar büyüdü. Soykırım karşıtı aktivistler, Dublin'deki spor bakanlığı binasını bastı. Eylemciler, İsrail ile maç yapılmasının utanç verici olduğunu söyledi.

FRANSA

Gazze'de yaşanan soykırımın ardından Filistin halkına destek için dünyanın dört bir yanından harekete geçen vicdan sahipleri, İslâm'la da tanışıyor. Filistin Konvoyu'nun Fransız gönüllüsü Sebastian, kelime-i şehadet getirerek Müslüman oldu.

İNGİLTERE

İngiltere'de yapılan kamuoyu araştırması, halkın yaklaşık yarısının terörist İsrail'den ülkelerine göçmen gelmesini istemediğini ortaya koydu. Son 10 yılda tutumu daha sertleşen İngilizler, terör devleti mensuplarına kapıların kapatılmasını talep ediyor.

YUNANİSTAN

Gazze'de iki yılı aşkın süredir devam eden katliamın ardından dünyada Yahudilere yönelik öfke büyüyor. Yunanistan'da Filistin'e destek gösterisi düzenleyen eylemciler, eylemi provoke etmeye çalışan Yahudi turistlere tepki göstererek alandan uzaklaştırdı.

Ayrıca İsraili turistleri taşıyan kruvaziyer gemisi Crown Iris, Yunanistan'ın Pire Limanı'nda İsrail aleyhinde sloganlarla protesto edildi.

RUSYA

Rusyalı UFC dövüşçüsü Movsar Evloev, dünyanın farklı bölgelerinde Müslümanlara yönelik katliamlara dikkat çekerek, İslâm'ın "terör dini" olarak gösterilmesine tepki gösterdi.

POLONYA

Polonya'nın başkenti Varşova'da bir araç çarırma uygulaması üzerinden yolculuk yapan İsraili kadın, sürücünün "Siz insanları öldürüyorsunuz" sözleriyle karşılaşarak araçtan indirildi.

HOLLANDA

Hollanda kamu yayıncısı AVROTROS, Gazze'deki soykırım nedeniyle gelecek yıl düzenlenecek Eurovision Şarkı Yarışması'na katılmayacağını açıkladı. Ayrıca İsrail'in katılımını protesto eden Hollanda, İzlanda, İspanya, İrlanda ve Slovenya ise 2026 yarışmasından çekilmişti. İspanya, İrlanda ve Slovenya ayrıca yarışmayı televizyondan yayınlamama kararı almıştı.

BATILILAŞMADAN İNANÇ KRİZİNE: TÜRKİYE’NİN İKİ ASIRLIK YÖN DEĞİŞİMİ

Taha İnci

Toplumsal değişme ekonomi, teknoloji, nüfus, eğitim, şehirleşme ve insan ilişkilerinin zaman içinde farklılaşmasıdır. Değişmenin yönü toplumun tarihî ve kültürel yapısıyla uyuşmadığında gelişme yerine çözülme ve yabancılaşma meydana gelir. Çünkü hukuk, aile, eğitim, devlet ve ahlâk kurumları ortak bir insan ve hayat anlayışına dayanır. Kurumların farklı medeniyetlerden aktararak bir araya getirilmesi hâlinde hukuk, eğitim, aile ve iktisadî düzen birbirinden farklı insan tipleri üretmeye başlar.

Türkiye’nin yaklaşık iki asırlık değişim tecrübesindeki temel mesele, dönüşümün hangi değerler sistemine göre gerçekleştirildiğidir. Batı’da modernleşme, o toplumların uzun süreli dinî, siyasî, ilmî ve iktisadî mücadeleleri içinde gelişirken Osmanlı modernleşmesi, askerî mağlubiyetleri durdurmak ve devleti çözülmekten kurtarmak amacıyla Batılı kurumların aktarılması biçiminde başladı. Cumhuriyet’le birlikte bu süreç, toplumun tarihî ve İslâmî müktesebatına

sırt çeviren köklü bir kopuş programına dönüştü. Eğitimden hukuka, dilden gündelik hayata kadar uzanan müdahaleler, cemiyetin kendi ihtiyaçları doğrultusunda yenilenmesinden ziyade kurucu kadronun benimsediği Batılı toplum modelinin devlet eliyle zorla tatbik edilmesini hedefledi. Bu müdahalenin tarihî zeminini kavrayabilmek için Batı’daki modernleşmeyle Osmanlı’nın aynı yüzyıllarda yaşadığı çözülme ve ıslahat arayışlarını birlikte değerlendirmek gerekmektedir.

AVRUPA’DA MODERNLİĞİN MEYDANA GELDİĞİ ŞARTLAR

Modernizm, Avrupa’da birkaç asır devam eden dinî, ilmî, siyasî ve iktisadî mücadelelerin ortak neticesidir. 1517’de Martin Luther’le başlayan Reform hareketi Katolik Kilisesi’nin otoritesini sarstı. XVI ve XVII. yüzyıllarda Kopernik, Galileo, Kepler ve Newton üzerinden gelişen bilim anlayışı, tabiatın akıl, deney ve matematik yoluyla açıklanabileceği fikrini güçlendirdi. XVIII. yüzyıl Aydınlanması bu yaklaşımı toplum ve siyaset alanına taşıdı. Akıllı dinî ve geleneksel

otoritelerden bağımsız bir ölçü hâline getirdi. 1789 Fransız İhtilali vatandaşlık, millî irade ve laik hukuk anlayışını siyasî düzene yerleştirirken İngiltere’de gelişen Sanayi Devrimi üretimi, şehirleri, aile hayatını ve sınıf ilişkilerini değiştirdi. Böylece merkezî devlet, kapitalist ekonomi, ferdiyetçilik, seküler hukuk ve ilerleme fikri modern Batı toplumunun başlıca unsurları hâline geldi. Bu kurumlar sömürgecilik, sınıf çatışmaları ve ağır toplumsal maliyetler içerisinde, Avrupa’nın kendi tarihî meselelerine verdiği cevaplardan doğdu.

OSMANLI’DA KURUMSAL STATİKLEŞME VE ISLAHAT ARAYIŞLARI

Batı bilim, askerlik ve iktisat alanlarında hızla değişirken Osmanlı Devleti, XVI. yüzyılın sonlarından itibaren klasik düzenini yeni şartlara uyarlamakta zorlandı. Uzun savaşlar, Celâlî isyanları, timar ve para düzenindeki bozulma, ticaret yollarının önem kaybetmesi ve Avrupa ordularının ateşli silâhlardaki ilerleyişi devletin askerî ve malî gücünü zayıflat-

Türkiye'nin yaklaşık iki asırlık değişim tecrübesindeki temel mesele, dönüşümün hangi değerler sistemine göre gerçekleştirildiğidir.

tı. Adaletnâmeler, ıslahat risaleleri, Kâtib Çelebi'nin çalışmaları, 1727'de kurulan Mütferrika Matbaası ve yeni askerî mektepler ilmî ve idarî canlılığın sürdüğünü gösterse de bu teşebbüsler kapsamlı bir yenilenmeye dönüşemedi. XVI. yüzyıl sonrasını kesintisiz bir çöküş devrinden ziyade çözülme ile ıslahat arayışlarının birlikte ilerlediği, güç dengesinin giderek Avrupa lehine değiştiği bir dönem olarak değerlendirmek daha isabetlidir.

1699 Karlofça ve 1774 Küçük Kaynarca antlaşmalarıyla Kırım'ın 1783'te Rusya tarafından ilhakı, askerî ve idarî yenilenmeyi zaruri hâle getirdi. III. Selim'in Nizâm-ı Cedîd programı eski kurumların direnci ve siyasî karışıklıklar sebebiyle kalıcılaşamadı. Şehir siyasetine ve iktidar mücadelelerine müdahil olan Yeniçeri Ocağı ise yenilenmenin önündeki başlıca engellerden biri hâline geldi. II. Mahmud, 1826'daki son isyanın ardından ocağı kaldırarak Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'yi kurdu. Yenilenme siyasetini bürokrasi, eğitim ve gündelik hayata taşıdı. Fakat devlet düzeni kendi medeniyet ölçülerinden doğan bütüncül bir fikrî temele oturtulamadığı için nezâretler, elçilikler, mektepler ve kıyafet düzenlemeleri üzerinden Batılı kurumların aktarılması ağırlık kazandı. Böylece Avrupa'yı ilerlemenin ölçüsü kabul eden bürokratik kadroyla millet arasındaki kültürel mesafe büyümeye başladı.

TANZİMAT'LA DERİNLEŞEN KURUMSAL İKİLİK

16 Ağustos 1838'de İngiltere ile imzalanan Baltalimanı Ticaret Antlaşması, Osmanlı pazarını Avrupa ticaretine açarken yerli üreticinin rekabet imkânlarını daralttı ve iktisadî bağımlılığı artırdı. 3 Kasım 1839 tarihli Tanzimat Fermanı ile 18 Şubat 1856 tarihli ıslahat Fermanı'nın ardından merkezî bürokrasi, yeni mahkemeler, Avrupa usulü mektepler ve Batı kaynaklı kanunlar yaygınlaştı. Şer'î mahkemelerle nizamiye mahkemeleri, medreseyle modern mektep, geleneksel iktisadî düzenle Avrupa ticaret hukuku yan yana işlemeye başladı. Yeni kurumlar devletin bazı ihtiyaçlarını karşılasa da toplumun İslâmî değer sistemiyle bütünleşmiş müşterek bir düzen kuramadı. Devlet ile millet arasındaki mesafeyi hukuk, eğitim ve hayat tarzı üzerinden derinleştirdi.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Batılılaşma, askerî ve idarî yenilenmenin sınırlarını aşarak aydınların kendi medeniyetlerine bakışını değiştirdi. Ziya Paşa, Avrupa ile İslâm coğrafyası arasındaki farkı dile getirirken "Efkâr-ı Fireng'e tebâiiyet"i tenkit ediyor; Namık Kemal, meşrutiyet ve hürriyet gibi kavramların dayanağını İslâm hukukunda ve Osmanlı siyasî geleneğinde arıyordu. Ancak Tıbbiye ve Harbiye'de yayılan pozitivist ve materyalist fikirler bu arayışı giderek İslâmî ölçülerden uzaklaştırdı. Abdullah Cevdet'in Avrupa medeniyetini yegâne medeniyet sayan yaklaşımı, Ahmet Muhtar'ın "Ya Garplılaşırız ya mahvoluruz" düşüncesi ve Kılıçzâde Hakkı'nın 1912'de din, alfabe, hukuk, eğitim, kadın ve kıyafet alanlarında ileri sürdüğü radikal teklifler, Batıcılığın ulaştığı fikrî seviyeyi gösteriyordu. Batıcı aydınlar yöntem konusunda ayrışsalar da devlet ve toplumun Avrupa ölçülerine göre yeniden kurulması fikrinde birleştiler.

Bu fikrî dönüşüm kısa zamanda teşkilatlı siyasî mücadeleye dönüştü. Paris, Cenevre, Kahire ve Balkan şehirlerindeki farklı Jön Türk grupları, II. Abdülhamid idaresini sona erdirmeye hedefinde birleşti. 1907 Paris Kongresi bu muhalefeti güçlendirdi. İttihat ve Terakkî'nin Rumeli kadroları Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânını sağladı. 31 Mart Vakası'nın ardından İstanbul'a gelen Hareket Ordusu ve İttihatçıların hâkim olduğu Meclis, 27 Nisan 1909'da II. Abdülhamid'i hal'etti. Böylece Batılılaşma, aydınların yayın faaliyetinden çıkarak devlet iktidarını yönlendiren örgütlü bir siyasî programa dönüştü. Osmanlı'nın son döneminde oluşan bu bürokratik ve Batıcı fikrî miras Cumhuriyet kadrolarına intikal ederek toplumun kendi medeniyet anlayışından koparılmasını hedefleyen kapsamlı bir tasfiye programının zeminini meydana getirdi.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE BATILILAŞMANIN DEVLET POLİTİKASI HÂLINE GELMESİ

Millî Mücadele, Anadolu insanının imanından, vatan müdafaası şuurundan, hilâfete bağlılığından ve İslâmî dayanışmasından güç alarak kazanıldı. Buna karşılık iktidarı ele geçiren Kemalist kadro, mücadele yıllarında müracaat ettiği dinî değerleri savaşın ardından devlet ve toplum hayatından

tasfiye etmeye girişti. Saltanatın 1 Kasım 1922'de kaldırılması ve Cumhuriyet'in 29 Ekim 1923'te ilânının ardından 3 Mart 1924 tarihli kanunlarla Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti kaldırıldı, eğitim devlet tekeline alındı ve hilâfet ilga edildi. Tevhîd-i Tedrîsat yoluyla medreseler kapatılarak İslâmî ilimlerin kendi usul ve müesseseleri içinde aktarılması engellendi. 30 Kasım 1925'te tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla tasavvufî hayat hedef alındı; 1926'da İsviçre'den iktibas edilen Medenî Kanun ile Avrupa'dan alınan ceza ve ticaret kanunları, İslâm hukukunun yerine geçirildi. Böylece Kemalist rejim, İslâm'ın devlet, hukuk, eğitim ve cemiyet üzerindeki tesirini ortadan kaldırmaya yönelik sistemli bir tasfiye yürüttü.

10 Nisan 1928'de Anayasa'daki "Türkiye Devleti'nin dini, din-i İslâm'dır" hükmü çıkarıldı; 1 Kasım 1928'de kabul edilen Latin esaslı alfabe, yeni nesillerin geçmişe ait yazılı mirasla irtibatını kopardı. 1932'de başlayan dil tasfiyesi milletin İslâmî kavram dünyasını daraltırken ezanın Türkçeleştirilmesi ibadetin doğrudan devlet müdahalesine açıldığını gösterdi; 1941'de Arapça ezan okumaya ceza getirildi. Laikliğin 5 Şubat 1937'de Anayasa'ya yerleştirilmesiyle İslâm'ı kamusal düzenin dışına iten anlayış rejimin temel vasfı hâline getirildi. Bütün bu müdahaleler, birbirinden bağımsız yeniliklerin toplamı olmayıp Kemalizm'in Batıcılık, pozitivism, materyalizm ve bilimcilikle beslenen İslâm düşmanlığının neticesiydi. İlerleme ve çağdaşlaşma söylemi altında hukuk, dil, eğitim, ibadet ve kültür aynı anda hedef alınmış; milletin İslâm medeniyetiyle kurduğu bağ kesilerek tarihî hafızası âdeta sıfırlanmıştır.

ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE KEMALİST SÜREKLİLİK VE SEKÜLERLEŞME

Adnan Menderes devrinde başlayan kısmî rahatlama 27 Mayıs'la kesintiye uğradı. Büyük Doğu'nun hukuk, eğitim, kültür ve ruh imarı merkezli ikazlarına karşılık vermeyen Menderes, maddî kalkınmayı önceleyerek Kemalizm'in kurduğu Batıcı-laik hukuk ve bürokrasi düzenini muhafaza etti. 12 Mart ve 12 Eylül ordunun re-

jim üzerindeki tayin edici konumunu pekiştirirken 28 Şubat aynı müdahale mantığını medya, sermaye, yargı ve bürokrasi üzerinden sürdürdü. Kemalizm'in bazı uygulamaları değişse de insanı ve toplumu Batılılaşma istikametinde yeniden kuran temel anlayış korundu. Siyasî temsil, hukuk, iktisat, eğitim ve kültürü kuşatan bir medeniyet tasavvuruna bağlanamadığı için Batılılaşma cereyanı karşısında kalıcı bir istikamet meydana getirilemedi.

1980 sonrasında bu yapıya serbest piyasa ve tüketim kültürü eklendi. 1990'da başlayan özel televizyonculuk reklamı, magazini ve popüler kültürü aile hayatının merkezine taşıdı. Büyük sermayenin denetimine giren medya, Amerikanvari hayat tarzı

üreten bir telkin ve yönlendirme aracına dönüştü. Dinî kimlik kamusal görünürlüğü artırırken başarı ölçüleri, çalışma hayatı, eğlence biçimleri, aile ilişkileri ve gelecek tasavvuru kapitalist piyasanın hükümlerine bağlandı. Böylece siyaseten muhafazakâr, iktisaden liberal, kültürel bakımdan Batı merkezli ve gündelik hayatında sekülerleşen parçalı bir insan tipi ortaya çıktı. Din kimlik alanında varlığını korurken hayatı ölçülendirme gücünü kaybetmeye başladı.

Türkiye'de postmodern düşünce 1980 sonrasında tercüme, üniversiteler, sanat çevreleri ve medya yoluyla yayıldı. Özel televizyonlar, küresel markalar ve popüler kültür 1990'larda hayat tarzlarını çoğaltırken internet, sosyal medya ve akıllı telefonlar kimlik oluşumunu aile, din ve tarih çevresinden kopardı. Kimliğin yaratılış, aidiyet ve toplumsal vazifelerle şekillenen devamlı yapısı aşındırılarak kişinin değişken beyan ve tercihlerine bağlandı. İnsan bedeni ve cinsiyet hakkındaki tartışmalar da bu zihni çözülmenin içinde geliştirdi.

Cinsiyet değiştirme sapkınlığı, Batı'da 1969'daki Stonewall hadiseleri ve 1990'larda yayılan postyapısalcı teorilerle siyasî bir kimlik hareketine dönüştü. Kadın ve erkek oluş, yaratılışa ait hakikat olmaktan çıkarılarak ferdi

beyana indirgendi. Türkiye'de 1987'de Gezi Parkı'ndaki açlık greviyle görünürlük kazanan bu anlayış, Lambda-istanbul ve Kaos GL çevresinde teşkilatlandı. 2000'lerde Avrupa Birliği programları, yabancı fonlar, dernekler, üniversiteler ve medya aracılığıyla kurumsallaştı. Şiddet ve haksızlıktan korunma talebi, zamanla bu sapkın anlayışı dokunulmaz kılan siyasî bir kalkana çevrildi. Ders programları, dijital içerikler, hukuk ve kültür endüstrisi üzerinden yayılan bu program, hakikati, fıtratı, kadınlığı, erkekliği, anneliği ve babalığı aşındırarak İslâm'ın insan, aile ve toplum ölçülerini tasfiye etmeye yöneldi.

HAZCILIK VE TÜKETİMİN KUŞATTIĞI İNSAN

Kimliğin ferdi tercihe indirgenmesiyle aynı dönemde haz da hayatın temel ölçülerinden biri hâline getirildi. II. Dünya Savaşı sonrasında Amerika'da gelişen kitlesel tüketim düzeni, mevcut ihtiyaçları karşılamak yerine devamlı yeni arzular üretmeye dayanıyordu. Hollywood, televizyon, popüler müzik, moda ve hızlı tüketim kültürü, ürünü faydasıyla beraber başarı, güzellik, gençlik, itibar ve özgürlük vaadiyle pazarladı. İnsanın huzursuzluğu piyasa için kazanç alanına çevrildi. Tatminin devamlı ertelenmesi, tüketimin ise kesintisiz sürmesi sağlandı. Böylece hazcılık ferdi bir ahlâk zaafını aşarak kapitalizmin işleyiş esaslarından biri hâline geldi. Düşünmek, beklemek, kanaat etmek ve uzun vadeli gayeler uğruna fedakârlıkta bulunmak yerine anlık zevke yönelen, çabuk sıkılan, çabuk tüketen ve yeni uyarıcılara kolayca sevk edilen bir insan tipi üretildi.

Türkiye bu insan tipini 1980 sonrasında Amerikan merkezli tüketim düzeninin malları, markaları ve eğlence biçimleriyle beraber ithal etti. İthal ürünler, özellikle Hollywood eliyle, reklamlar, alışveriş merkezleri ve kredi kartları tüketimi gündelik hayatın merkezine yerleştirdi. 2000'lerde internet alışverişi, 2010'larda akıllı telefonlar, sosyal medya, kısa videolar ve etkiyici pazarlaması arzuyu günün her saatinde harekete geçiren bir mekanizma kurdu. Yeme içmeden giyime, tatilden evliliğe kadar hemen her alan teşhir, beğeni ve statü yarışına bağlandı. İnsanlar ihtiyaçları için tüketmekten uzaklaşarak çevrelerine göstermek istedikleri hayatın görüntüsünü satın almaya başladı. Gelirinin üzerinde

harcayan, borçlanarak itibar arayan ve elindekinden sürekli hoşnutsuz kalan geniş bir tüketici kitlesi meydana geldi. Amerika'dan aktarılan sinema, dizi, müzik, moda ve dijital platform içerikleri, mal ve hizmetlerle beraber bencil, ferdiyetçi ve haz merkezli hayat telakkisini de Türkiye'ye taşıdı.

BATILILAŞMA CEREYANININ DİN ALANINDAKİ TESİRLERİ

Batılılaşma cereyanının din alanındaki tesirlerinden biri, İslâm'ın yerleşmiş ilmî usulünü devreden çıkararak dini ferdi yoruma açmasıydı. Ehl-i sünnet ve'l-cemâat anlayışında amelde Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî, itikatta Mâtürîdî ve Eş'arî çizgiler, Kur'an ve sünnetin icmâ ve kıyasla birlikte anlaşılmasını sağlayan bir bütünlük meydana getirir. Tasavvuf da şeriatın zâhirini ahlâk, ihlâs ve ruh terbiyesiyle tamamlar. Mezhep karşıtlığı bu ilmî birikimin yerine ferdin sınırlı bilgisini ve dönemsel kanaatlerini geçirdi. Dini heva ve heveslerine göre yorumladı. Böylece dinin yenilenmesi ile çağın meselelerine muhatap olan anlayışın yenilenmesi birbirine karıştırıldı veya karıştırılmak istendi. Tecdidin yerini reform, usulün yerini şahsî/keyfî yorum aldı.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Cemâleddîn-i Efgânî ve Muhammed Abduh çevresinde gelişen reformist çizgi, Müslüman toplumların gerilemesini mezhep, taklit ve gelenek üzerinden açıkladı. Abduh'un talebesi Reşîd Rızâ da 1898'de yayımlamaya başladığı *el-Menâr* vasıtasıyla bu fikirleri geniş bir coğrafyaya taşıdı. "Kur'an ve sünnete dönüş" şeklinde sunulan çağrı, zamanla mezhep imamlarının, icmân, kıyasın, tasavvufun ve asırlar içinde oluşan ilmî otoritenin gerilemenin kaynağı olarak gösterilmesine yol açtı. Kemalist düzenin meydana getirdiği dinî otorite boşluğu içinde bu düşünceler tercüme, ilahiyat çevreleri, dinî yayıncılık ve daha sonra dijital vaizler aracılığıyla Türkiye'de yayıldı. Birkaç meal ve tercüme esere dayanan keyfî hüküm verme alışkanlığı, mezhepsizliği bağımsız düşünce görüntüsü altında yaygınlaştırdı. Bu sapkın anlayışlara içimizdeki "hocalar" da teşne oldu.

Bu çözülmenin diğer kolunu Vehhâbîlik ve modern Selefilik oluşturdu. Muhammed b. Abdülvehhâb ile Muhammed b. Suûd arasında 1744'te kurulan ittifak, İbn Teymiyye'den devralınan katı zâhir-

Batılılaşma cereyanının din alanındaki tesirlerinden biri, İslâm'ın yerleşmiş ilmî usulünü devreden çıkararak dini ferdi yoruma açmasıydı.

ci anlayışı siyasî bir kuvvete dönüştürdü. Mezhep birikimine, tasavvufa, tevessüle, türbe ve kabir ziyaretlerine yöneltilen suçlamalar, Müslüman toplumların asırlardır yaşattığı birçok uygulamanın şirk ve bid'at sayılmasına kadar genişledi. XX. yüzyılda Suudi Arabistan'ın petrol gelirleri, burslar, üniversiteler, yayınlar ve tercümeler bu anlayışın farklı ülkelere taşınmasını sağladı. Türkiye'de 1980 sonrasında görünürlük kazanan Selefî çevreler, Ehl-i sünnet adını kullanırken onun mezhep, tasavvuf ve ilmî silsile esaslarını aşındırdı.

1979 İran Devrimi'nin ardından Türkiye'de yayılan İran merkezli Şiilik dinî parçalanmayı başka bir istikametten derinleştirdi. Emperyalizme karşı direniş ve İslâmî yönetim diliyle sunulan bu cereyan, tercüme eserler, yayınevleri ve siyasî çevreler üzerinden Şiî imamet anlayışını, sahabe ve hilâfet tarihine yönelik hakaret ve itirazları Anadolu'ya taşıdı. Bugün İslâmcı camianın birçoğu âdetâ Şiîlik faaliyetlerinin başını çekti.

Reformizm, mezhepsizlik, Vehhâbîlik, Selefîlik ve Şiîlik farklı dönemlerde ortaya çıkmış olsa da Kemalizm eliyle ulemasından ve irfan geleneğinden koparılan Müslüman Anadolu'da müşterek bir netice üretti: Ehl-i sünnet ölçüsü zayıfladı, dinî otorite parçalandı ve hakikat şahsî yoruma açık hâle geldi. Hâlen de günümüzde bu sapık cereyanlar İslâm'ın ilmî ve itikadî bütünlüğünden ayrılan sapık kolları temsil etmektedir.

MEZHEPSİZLİKTE İNANÇ BOŞLUĞUNA: DEİZM VE AGNOSTİZM

Mezhepsizlik, dinî bilginin usul ve otoritesini zayıflatarak ferdin şahsî kanaatini ölçü hâline getirdi. Bu çözümlenin ilerlemesiyle vahiy, peygamberlik ve dinin bütünü sorgulanmaya başladı. XVII. yüzyıl İngiltere'sinin dinî buhranlarından doğan deizm Allah'ı kabul ederken vahiy ve peygamberliği reddediyor, agnostizm ise Allah'ın ve gayb âleminin varlığının ya da yokluğunun insan aklıyla asla bilinmeyeceğini savunarak şüphede kalmayı esas alıyordu.

Batı'nın kendi şartlarında ürettiği bu fikirlerin Türkiye'de yayılacağı zemin, Cumhuriyet'ten günümüze devam eden pozitivist, laik ve Batı merkezli eğitim anlayışıyla hazırlandı. İslâm'ı

bütünlüklü bir hakikat düzeni olarak öğretmeyen sistem, öğrenciyi materyalist bilim, seküler hayat ve Batıcı tarih anlayışıyla yetiştirdi. Din eğitiminin ibadet bilgileri ve ezberlenmiş kavramlarla sınırlandırılması sonucunda gençler, ailelerinden devraldıkları dinî kimlikle okulda öğretilen dünya tasavvuru arasında bağ kuramadı ve inançlarını savunacak fikrî donanımdan mahrum kaldı.

Bu çözümler son yirmi yılda internet, akıllı telefon ve sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla hızlandı. Batı'dan pompalanan dizi, film, müzik ve dijital içerikler seküler hayatı üstün, dinî ölçülerini ise geri ve baskıcı gösterirken içerideki laik çevreler aynı propagandayı eğitim, sanat, mizah ve popüler kültür üzerinden sürdürdü. Sosyal medya algoritmaları din aleyhindeki alaycı ve kışkırtıcı yayınları gençlerin önüne taşıırken, Kemalizm'in çizdiği sınırlar içerisinde din yorumlayan kimi ilahiyatçılar da mezhep ve sünnet birikimine duyulan güveni sarstı. İslâm'dan çıkan mürtedlerin saldırıları da din hakkında kesin hükümler gibi dolaşıma sokuldu. Ailesinde İslâm'ın dünya görüşünü öğrenemeyen, okulda din ile hayatın bağı kuramayan ve medyada Müslüman şahsiyet örnekleriyle karşılaşmayan genç, inanç boşluğunu deist, agnostik veya ateist kimliklerle doldurmaya yöneldi.

AİLE YAPISINDAKİ ÇÖZÜLMELER

Türkiye'de aile yapısındaki çözümler nüfus verilerine açık biçimde yansımaktadır. Ortalama hane halkı büyüklüğü 2008'de 4 kişiyken 2025'te 3,08'e gerilemiş, tek kişilik hanelerin oranı yüzde 20,5'e yükselmiştir. Aynı yıl evlenen çift sayısı 552 bin 237'ye düşerken boşanan çift sayısı 193 bin 793'e çıkmış; canlı doğum sayısı 895 bin 374'e, toplam doğurganlık hızı ise kadın başına 1,42 çocuğa gerilemiştir.

Konut maliyetleri, gelir yetersizliği ve gelecek endişesi evlilik ile çocuk sahibi olmayı güçleştirirken son yirmi yılda kadının toplumsal değerini ücretli çalışma ve kariyer üzerinden ölçen politikalar anneliği, çocuk terbiyesini ve ev içindeki bakım emeğini itibarsızlaştırmıştır.

Aileyi koruma söylemi ile kadınların iş gücüne katılımını kalkınmanın başlıca göstergelerinden biri sayan anlayışın birlikte yürütülmesi, aile

politikasındaki temel çelişkiyi meydana getirmiştir.

Küresel medya ve dijital platformlar da tek başına yaşamayı bağımsızlık, evliliği ferdî serbestliği sınırlayan bir bağlılık, çocuk yetiştirmeyi ise kariyer ve tüketim imkânlarını azaltan bir yük olarak sunmuştur. "Kedi anneliği" gibi kavramların ebeveynlik diline yerleşmesi, nesil yetiştirme düşüncesinden uzaklaşan seküler bireyselleşmenin sembollerinden biri olmuştur. Anne ve babanın eğitim ve sosyalleştirme vazifesi giderek okul, bakıcı, sosyal medya ve eğlence sektörüne devredilirken dinin, ahlâkın, mahremiyetin ve tarih şuurunun nesiller arasındaki aktarımı zayıflamıştır.

EĞİTİMDE BATICI SÜREKLİLİK

17 Nisan 1940 tarihli Kanun'la kurulan Köy Enstitüleri, köylere öğretmen yetiştirme görüntüsü altında Kemalist vesayet sisteminin laik ve Batılı hayat tarzını Anadolu köylerine dayatmasının başlıca vasıtalarından biri oldu. Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç yönetiminde yetiştirilen öğretmenler, eğitim hizmetinin yanında Cumhuriyet inkılaplarını köylere taşıyan rejim kadroları olarak vazifelendirildi. Köyün din, aile, gelenek ve mahallî otorite etrafında şekillenen yaşayışı geri kalmışlık sayıldı. Yatılı ve karma eğitimden üretim biçimlerine kadar bütün program, Anadolu insanını kendi değerlerinden koparacak laik, pozitivist ve Batıcı esaslarla düzenlendi. Böylece Kemalist rejim, şehirlerde kurduğu zorbalığı, öğretmenler aracılığıyla köylere taşıdı.

Köy Enstitülerinin 1954'te öğretmen okullarıyla birleştirilmesi bu istikameti değiştirmedi. Okul modelleri ve müfredatlar yenilenirken eğitimin merkezî, laik ve Batıcı temeli korundu. 1981'de kurulan YÖK üniversiteleri merkezî denetime bağladı. 28 Şubat'ta sekiz yıllık kesintisiz eğitim, katsayı uygulaması ve başörtüsü yasakları Müslümanların eğitim alanını daralttı. 2000'li yıllarda bu yasakların kaldırılması, imam hatiplerin yaygınlaşması ve din derslerinin artırılması

Mezhepsizlik, dinî bilginin usul ve otoritesini zayıflatarak ferdin şahsî kanaatini ölçü hâline getirdi. Bu çözümlenin ilerlemesiyle vahiy, peygamberlik ve dinin bütünü sorgulanmaya başladı.

Türkiye'nin ihtiyacı, birbirinden kopuk savunma faaliyetleri değil, fikrî merkezini Büyük Doğu'dan alan, eğitimi, kültürünü, ekonomisini, sanatını ve teknolojisini bu merkezin gayelerine bağlayan uzun vadeli bir kuruluş iradesidir.

erişim imkânlarını genişletti, fakat eğitimin insan, bilgi, toplum ve ilerleme anlayışı aynı kaldı. İslâm, bilgiyi ve hayatı ölçülendiren temel kaynak hâline getirilmedi, belirli derslere ve dar bir inanç alanına hapsedildi.

Bu Batıcı süreklilik, genç nesillerin kendi fikir ve irfan kaynaklarıyla bağını zayıflattı. Batı felsefesi, sosyolojisi ve psikolojisi evrensel bilginin merkezi gibi okutulurken Yunus Emre, Mevlânâ, Sa'dî-i Şîrâzî, İmam Gazzâlî, İmam-ı Rabbânî ve İbn Haldûn kültürel hatıra seviyesine indirildi. Eğitim sistemi öğrenciyi sınav, diploma, meslek ve gelir üzerinden değerlendiren şahsiyet, ahlâk, hikmet ve toplumsal mesuliyeti geri plana itti.

YEKPARE BİR FİKİR İHTİYACI

Yukarıda ele aldığımız aile, eğitim, gençlik, din, kültür ve kimlik meseleleri, aynı fikrî çözülmenin farklı sahalardaki sonuçlarıdır. Okul, aile, medya, ekonomi ve devlet kurumları müşterek bir insan anlayışına dayanmadığı için toplumun her kesimi başka bir istikamete çekilmektedir. Eğitim sisteminin değer dünyasıyla ailenin aktarmaya çalıştığı ölçüler, ekonomik düzenin teşvik ettiği insan tipiyle dinin vazettiği ahlâk, medyanın yaydığı hayat tarzıyla toplumun tarihî bünyesi arasında devamlı bir çatışma meydana gelmektedir. Parçalanma bu seviyeye ulaştığında münferit tedbirler netice vermemekte, bir sahada giderilmeye çalışılan arıza, başka bir sahada yeniden üretilmektedir.

Türkiye'nin yaşadığı temel tıkanma,

kendi tarihî ve manevî bünyesini ölçü kabul edememesinden kaynaklanmaktadır. Batı'dan aktarılan kurumlar, kavramlar ve yaşama biçimleri, meydana geldikleri medeniyetin insan ve toplum anlayışını beraberinde taşımıştır. Millet'in ruhu ve tarihî müktesebatı bu kalıba tam olarak intibak etmemiş, buna karşılık kendi medeniyetinden hareketle yeni bir kuruluş meydana getirecek fikrî irade de ortaya konulamamıştır. Böylece dışarıdan alınan her reçete, çözmesi beklenen meselenin yanına yeni bir uyumsuzluk eklemiştir. İnsanımız kendi ülkesinde kendi değerleriyle yaşamakta zorlanan, fakat Batılı hayatın hakiki mensubu da olamayan parçalı bir şahsiyete sürüklenmiştir.

Kendi zengin hazinemize dönüş, İslâm'ın değişmez ölçülerini bugünün eşya ve hadiseleri karşısında işletecek bir anlayış seviyesini gerektirmektedir. Mevcut bilgi, teknik ve kurumlar bu ölçüye göre seçilmeli, dönüştürülmeli ve toplumun gayesine bağlanmalıdır. Bunun için meseleleri ayrı ihtisas alanlarına dağıtan parçacı zihniyetin üzerinde, insanı ve hayatı bütün cepheleriyle ölçülendirecek merkezî bir fikre ihtiyaç vardır. Aileden iktisada, eğitimden sanata, şehirden devlete kadar uzanan sahalarda aynı dünya görüşünün nispetleri içinde ele alınmadıkça toplumsal düzen müşterek bir istikamet kazanamayacaktır.

Üstad Necip Fazıl'ın 1943'ten itibaren *Büyük Doğu* etrafında yürüttüğü mücadele, bu fikrî merkez ihtiyacına verilmiş kapsamlı bir cevap ve bir alternatifidir. Büyük Doğu, İslâm'ı ferdi ibadetler ve ahlâkî öğütler sahasına hapseden sığ anlayışın karşısına; insanı, cemiyeti ve devleti kuşatan bir dünya görüşüyle çıkmıştır. Necip Fazıl, Menderes devrinden itibaren siyasetçilere, aydınlara, yazarlara ve gençlere İslâmî bir fikir aşısı yapmış, Batıcılığın devlet ve kültür hayatında kurduğu fikrî tekeli tek başına sarsmıştır. Bunun meydana getirdiği tesir, İslâmî yayıncılıktan gençlik hareketlerine, tarih anlayışından siyasî dile kadar geniş bir sahada kendisini göstermiştir. Ancak siyasî kadrolar bu birikimi çoğunlukla dönemsel talepler ve sınırlı dinî açılımlar seviyesinde değerlendirmiş, bütünlüklü bir medeniyet programına dönüştürememiştir.

Büyük Doğu'nun açtığı bu fikir örgüsü, mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun İbda fikriyatı ile çağın meselelerine tatbik edilecek bir fikir ve aksiyon sistemi hâlinde geliştirilmiştir. Kapağımızda da belirttiğimiz üzere "Yekpare bir inanış, görüş ve ölçülendirilme manzumesi... İsmi de Büyük Doğu..." hükmü, toplumun ihtiyaç duyduğu fikrî mesneden çerçevesini vermektedir. Bu bütünlük kurulmadıkça din başka, eğitim başka, iktisat başka, kültür başka bir insan tipi üretmeye devam edecek, Müslüman toplum kendi kurumları eliyle kendi varlık zemininden uzaklaştırılacaktır.

Meselenin bugün ulaştığı seviye, dijital hâkimiyet karşısında kültürel bakımdan da muktedir olmayı mecbur kılmaktadır. Küresel medya şirketleri, sosyal ağlar, dijital yayın platformları, müzik, sinema, reklam ve oyun endüstrisi, insanın neyi göreceğini, neyi arzulayacağını ve hangi hayatı normal kabul edeceğini kesintisiz biçimde belirlemektedir. Ahlâkî ve fikrî ifsadın bütün bu kanallardan yayıldığı bir vasatta kültür sahasının boş bırakılması, egemenliğin karşı tarafa devredilmesi sonucunu doğurmaktadır. Yayıncılık, sinema, edebiyat, sanat, eğitim, haber, sosyal medya ve dijital teknoloji alanlarında güçlü tebliğ, telkin ve propaganda vasıtalarının kurulması, yabancı hayat tarzlarını itibarsızlaştıracak ve onların tesirini kırarak içeriklerin yüksek bir fikir ve estetik seviyeyle üretilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin ihtiyacı, birbirinden kopuk savunma faaliyetleri değil, fikrî merkezini Büyük Doğu'dan alan, eğitimi, kültürünü, ekonomisini, sanatını ve teknolojisini bu merkezin gayelerine bağlayan uzun vadeli bir kuruluş iradesidir. İdeolojisi maddeye, hedefi tüketime, kültürü taklide bağlanan bir toplum kendi geleceğini tayin edemez. Millet'in ruh kökünü çağın imkânlarıyla buluşturacak yekpare bir dayanak noktası kurulabildiği ölçüde, dışarıdan taşınan fikir ve hayat tarzlarının hâkimiyeti kırılacak, toplum kendi tarihî istikametini yeniden kazanacaktır.

1 Eylül

1939 - II. Dünya Savaşı'nın başlaması.

6 Eylül

1514 - Yavuz Sultan Selim'in Tebriz'e girişi.

1991 - Çeçenler Cevher Du-dayev liderliğinde bağımsızlık ilân ettiler.

1955 - 6-7 Eylül olaylarının başlangıcı.

1977 - "Büyük Mimar, Çağdaş Sinan" Cevat Ülger'in vefatı.

1933 Eskişehir doğumlu Cevat Ülger, mimar, ressam ve karikatürist olarak tanındı. Türk-İslâm mimarisini modern çizgilerle yorumladığı Reşadiye, Bürüngüz ve Kernek camileriyle öne çıktı. Çok yönlü sanat anlayışıyla çağının önemli isimlerinden biri kabul edilen Ülger, 1 Eylül 1977'de vefat etti ve Salih Mirzabeyoğlu'nun verdiği "Çağdaş Sinan" unvanıyla anıldı.

10 Eylül

1623 - 4. Murat'ın tahta çıkışı.

1855 - Sivastopol'un fethi.

11 Eylül

2001 - El-Kaide'nin Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon saldırıları, ABD'nin süper güç imajını sarsarak küresel dengeleri değiştirdi. ABD'nin yanıt olarak başlattığı Afganistan ve Irak işgalleri ekonomik ve askeri başarısızlıkla sonuçlandı. Batı'nın otoritesini sorgulayıp Müslüman dünyasında bir dönüm noktası sayılan bu olayı Salih Mirzabeyoğlu, *Büyük Muztaribler* eserinde Usame bin Ladin'in gösterdiği şecaate atıfla; fırsatı yigıtçe değerlendirenlerin "süper devlet" palavrasını yerle yeksan ettiği şeklinde yorumlamıştır.

1526 - Osmanlı tarafından Budin'in fethi.

TARİHTE EYLÜL

12 Eylül

1980 - TSK'nın askeri darbesiyle hükümet ve Meclis lağvedildi, 1961 Anayasası kaldırıldı. İşkence, idam ve insan hakları ihlalleriyle anılan bu süreçte 1982 Anayasası hazırlandı. Darbe, Salih Mirzabeyoğlu önderliğindeki Akıncı Güç hareketini de hedef alarak mensuplarını ağır işkencelerden geçirdi. Dini kontrol altında tutmak için zorunlu din dersini getirirken bağımsız İslâmcı hareketi baskıladı.

16 Eylül

1881 - Ertuğrul Gemisi'nin batması.

17 Eylül

1961 - 17 Eylül 1961'de Adnan Menderes, 27 Mayıs 1960 darbesini gerçekleştiren Kemalist darbeciler tarafından idam edildi. İdamların temel sebebi, Menderes'in Demokrat Parti iktidarında ezanın Arapça okutulması ve dinî eğitim kurumlarının açılması gibi icraatların ordu içinde oluşturduğu rahatsızlıktı.

1943 - Üstad Necip Fazıl Kısakürek'in 17 Eylül 1943'te yayımlamaya başladığı *Büyük Doğu* dergisi, yeni bir dünya görüşü doğrultusunda Türk milletinin fikri ve manevi dirilişini hedefleyerek çıkış yaptı.

18 Eylül

722 - Son Sahâbî Amr bin Züheyl Hazretleri'nin vefatı.

19 Eylül

1519 - Yavuz Sultan Selim Hân'ın Diyarbakır'ı Osmanlı topraklarına katması.

20 Eylül

1526 - Mohaç Zaferi'nden sonra Macaristan'ın başkenti Budin'in Kanunî'ye teslimi.

21 Eylül

1842 - Ulu Hakan Sultan II. Abdülhamid Hân'ın doğumu.

22 Eylül

1520 - Yavuz Sultan Selim Han Hazretleri'nin vefatı.

1980 - İran-Irak savaşı başladı.

23 Eylül

2002 - Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde Kuvâyet-i Milliye Salih Mirzabeyoğlu'nun idam cezası, müebbet ağır hapis cezasına çevrildi. Aynı sene Kartal H-Tipi'nden Bolu F-Tipi Cezaevi'ne nakledildi.

25 Eylül

1396 - Yıldırım Bayezîd Hân'ın Niğbolu zaferi.

26 Eylül

1932 - Türk Dil Kurultayı, Dolmabahçe Sarayı'nda toplandı. Netice: Dil katliamı...

1529 - Osmanlı Viyana kapılarında.

27 Eylül

1538 - Barbaros Hayreddin Paşa Preveze Deniz Savaşı'nı kazandı.

29 Eylül

1911 - Trablusgarp Savaşı.

1499 - İnebahtı Kalesi'nin fethi.

30 Eylül

1207 - Hazreti Mevlana'nın doğumu...

30 Eylül

2000 - Muhammed Durra'nın şehadeti...

PROPAGANDA

Yavuz Arslan

Propaganda, sadece kaba bir "yalan söyleme" eylemi değildir; mevcut hakikati belirli bir gaye doğrultusunda yeniden kurgulama, ayıklama, organize etme ve kitlelere sunma yöntemidir.

Propaganda kavramı, Latince kökenli "üretmek", "yaymak" ve "çoğaltmak" anlamlarına gelen kelimelerden türemiştir. Bu kavramın teşkilatlı bir kimlik kazanması, 1622 yılında Katolik Kilisesi bünyesinde gerçekleşir. Papa 15. Gregory, Katolik inancını uzak coğrafyalara ulaştırmak ve farklı öğretilerle mücadele etmek amacıyla *Sacra congregatio christiano nomini propagando* (İnanç Yayma Cemaati) adıyla resmî bir heyet tesis eder. Başlangıçta dinî bir yayma gayreti olan bu mekanizma, zamanla siyasî otoritenin, devlet yönetiminin ve askerî çatışmaların en etkili enstrümanına dönüşür. Propaganda, sadece kaba bir "yalan söyleme" eylemi değildir; mevcut hakikati belirli bir gaye doğrultusunda yeniden kurgulama, ayıklama, organize etme ve kitlelere sunma yöntemidir.

TEBLİĞ VE TELKİN

Tebliğ, bir hakikati veya katıksız bir doğruyu muhatabına hiçbir gizli ajanda barındırmadan aktarma çabasıdır. Tebliğde merkezde hakikat vardır; kabul edip etmemek ferdin hür iradesine bırakılır. Telkin, bilginin şuurlatına inceliklerle zerk edilmesidir. Propaganda ise tebliğ ve telkinden farklı olarak soyut bir hakikat kaygısından ziyade somut neticelere odaklanır. Özetle,

tebliğ öğretmeyi, telkin hissettirmeyi, propaganda ise yönlendirmeyi esas alır.

Propaganda fikri alarak ikna süreçlerinde işler, uygulamaya dönük bir doktrine çevirir ve kitlelerin benimseyeceği sloganlar hâline getirir. Nasyonal sosyalist yönetimin propaganda şefi Joseph Goebbels'in belirttiği gibi propagandanın amacı doğruyu söylemek değil, kitleleri istenen doğrultuda sevk ve idare etmektir. Tebliğ ve telkinden farklı olarak propagandada ana ölçüt elde edilen başarıdır. Propaganda, tebliğ ve telkinin düzen kurucu gücünü pragmatik bir anlayışla sevk ve idare hizmetine sunan bir kitle kontrol enstrümanıdır.

PROPAGANDANIN ÇEŞİTLERİ VE SINIFLANDIRILMASI

Propaganda, uygulama yöntemleri, kaynaklarının açıklığı ve hedef sahaları bakımından çeşitli kategorilere ayrılmaktadır. Kaynağının şeffaflığı ve dürüstlük derecesine göre üç ana propaganda türü mevcuttur:

Beyaz Propaganda:

Kaynağı tamamen açık olan, iletilen bilginin doğruluğuna dayanan ve muhatapta güven tesis etmeyi amaçlayan propaganda türüdür. Resmî devlet açıklamaları ve açık bilgilendirmeler

bu grupta yer almaktadır.

Gri Propaganda:

Kaynağı belirsiz olan, doğru bilgiler ile doğrulanamayan iddiaların harmanlandığı propaganda türüdür. Fısıltı gazetesi, spekülasyonlar ve imzasız neşriyatlar gri propaganda bünyesinde değerlendirilmektedir.

Kara Propaganda:

Kaynağı tamamen gizlenen yahut sahte bir kaynak arkasına saklanarak yürütülen, yanıltıcı ve manipülatif bilgi yaymayı amaçlayan propaganda türüdür. Düşman tarafını yanıltmak, iç karışıklık çıkarmak ve hedef yapıyı içeriden çökertmek amacıyla kara propaganda teknikleri kullanılmaktadır.

Saha ve gaye bakımından propagandada, siyasî propaganda, askerî ve psikolojik propaganda, dinî propaganda ve ekonomik propaganda olarak da çeşitlenmektedir. Siyasî propaganda iktidarı elde tutmak yahut yıpratmak amacını güderken askerî propaganda savaş zamanlarında düşmanın direnç azmini kırmaya yönelmektedir.

PSİKOLOJİDEN ESTETİĞE PROPAGANDA

Propagandanın kitleler üzerindeki sarsıcı tesiri, insan psikolojisinin

arkaik ve rasyonel olmayan katmanlarını doğrudan hedef almasından kaynaklanır. Fert, kalabalık içinde hareket ederken şahsî akıl yürütme becerisini yitirir; Fransız sosyolog Gustave Le Bon'un kitle psikolojisi kuramında belirttiği gibi, kalabalıklar içgüdüsel, hipnotik ve telkine son derece açık bir zihniyete bürünür.

Propaganda bu zafiyeti belli başlı birkaç psikolojik mekanizmayla işletir:

Karmaşık gerçekler insan zihnini yordduğu için propaganda, siyah-beyaz ikilikler oluşturarak zihnî bir konfor alanı sağlar. Temel korkular tetiklenerek kitlelerin belirli bir otorite arkasında kenetlenmesi temin edilir. Bilinçaltındaki ilkel arzular kamusal alanda meşrulaştırılır...

Propaganda yalnızca siyasî ve askerî sahada değil, modern kapitalist ekonominin çarklarının dönmesinde de kurucu bir işlev üstlenir. Üretim fazlası veren endüstriyel toplumların sürdürülebilir büyüme yakalayabilmesi için yeni ihtiyaç alanlarının imal edilmesi şarttır. Reklamcılık ve ekonomik propaganda, fertleri sahip olduklarıyla yetinen rasyonel aktörler olmaktan çıkarıp sürekli tüketen öznelere dönüştürür.

Ekonomik kriz dönemlerinde panik dalgalarının önüne geçilmesi, tüketici güveninin yapay olarak taze tutulması ve enflasyon beklentilerinin şekillendirilmesi yine propaganda teknikleriyle yürütülür.

Öte taraftan, büyük ölçekli kamuya ait veya özel yatırımların halk tarafından kabul görmesi için ekonomik vaatler ideolojik söylemlerle bezenecek sunulur. Spekülatif haberler, borsa hareketlerini ve döviz piyasalarını yönlendiren gayri resmî birer gri propaganda aracı olarak işlev görür.

Propagandanın kitle yapısını nasıl dönüştürdüğünü gösteren en net sosyolojik kırılmalar tarihin dönüm noktalarında yaşanmıştır...

En meşhur örneklerinden biri olarak, H. G. Wells'in *Dünyalar Savaşı* (*The War of the Worlds*) romanını CBS radyosunda son derece gerçekçi bir haber bülteni formatında seslendiren Orson Welles, Amerika genelinde içtimaî bir paniğe sebep olmuştur. Binlerce insan evini terk etmiş, yollar

tıkanmıştır. Bu vaka, kitlelerin resmî ve otoriter sunulan bilgilere ne kadar körü körüne inandığının en çarpıcı sosyolojik kanıtlarından biridir.

Bir başka meşhur örnekte, Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'deki Wellington House ve ABD'deki Creel Komitesi, toplumsal dayanışmayı ve orduya katılımı artırmak amacıyla sosyolojik mühendislik projeleri yürütmüştür. Düşmanın "insanlık dışı" olarak kodlanması, içtimaî kimliğin dış tehdit algısıyla konsolide edilmesini sağlamıştır.

Felsefe tarihi boyunca propaganda, hakikat ile "zan" arasındaki mücadeleye bağlamında ele alınmıştır. Felsefe hikmet ve hakikat peşindeyken, propaganda daima algı ve ikna peşindedir. Bu hususta ilk derin felsefî sorgulamayı bilindiği gibi Platon gerçekleştirmiştir. Platon, *Devlet* eserinde sofistlerin ikna sanatını incelemiştir. Sofistlerin hakikati aramak yerine, kitleleri ikna eden sanılar imal ettiğini belirtmiştir. Modern dönemde ise Hannah Arendt, *Totaliterizmin Kaynakları* eserinde propagandanın kitle zihnini nasıl şekillendirdiğini incelemiştir. Arendt'e göre propaganda, gerçekliği yeniden kurgulayarak tutarlı bir söylem evreni inşa eder; amacı kitlelerin doğru ile yanlış arasındaki ayırt etme kabiliyetini yok etmektir. Felsefî bakımdan propaganda, idare edenler ile idare edilenler arasındaki zihnî bağı kuran araç olarak tahlil edilir.

Propaganda sadece yazılı metinler ve siyasî nutuklarla sınırlı kalmamış, estetiğin tüm disiplinlerini kendi ideolojik hedefleri doğrultusunda seferber etmiştir.

TİYATRO VE AJİTASYON

Tiyatro, seyirci ile doğrudan fizikî ve hissî bağ kurabilen canlı bir mecra olması sebebiyle devrimci ve otoriter rejimlerin ilk başvurduğu sahne sanatlarından biri olmuştur. Sovyet Rusya döneminde Vladimir Mayakovski ve Vsevolod Meyerhold gibi isimler tarafından geliştirilen Ajitprop (ajitasyon ve propaganda) tiyatrosu, burjuva sanatını reddederek sokaklarda, fabrikalarda ve tren vagonlarında kitleleri bilinçlendirmeyi ve yönlendirmeyi amaçlamıştır. Oyunlar, sınıf çatışmalarını siyah-beyaz bir keskinlikle vererek izleyicide derhal eyleme geçme arzusu uyandırmıştır. Benzer

şekilde, Nazi Almanyası'nda da açık hava tiyatroları inşa edilerek halkın pagan ve nasyonalist mitler etrafında bütünleşmesi sağlanmıştır.

Resim Sanatı ve "Görsel İdeoloji"

Resim sanatı, durağan yapısına rağmen tek bir karede muazzam anlam katmanları barındırması hasebiyle güçlü bir algı aracıdır. Totaliter rejimler, soyut ve ferdî sanat akımlarını "yozlaşmış" ilan ederek yasaklamış; bunun yerine kitleleri kahramanlık mitolojisiyle besleyen Sosyalist Gerçekçilik veya Kahramanlık Realizmi akımlarını desteklemiştir. Sovyet resimlerinde çekiç tutan kaslı işçi veya buğday teli taşıyan saadet içindeki köylü figürleri, komünist ütopyanın somutlaşmış hâlleri olarak resmedilmiştir. Nazi resim sanatında ise Aryan ırkının üstünlüğünü, kusursuz fizikî formunu ve toprağa bağlılığını simgeleyen tablolarla kitlelere örtülü bir şekilde ırka dayalı bir üstünlük telkin edilmiştir.

MÜZİK VE PROPAGANDA

Müzik, insan ruhunun en derin katmanlarına akıl süzgecinden geçmeden sızabilen en tesirli propaganda enstrümanıdır.

Askerî marşlar, ulusal marşlar ve devrim şarkıları; fertlerin kimlik şuurunu bastırarak onları kolektif bir aidiyet hissiyle donatır. Nazi Almanyası'nda Richard Wagner'in eserleri rejimin yarı resmî arka plan müziği olarak kullanılırken, Richard Strauss gibi besteciler ideolojik manipülasyonun bir parçası hâline getirilmiştir. Sovyetler Birliği'nde ise Dmitri Şostakoviç gibi dâhi müzisyenler devletin ideolojik direktifleri doğrultusunda senfoniler bestelemeye zorlanmıştır. Sadece totaliter rejimlerde değil, kapitalist Batı dünyasında da protest müzik veya kitle kültürü şarkıları, gençlik hareketlerini yönlendirmek ve siyasî rıza üretmek amacıyla bilinçli olarak üretilmiş ve yayılmıştır.

SİNEMA VE HEGEMONYA

Yirminci yüzyılın en büyük kitle iletişim ve sanat devrimi olan sinema, doğuşundan itibaren siyasî otoritelerin ve ideolojik odakların ana hedefi hâline gelmiştir. Sinema, karanlık bir

Felsefe tarihi boyunca propaganda, hakikat ile "zan" arasındaki mücadeleye bağlamında ele alınmıştır. Felsefe hikmet ve hakikat peşindeyken, propaganda daima algı ve ikna peşindedir.

salonun içinde seyirciyi dış dünyadan soyutlayarak onu seçilmiş bir perspektife hapseden büyüleyici yapısıyla, propaganda için eşsiz bir zemin sunar. Bu bağlamda Holivud, Amerikan dış politikasının, kültürel emperyalizminin ve küresel hegemonyasının en büyük karargâhı olarak tek başına özel bir parantezi hak etmektedir.

Holivud, kaba bir devlet dairesi gibi çalışmaz; ideolojiyi eğlence, ihtişam ve cazibe ambalajına sararak sunar. Tenkidî bir süzgeçten geçmeyen kitlelerin kendi rızasıyla Amerikan yaşam tarzına yakınlık duyması bu süreçte meydana gelir. Savaş filmlerinden aile dramalarına kadar her tür, Amerikan değerlerinin “evrensel doğru” olarak kabul ettirilmesini dikte eder.

SAVAŞ FİMLERİ

Holivud savaş sineması, Amerika'nın dünyadaki askerî müdahalelerini meşrulaştırmak ve Amerikan

askerini “dünyanın kurtarıcısı” olarak kodlamak için kesin-tisiz bir propaganda faaliyeti yürütür. Bu filmlerde çatışmalar hiçbir zaman karmaşık jeopolitik veya ekonomik çıkarlara dayandırılmaz; mutlak iyiler (ABD ve müttefikleri) ile mutlak kötüler (ötekileştirilen milletler, devletler, medeniyetler ve hatta uzaylılar) arasındaki kadim bir mücadele olarak kurgulanır. Bu yaklaşım, kitlelere tek

bir hayat tarzının, narsizmin, hazcılığın ve Batılı tüketim kültürünün üstünlüğünü daima dayatmacı bir perspektifle empoze eder.

Bu tezleri somutlaştıran en çarpıcı örnekler şu yapımlarda görülebilmektedir:

1970–80'lerde Türkiye'de de yayımlanan Küçük Ev dizisi...

Bu klasik televizyon dizisi Amerikan hayat tarzını, Protestan çalışma ahlâkını, ferdi kurtuluş inancını ve beyaz hristiyan burjuva aile modelini dünyanın dört bir yanına kusursuz bir kültürel misyonerlikle ihraç etmiştir. Vahşi doğayı evcilleştiren beyaz yerleşimci imajı, Batı medeniyetinin “üstün” ve “aydınlatıcı” rolünü kitlelerin şuuraltına inceliklerle zerk etmiştir.

Rambo Serisi

Sylvester Stallone'un canlandırdığı Rambo karakteri (özellikle *Rambo II* ve *Rambo III*), Vietnam Savaşı'nın meydana getirdiği “ulusal travma”yı tersine çevirmek ve Amerikan askerinin yenilmezlik mitini yeniden üretmek için tasarlanmış bir soğuk savaş propagandasıdır. Tek başına bir orduyu yok eden Rambo figürü, Amerikan bireyciliğinin militarist gücünü ve emperyal müdahalelerini haklı gösteren ideolojik bir kalkan işlevi görmüştür.

KÖRFEZ SAVAŞI, SADDAM VE KİTLE İMHA SİLAHLARI YALANI

Sanat ve sinema alanındaki estetik manipülasyonlar, kriz anlarında doğrudan devlet politikalarını meşrulaştıran siyasî ve askerî propagandalara evrilir. Modern tarihin en büyük algı yönetimi ve kitleleri kandırma operasyonlarından biri, 1990'lardaki Körfez Krizi ve ardından 2003 yılında Irak'ın işgali sürecinde Saddam Hüseyin'in “kitle imha silahlarına sahip olduğu” iddiasıyla örülen yalandır.

ABD ve müttefik medya organları, Irak lideri şehit Saddam Hüseyin'i şeytanlaştırarak Orta Doğu'daki petrol kaynaklarının kontrolü gibi ekonomik ve jeopolitik çıkarları, “özgürlük”, “demokrasi” ve “dünya barışı” maskesi altında kitlelere sunmuştur.

ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'ın 2003 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde yaptığı sunumda ellerinde sahte belgeler, uydu fotoğrafları ve kimyasal silah tüpleri sallaması, siyah ve beyaz propagandanın dünya çapındaki en bariz örneklerindendir. Medya bu iddiaları hiçbir sorgulamaya tabi tutmadan “mutlak gerçek” olarak servis etmiş, Amerikan halkı ve dünya kamuoyu büyük bir korkuyla savaşa “ikna” edilmiştir.

Savaş sonrasında Irak'ta hiçbir kitle imha silahının bulunmadığı resmî raporlarla kanıtlanmasına rağmen, propaganda mekanizması hedefine ulaşmış; yüz binlerce müslümanın şehit edildiği bir yıkımın rızası önceden imal edilmiştir. Bu misal, propagandanın sadece kaba bir yalan olmadığını, aksine toplumları harekete geçiren kurgulanmış bir hakikat üretme mekanizması olduğunu kanıtlamıştır.

KEMALİST PROPAGANDA

Propagandanın devlet gücüyle yürütülen baskıcı ve vesayetçi bir toplum mühendisliği aracı olarak kullanılışı, Türkiye'deki Tek Parti dönemi Kemalist propaganda uygulamalarında açıkça görülmektedir. 1923 sonrasında iktidar, toplumu tepeden inme kararlarla dönüştürmek, köklü gelenekleri tasfiye etmek ve tek tipliliği sağlamak gayesiyle basını tam bir vesayet altına almıştır. Dâhiliye Vekâletine bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü, neşriyatı sıkı bir sansür çemberine alarak muhalif seslerin kitlelere ulaşmasını engellemiştir.

1931 tarihli Matbuat Kanunu iktidara istediği gazeteyi kapatma yetkisi verirken, 1938 yılında kurulan Türk Basın Birliği ile gazeteciler adeta devlet memuruna dönüştürülmüştür. Rejim, Serbest Fırka tecrübesinde olduğu gibi en küçük bir muhalefet belirtisine dahi tahammül göstermediğini belli etmiş, basını sadece iktidarın icraatlarını öven bir vasıta hâline getirmiştir. Anadolu'da kurulan Halkevleri ve buralarda neşredilen Ülkü dergisi, rejimin ideolojisini halka empoze eden kitle telkin merkezleri işlevi görmüştür. Dış dünyaya rejimi pembe tablo-larla sunmak gayesiyle çıkarılan *La Turquie Kemaliste* dergisi ise kurgulanmış bir imaj imalatının mecrası olmuştur. İktidarın meşruiyetini sorgulatmayan, muhalif fikirleri ezerek vesayet düzenini pekiştiren bu Tek Parti propaganda mekanizması, kitlelerin hür tefekkür kabiliyetini tırpanlayan otoriter bir algı yönetimi örneğidir.

“THE MEDIUM IS THE MESSAGE”

İletişim teorisinde Marshall McLuhan tarafından ortaya konulan “araç mesajdır” (*the medium is the message*) tespiti, propagandanın işleyişini anlamada kritik bir yere sahiptir. McLuhan'a göre iletilen bilginin muhtevasından ziyade, o bilginin aktarıldığı ortam veya vasıta, insan idrakini ve toplum yapısını şekillendirir. Vasıta, mesajı taşıyan sıradan bir kap değildir; bizzat mesajın kendisidir.

Belli bir markaya ve bir misyona sahip yayın organları muhtevasından bile bağımsız olarak gücünü ortaya koyar. Misyonu ve duruşu belli olan bir mecrada yer alan bir muhteva, kendi metninden bağımsız olarak o mecra-nın itibarı üzerinden bir mâna kazanır. Haberin yahut fikrin sırf o mecra

Propaganda, mahiyeti itibarıyla iki tarafı keskin bir kılıç gibidir; ona ahlâkî veya içtimaî bir hüviyet kazandıran şey, kimin elinde ve hangi gayenin emrinde istihdam edildiğidir...

Propaganda, insanlık tarihi boyunca varlığını sürdürmüş, sadece araç ve yöntem değiş-tirmiştir. Geçmişte radyo, gazete ve afişlerle yürütülen bu süreç, bugün dijital ağlar ve algoritmalar vasıtasıyla devam etmektedir.

tarafından seçilmiş olması, sunuluş biçimi ve veriliş tarzı, içeriğin kendisi kadar etkili ve anlamlı bir mesaja dönüşmektedir. Okuyucu, metni sadece kendi kelimeleriyle değil, mecranın kimliğiyle birlikte okur ve algılar. Bu da medyumun tamamen "kendinden menkul" bir kıymeti olmadığı, kıymetinin yaslandığı dünya görüşüne nisbetle ele alınması gerektiğini ihtar eder.

Bilindiği üzere geleneğe dayalı medya döneminde propaganda tek taraflı bir aktarım şeklinde işlemekteydi; kitleler pasif alıcı konumundaydı. Günümüzde ise dijital ağlar vasıtasıyla muhatap, propaganda mekanizmasıyla doğrudan etkileşime girebilmektedir. Kişi, yaptığı paylaşımlar, beğeniler ve yorumlar vasıtasıyla algı yönetiminin hem nesnesi hem de aktif bir taşıyıcısı hâline gelmiştir. Bu vaziyet propagandanın nüfuz gücünü katbekat artırmıştır.

Bu yeni yapıda en hassas kitle şüphesiz ki gençliktir. Zihni gelişme safhasında olan genç nesiller, kamuoyu oluşturma gayretlerinin merkezinde yer alır. Gençlerin kimlik arayışı, ait olma arzusu ve hissî yapısı algı yönetimi uzmanlarınca yönlendirilir. İmaj imalatı, popüler kültür figürleri, görüntülü estetik ve moda üzerinden genç zihinlere düşünce kalıpları empoze edilir. Algı yönetimi, kurgulanmış imajları ön plana çıkarmak suretiyle gençliği istenen yöne sevk etmeye çalışır...

HİTLER, KAVGAM VE NAZİLER

Almanya'nın hezimetini propaganda eksikliğine bağlayan Hitler, *Kavgam* kitabında propagandanın hislere hitap etmesi ve basit sloganların tekrarına dayanması gerektiğini savunmuştur. Edward Bernays ise 1928 yılında yayımladığı *Propaganda* eserinde, kitlelerin görünmeyen yöneticiler tarafından sevk edilmesini demokratik düzenin zorunlu unsuru olarak nitelemiştir.

Doğu (Nazi ve Sovyet) modeli doğrudan, emredici ve tek sesli bir dil kullanırken Batı (ABD ve İngiltere) modeli örtük telkin, fısıltı gazetesi ve halkla ilişkiler ajanslarını tercih etmiştir.

Propaganda tarihi bazı ilginç anekdotlar barındırır...

Hitler'in I. Dünya Savaşı cephesinde gaz maskesinin yüzü tam sarmasını

sağlamak amacıyla kestirdiği fırça bıyık, ilerleyen yıllarda kitle iletişim araçlarıyla kurgulanan disiplinli lider profilinin simgesine dönüşür... Sığınakta siyanür kapsüllerinin gücünü ölçmek adına zehirlettiği Alman çoban köpeği Blondi'nin ölümü ise propaganda aygıtının yıllarca sunduğu "merhametli lider" portresinin perde arkasındaki soğukkanlı pragmatizmi olarak yorumlanır...

Görsel propagandayı estetik militarizmle birleştiren rejim, Hugo Boss firmasına ürettirdiği SA ve SS üniformalarıyla gençleri organizasyona çekerek kitleler üzerinde güçlü bir psikolojik otorite kurar...

Dış propaganda kulvarında ise Nazi yönetimi, Orta Doğu ile Kuzey Afrika halklarını İngiltere'ye karşı harekete geçirmek maksadıyla Hitler'in gizlice İslâm'ı seçip "Haydar" adını aldığı yönünde dezenformasyon haberleri yayar...

Ekonomik harp stratejisi dâhilinde Bernhard Operasyonu ile basılan sahate sterlinler, İngiliz Büyükelçiliğinden belge sızdıran Çiçero kod adlı Elyesa Bazna'ya verilerek İngiliz ekonomisini sarsma ve sterlinin itibarını zedeleme amacı güdüldü. II. Dünya Savaşı döneminin bu karmaşık casusluk ve istihbarat atmosferi, popüler kültürde *Peaky Blinders* dizisinin devamı olarak çekilen II. Dünya Savaşı odaklı sinema filmine de temel bir arka plan oluşturmuştur.

Dijital çağda ise Microsoft'un Tay-Tweets yazılımının kullanıcı müdahaleleriyle 24 saat içinde ayrımcı bir dile bürünmesi, sanal platformların ve algoritmaların kitle manipülasyonuna açık yapısını açıkça sergilemiştir.

SONUÇ

Propagandayı bütünüyle bir yalan imalatı sayıp tamamen dışlayan görüşler toplum yapısını kavramada yetersiz kalır. Propaganda sadece kaba bir yalandan ibaret olsaydı geniş kitleleri peşinden sürükleyemezdi. Başarılı bir propaganda bünyesinde mutlaka bir hakikat kırıntısı taşır ve onu işler. Ayrıca karmaşılaşan modern dünyada kitlelerin her kararı tek tek kendi başına alması fiilen imkânsızdır.

Bernays'in vurguladığı üzere, devasa insan topluluklarının kaos ve kargaşaya düşmeden bir arada yaşaması, ortak hedeflere yönelmesi ve kamu

düzeninin muhafazası için kitlelerin görünmeyen bir organizasyonla sevk edilmesi kaçınılmazdır. Devletlerin kriz anlarını yönetmesi, millî seferberlikleri organize etmesi, kanunî düzenlemelere halkın rızasını sağlaması ve cemiyet ahengini koruması propaganda ve algı yönetimi vasıtalarıyla mümkündür.

Sonuç olarak propaganda, insanlık tarihi boyunca varlığını sürdürmüş, sadece araç ve yöntem değiştirmiştir. Geçmişte radyo, gazete ve afişlerle yürütülen bu süreç, bugün dijital ağlar ve algoritmalar vasıtasıyla devam etmektedir. Toplumlara bir arada tutma, ikna etme ve sevk etme ihtiyacı var olduğu sürece algı yönetimi varlığını koruyacaktır.

Propaganda, mahiyeti itibarıyla iki tarafı keskin bir kılıç gibidir; ona ahlâkî veya içtimaî bir hüviyet kazandıran şey, kimin elinde ve hangi gayenin emrinde istihdam edildiğidir...

Kaynaklar:

Arnheim, Rudolf, *Film Olarak Sanat*, çev. K. Ertan, Doruk Yayınları, İstanbul, 2002.

Bernays, Edward L., *Propaganda*, çev. Sevinç Seyla Tezcan, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2023.

Eisenstein, Sergey, *Film Formu ve Film Duyumu*, çev. D. İnce, Payel Yayınları, İstanbul, 2003.

Gorky, Maxim, *Ana*, çev. M. Belge, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

İskit, Server R., *Türkiye'de Matbuat Rejimleri*, Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatı, İstanbul, 1939.

Lasswell, Harold D., *Dünya Savaşında Propaganda Tekniği*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2014.

Le Bon, Gustave, *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yayınları, İstanbul, 2018.

McLuhan, Marshall ve Quentin Fiore, *Medya Mesajı, Medya Masajıdır: McLuhan'ın İzinde Medyayı Anlama Kılavuzu*, çev. İ. Haydaroğlu, MediaCat Yayınları, İstanbul, 2012.

Orwell, George, 1984, çev. C. Ülker, Can Yayınları, İstanbul, 2018.

Riefenstahl, Leni, *Memoarlar*, çev. T. Aksoy, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005.

Yücel, Erdinç, *Propaganda*, Karakarga Yayınları, İstanbul, 2020.

HEYKELLERLE ŞEHİRLERİN HAFIZASI İŞGAL EDİLİYOR!

Türkiye'nin şehirleri, seküler-Kemalist belediyeciliğin heykel furyasıyla tarihî ve kültürel kimliğinden koparılıyor. Meydanlara, kavşaklara, sahillere ve tarihî merkezlere yerleştirilen mitolojik figürler, çıplak bedenler, antik hükümdarlar ve neyi temsil ettiği anlaşılmayan modern küteller, "sanat", "turizm" ve "çağdaş kent" ifadeleriyle pazarlanıyor. Osmanlı-İslâm mirasının görünür izleri bakım-sızlığa terk edilirken Yunan ve Roma sembolleri şehrin en itibarlı noktalarına taşınıyor. Böylece Anadolu şehri kendi tarihini, inancını ve yaşayan halkını anlatan bir medeniyet mekânı olmaktan çıkarılıp seküler ideolojinin açık hava galerisine çevriliyor. Şehrin silüeti, meydanın merkezi ve milletin bakışı değiştirilerek kültürel yapı adım adım tahrip ediliyor.

Bu heykel tutkusunun arkasında redd-i miras ile mekâna hâkimiyet arzusu bu-

lunuyor. Osmanlı ve İslâm'a ait hiçbir unsurun şehrin belirleyici yüzü olmasın isteyen laik Kemalist zihniyet, meydana diktiği tek bir heykelle o bölgenin hafızasına el koyuyor. Halkın çoğunluğu Müslüman olsa bile şehrin merkezinde Attalos, Venüs, Amazon veya çıplak erkek ve kadın figürü yükselttilerek "Görünür yüz hâlâ bizim" mesajı veriliyor. Heykel bu anlayışın taşlaşmış bayrağına dönüşüyor; bakış kendine çekiyor, buluşma noktası oluyor, fotoğraflarla çoğalıyor ve zamanla şehrin sembolü diye sunuluyor.

"Zulüm 1453'te başladı" sözünde açığa çıkan Bizans-Roma özlemi de bu tercihin uç noktadaki ifadesini oluşturuyor. Fethi hazmedemeyen muhayyile, kaybettiği Roma ve Bizans dünyasını Anadolu meydanlarında semboller üzerinden yeniden kurmaya çalışıyor adeta.

MEYDANLAR BİZE YABANCI, KABA VE BİÇİMSİZ ÇİRKİNLİKLERLE İŞGAL EDİLMEMELİ

Bir medeniyetin şehir anlayışı, fânî şahısları taş ve tunç içinde büyütme yerine fikir ve gayeyi âbideleştirir. Meydanlar kaba insan suretleriyle, bize yabancı, biçimsiz çirkinliklerle işgal edilmemeli.

Mücerret biçimler, kitabeler, nakışlar, su ve mimari nispetle mânâ kazanır. Çünkü insan neyse şehir odur. Şehir neyse insan da odur. Şehre yerleştirilen her sembol, gelecek nesillerin hafızasına işlenen bir dünya görüşü taşıyor.

Bu sebeple Anadolu meydanlarında yürütülen sembolik işgalin önüne geçilmelidir.

Kamuya yerleştirilen eserler şehir tarihi, medeniyet ölçüsü, estetik kıymet ve toplumsal karşılık bakımından denetlenmelidir. Şehirlerini yabancı sembollere bırakan Müslümanlar, zamanla kendi çocuklarının hafızasını da aynı zihniyete teslim eder.

GERÇEK BİR ŞEHİR VE ÂBİDE ANLAYIŞI NASIL OLMALIDIR?

İslam-Doğu medeniyeti, asırlar boyunca taşın, suyun, ahşabın ve yazının nispetiyle muazzam bir estetik dünya kurmuştur. Şehir insanı terbiye ettiğine göre, şehirdeki her taşın doğruyu, güzeli ve mücerret mânâyı telkin etmesi gerekir.

Fânî şahsın bedenini kaba bir biçimde dondurup taş ve tunç içinde putlaştırarak

UCUBELER PANAYIRI

- Antalya'nın tarihî merkezine üst gövdesi çıplak II. Attalos heykeli dikilirken Altın Portakal döneminde 19 ilçeye onlarca altın renkli Venüs dağıtılıyor.

- Kemer'de Büyük İskender'e bağlanan Hanna figürü ve müstehcenlik tartışmalarıyla gündeme gelen "Aşk Yağmuru" heykeli öne çıkarılıyor.

- İzmir Smyrna Meydanı Amazon kadınlarıyla, Karşıyaka Çarşı girişi "çağdaş kadın" figürleriyle donatılıyor.

- Bergama'da Aristonikos modern sınıf mücadelesinin öncüsü şeklinde yeniden yorumlanarak park girişine yerleştiriliyor.

- Samsun'da Amazonlar dev bir savaşçı heykeli ve yirmiyi aşkın figürle şehrin turistik yüzüne dönüştürülüyor.

- Edirne'deki "Özgür ve Çağdaş Kadın" heykeli, kadının başındaki örtüyü atarak güya özgürleştiği anlamı dayatılıyor.

- Eskişehir'de bankta sızan sarhoş adam ve çekirdek çitleyen eşek, Kars'ta parçalanmış dev insan sureti "şehir estetiği" diye sunuluyor.

- Silifke'de Üçüncü Haçlı Seferi'nin kumandanı Barbarossa'nın heykeli dahi dikiliyor; eser halkın tepkisi üzerine beş gün içinde kaldırılıyor.

Müslüman Anadolu'nun meydanlarında kendi kahramanları geri plana itilirken antik hükümdarlar, pagan tanrıçalar, Haçlı kumandanları, çıplak heykeller ve seküler kadın tasvirleri hürmet makamına çıkarılıyor.

hürmet makamına çıkarmak yerine fikir, gayeyi ve mücerret ölçüyü öne çıkaran âbideler kurulmalıdır. Bedenin tahakkümü değil, ruhun ve fikrin derinliği şehre hâkim olmalıdır.

Anadolu kadını, Batılı kalıpların veya çıplaklık dayatmalarının nesnesi değildir. Cephedeki fedakârlığını, irfanını ve vakur duruşunu yansıtan mekânsal düzenlemeler ve mücerret âbidelerle anılmalıdır.

Antik döneme ait eserler elbette tarihî birer emanet olarak müzelerde ve arkeolojik sahalarda korunmalı ve anlatılmalıdır. Ancak yaşayan kentin kalbi olan meydanlar, sadece o toplumun kendi inancına, tarihî hafızasına ve canlı ruhuna açılmalıdır.

KLASİK ARAPÇA KAYNAKLARI TÜRKÇEYE TAŞIYAN DİJİTAL KÜTÜPHANE: RAMİŞHER

İslâm tarihi ve klasik ilimler alanında araştırmalar yürüten akademisyenler ile okurlar için yeni bir başvuru kaynağı erişime açıldı. Ramisher isimli çevrimiçi platform, Arapça telif edilmiş temel eserleri yapay zeka destekli Türkçe tercümeleriyle beraber kullanıcıların ilgisine sunuyor. Kütüphanenin güncel veri tabanında 1008 farklı eser bulunuyor. Sistemdeki üç yüz üç eser halihazırda Türkçeye çevrilmiş biçimde raflarda yer alıyor. Platformun yayına hazırladığı metinlerin boyutu 117 bin 982 paragrafa ulaşıyor. Eserler 40 ayrı bilim dalına göre kategorize ediliyor. Akaid ve reddiye gibi spesifik alanlardaki önemli kaynaklara doğrudan bu raflar üzerinden ulaşıyor. Projenin mimarları kullanıcıların ekran karşısındaki deneyimini iyileş-

tiren detaylara odaklandı. Tasarım sürecinde arka plan rengi olarak parşömen tonları tercih ediliyor. Okuma ekranında orijinal Arapça metin ile Türkçe çeviri yan yana duruyor. Klasik hattın estetiğini dijital ortama aktaran özel tipografi ayarları bu düzene eşlik ediyor. Platform dijital içerik sunumuyla birlikte farklı adımlar da atıyor. Anlaşılabilir yayınevlerinin bastığı fizikî kitapların sipariş edilebildiği bir mağaza bölümü sitede faaliyet gösteriyor. Burak Yıldız, Bünyamin Aslan, Muhammed Okçu ve Muhammed Aslan projenin büyümesine katkı sağlayan isimler arasında bulunuyor.

BİNLERCE KIYMETLİ YAZMA ESER DİJİTAL ORTAMDA

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı (TÜYEK), satın alma yoluyla bünyesine kattığı 6 bin 388 yazma eseri dijitalleştirerek "Yeni Yazmalar Koleksiyonu" adıyla araştırmacıların erişimine açtı. Böylece kurumun portalında erişilebilen

eser sayısı 485 bine ulaştı. Dijitalleştirme çalışmasıyla yazmaların fizikî yıpranmaya karşı korunması ve ilmî araştırmalara daha kolay ulaştırılması hedefleniyor. Koleksiyondaki eserlerin yüzde 57'si Arapça, yüzde 38'i Türkçe, yüzde 4,5'i ise Farsça metinlerden oluşuyor. Eserlerin yüzde 59'unu İslâmî ilimlere dair çalışmalar teşkil ederken; Hanefi fıkhi, kalam, tefsir ve hadisin yanı sıra mantık, felsefe, tıp ve astronomi alanlarında kaleme alınmış telif ve tercüme eserler de koleksiyonda yer alıyor. Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine uzanan yazmalar arasında tarihi tespit edilebilen en eski nüsha Hicri 702 tarihli "Haşiye ala Şerhi'l-Varakat" oldu. Koleksiyonda ayrıca 10'dan fazla müellif hattı nüsha, 30'dan fazla icazetname ile Yunus Emre ve Pir Sultan Abdal'ın şiirlerini ihtiva eden cönkler bulunuyor.

ÜCRETSİZ YAZMA VE NADİR ESERLER

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'nın E-Kitap Portalı, kültürel mirasımızın önemli parçaları olan yazma ve nadir eserleri ücretsiz olarak okuyucuların erişimine sunuyor. Ali Emiri, Ahmed Avni Konuk, Ebubekir Razi, Buhari, Fahred-din Razi, Fatih Sultan Mehmed, İbn Sina, Kindi ve Matrakçı Nasuh gibi birçok önemli ismin eserlerine Türkçe tercümeleriyle

ulaşılabilir. Portalda eserler kitap veya yazar adına göre aranabilir. Künye, içindekiler ve dizin bilgileri görüntülenebilir. Kullanıcılar eserlerin tamamını çevrim içi okuyabildiği gibi kitap.yek.gov.tr adresinden "indir" seçeneğiyle PDF formatında bilgisayarlarına da kaydedebilir.

SULTAN FATİH'İN ŞAHSİ KİTAPLIĞINDAN 98 NÂDİDE YAZMA ESER

Fatih Sultan Mehmed Hân'ın şahsî kitaplığında yer alan yazmalardan seçilen 98 nâdide eser, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı bünyesindeki kütüphanelerde muhafaza ediliyor. Bu eserler felsefe, tıp, İslâmî ilimler, optik, matematik, tasavvuf, tarih, coğrafya, astronomi ve metafizik gibi geniş bir ilim sahasını kapsıyor. Sultan Fatih'in ilmî ve entelektüel birikimini yansıtan yazmalar, devrin önemli âlimleri tarafından kaleme alınmış hattat ve sanatkarların elinde işlene-

rek günümüze ulaşmış kıymetli nüshalardan oluşuyor. Eserlerde yer alan tezyinat, ithaf cümleleri ve mühürler de Fatih'in kitap ve ilim dünyasına dair önemli bilgiler sunuyor. "Sultan Fatih'in Şahsî Kitaplığı" kataloğunda bu 98 eserin muhteva ve sanat özellikleri Türkçe ve İngilizce olarak tanıtılıyor. Ayrıca Fatih Kitaplığı'nda bulunduğu tespit edilen 200'ü aşkın eserin güncel dizini de katalogta yer alarak araştırmacılar için önemli bir kaynak teşkil ediyor.

ÇEKİRDEĞİN SİCİLİ

Betül Deniz

O dayı gece boyunca ayakta tutan şeyin sabaha karşı tükendiğini, duvarların henüz yıkılmamış olmalarına rağmen artık hiçbir yükü taşımadıklarını, tavanın ise üzerime çökmek için benden gelecek küçük, hatta farkına varılmayacak kadar küçük bir izin beklediğini düşünerek uyandım. Kapının altından içeri sokulmuş zarfı gördüğümde ilkin onu alacaklılardan birinin gönderdiğini sandım. Zira hayatımda bana ulaşan her kâğıt, henüz işlemediğim yahut çoktan unutmuş bulunduğum bir suçun resmî hatırlatıcısı gibi gelir; ismimin matbu harflerle yazıldığı her yerde, kendimden evvel borçlarımın hazır bulunduğunu hissederdim.

Zarfın üzerinde Zâtî Mülkiyet ve Menşe Tetkik Dairesi mührü vardı. Böyle bir dairenin mevcudiyetini bilmiyordum; fakat insan, hakkında hiçbir şey bilmediği makamların kendisi hakkında pek çok şey bildiğini, üstelik bunların en mahrem olanlarını dahi kendisinden daha doğru kaydettiğini öğrendiği yaştan itibaren, şaşırma hakkını da öteki çocukluk imtiyazlarıyla beraber kaybediyor. Kâğıtta, mutlak surette bana ait bulunan, meydana gelişinde başka hiçbir varlığın payı olmayan müstakil çekirdeği tespit ettirmek üzere aynı gün daireye müracaat etmem gerektiği yazılıydı. Başvurunun gecikmesi hâlinde şahsiyetimin müşterek mülkiyet sayılacağı, bundan doğacak mesuliyetin bütünüyle tarafıma ait olacağı da daha küçük harflerle ilave edilmişti.

Kâğıdı birkaç defa okudum. İçimde, benden saklanmış olsa bile sırf bana ait bulunduğundan şüphe edilemeyecek bir şeyin mevcut olması gerektiğine inanmak istiyordum. Fakat yüzüm annemin yüzünden koparılmış solgun bir parça, ellerim babamın öfkeli ellerinin daha korkak bir devamı, yürüyüşüm çocukluğumda hayranlıkla izlediğim bir öğretmenin yürüyüşüyü. Kelimelerimin hiçbirini ben doğurmamıştım. Sevincimin biçimini başkalarının kahkahalarından, kederimin vakarını okuduğum kitaplardan, hatta yalnızlığını bile kalabalığın bana karşı gösterdiği kayıtsızlıktan öğrenmiştim. En gizli arzularımın içinde dahi yabancı bakışların tortusu vardı. Kendime ait olduğunu sandığım her şey, menşei unutulduğu için sahipsiz zannedilmiş eski bir eşya gibi duruyordu.

Daire, şehrin her gün geçtiğim hâlde daha önce fark etmediğim bir sokağındaydı. Adliye binasıyla rehin sandığı arasına sıkışmış, cephesi yukarı doğru yükselirken merdivenleri toprağın altına inen, kapısının genişliğine rağmen insanı ancak yan dönerek kabul eden karanlık bir yapıydı. İçeride bekleyenler, kendilerine ait olduğunu ileri sürecikleri şeyleri küçük kutular içinde taşımaktaydı. Yaşlı bir adam avucunda sararmış bir diş; başı örtülü bir kadın ağzı mühürlenmiş bir şişe; kambur bir delikanlı ise çocukluğundan kaldığını tahmin ettiğim kırık bir düğme tutuyordu. Hiç kimse ötekine bakmıyor; herkes, başkasının bakışı değdiği anda elindeki şeyin müşterekleşeceğinden korkarçasına onu göğsüne bastırıyordu.

Duvara asılmış talimatnamede şahsî olduğu ileri sürülen her unsurun iki şahit tarafından doğrulanması gerektiği yazılıydı. Bu hükmün altına, şahit huzurunda meydana gelmiş hiçbir unsurun mahrem sayılamayacağını bildiren başka bir hüküm eklenmişti. İki cümle arasındaki tezadı yalnız benim fark ettiğimi zannederek bir müddet gururlandım; ardından herkesin aynı tezadı gördüğünü, fakat itirazın da insanın kendisine ait bir fikir sayılabilmesi için yine iki şahide muhtaç bulunduğunu anlayarak sustum.

Önüme bırakılan formda dört hane vardı: Menşe, İştirak Edenler, Borç Miktarı ve Mutlak Surette Şahsınıza Ait Kısım. İlk üç haneyi doldurmak kolaydı. Menşe hanesine annemle babamı, onların altına korkuyu, fakirliği, terbiyeyi, işittiğim vaazları, okuduğum kitapları ve küçümsediğim hâlde taklit etmekten kurtulamadığım insanları yazdım. İştirak edenler kısmına komşularımı, öğretmenlerimi, âmirlerimi, düşmanlarımı, beni bir kere görüp unutanları, hiç görmeden hakkımda hüküm verenleri kaydettim. Borç miktarına gelince kalemim durdu. Çünkü oraya rakam yazmak, hududu bulunduğunu kabul etmek demektir. Son hane ise bembeyaz kalmış, kâğıdın öteki kısımlarını da yavaş yavaş kendi beyazlığı içine çekmeye başlamıştı.

Tam o sırada, yıllardır düşünmemek için her gün biraz daha hatırladığım o hadise yeniden karşıma çıktı.

İcra kaleminde çalıştığım senelerden birinde, borcunu ödeyemeyen yaşlı bir adamın itiraz dilekçesi masama bırakılmıştı. Adamın borcu kendisine ait sayılmazdı; ölen oğlundan kalmıştı. Fakat dosyada eksik bir mühür vardı ve ben, eksiğin tamamlanması için kâğıdı geri çevirebilecekken, öğle arasına yetişme telaşıyla ret kaşesini indirmiştim. Kaşenin kâğıda temasından evvel geçen o küçücük müddet içinde elim havada durmuş, sanki bütün varlığım parmaklarıma toplanarak benden karar beklemişti. Yaşlı adam üç gün sonra dairenin merdivenlerinde ölü bulunmuştu. Ölümünün açıklıktan mı, soğuktan mı, utançtan mı kaynaklandığı kayıtlara geçmemiş; dosyasının kapağına yalnızca tahsil imkânsızlığı sebebiyle işlem den kaldırıldığı yazılmıştı.

O günden beri kendimi büyük bir cüsenin içinde görev yapan şuursuz bir zerre sayarak teselli etmeye çalışmıştım. Kaşeyi hazırlayan bendim, fakat kaşeyi icat eden ben değildim; talimatı uygulayan bendim, fakat talimatı yazan başkalarıydı; korkum bana babamdan, itaatim terbiyemden, acelem açlığım, merhametsizliğim ise her gün aynı masada oturmaktan miras kalmıştı. Böylece suçumu parçalara ayırıyor, her parçayı onu meydana getiren sahibine iade ediyor, geride cezalandırılacak kimse kalmayınca kadar kendimi bölüyordum. Ne var ki yaşlı adamın merdivenlerde donan bedeni, bütün bu makul izahların ortasında, izaha muhtaç bulunmayan yegâne hakikat olarak yatmayı sürdürüyordu.

Formun son hanesine kaşeyi indirmeden önceki tereddüdümü yazdım. Bunun bana ait olduğuna inanmak istedim; çünkü o anın içinde ne âmirim, ne babam, ne de beni yetiştiren dünyanın ağır eli vardı. Fakat tereddüdün de vicdandan, vicdanın bana öğretilmiş hükümlerden, o hükümlerin yüzyıllardır birbirini tekrar eden insanların korku ve ümitlerinden doğduğunu düşününce yazdıklarımı çizdim. Ardından suçu yazdım; onu da yaşlı adamın ölümüyle paylaşmıştım. Pişmanlığı yazdım; pişmanlığımın içinde kendimi iyi bir insan sayma arzusunun bayağı hazzını gördüm. Utancı yazdım; utanç, daima başkalarının mevcut yahut hayal edilmiş bakışlarına muhtaçtı. Böylece içime

doğru attığım her adımda yeni bir kalabalığa rastlıyorum, en mahrem sandığım odaların dahi başkaları tarafından çoktan kiralanmış bulunduğunu anlıyordum.

Bekleme salonunun gerisindeki duvardan boşuk bir soluk sesi geliyordu. Bir müddet sonra duvarın sıva olmadığını, üst üste yığılmış dosyalardan örülmüş kalın bir kabuk olduğunu fark ettim. Kâğıtlar, görünmeyen muazzam bir çiğren hareketiyle kabarıp iniyor; her solukta içerideki cüsse biraz daha büyüyordu. Başvuru sahipleri birer birer kapının ardına giriyor, ellerindeki dişi, gözyaşını, hatırayı yahut günahı teslim ettikten sonra daha hafif, fakat daha silik yüzlerle dışarı çıkıyorlardı. Dairenin beslendiği şeyin insanların sahip oldukları değil, kendilerine ait bir şeye sahip olma iddiaları olduğunu o vakit sezdim. Her teslim edilen parça, o dev gövdeye ekleniyor; insan, kendisinden kurtulduğu ölçüde onun hücrelerine dönüşüyordu.

Benliğimin bir vehim olduğunu kabul edersem beraat edecektim. Çünkü ortada müstakil bir ben bulunmadığında, yaşlı adamın dilekçesini reddeden de bütün şartların, emirlerin, korkuların ve alışkanlıkların kesiştiği geçici bir noktadan ibaret kalacaktı. Fakat bu düşüncenin sağladığı

***Pişmanlığı yazdım;
pişmanlığımın
içinde kendimi iyi
bir insan sayma
arzusunun bayağı
hazzını gördüm.
Utancı yazdım;
utanç, daima baş-
kalarının mevcut
yahut hayal edil-
miş bakışlarına
muhtaçtı.***

ferahlık beni ürküttü. İnsan kendisini yok sayarak suçundan kurtulabiliyorsa, zalimlerin en masumu, hiçbir zaman var olmamış olduklarını ileri sürebilenler olurdu. Belki benlik, gurun alelade bir yankısıydı, fakat yankının hangi mağarada sürüp gideceğine, hangi sözü büyütüp hangi feryadı yutacağına dair karanlık bir iştirak payı bulunmalıydı. Bunu ispatlayamıyor; buna rağmen inkâr etmeye de cesaret edemiyordum.

Kalemi yeniden elime aldım. Son haneye hiçbir şey yazmadım. Boşluğun altına yalnızca imzama attım. İmzanın biçimini yıllar önce bir memurun gösterdiği örnekten öğrenmiş, ismimi ailemden almış, mürekkebi dairenin hokkasından kullanmıştım. Buna rağmen elimi kâğıda indiren o son hareket, bütün sebeplerin arasından geçerek bana ulaşmış ve benden sonra dünyaya çıkmıştı. Bu hareketin bana ait bulunduğunu söylemek gurur, bulunmadığını söylemek korkaklık olabilirdi. Hangisinin doğru olduğuna karar verecek makamın yine içimde kurulmuş olması ise meselenin en ağır tarafıydı.

Dairenden çıktığımda hava kararmıştı. Eve dönerken bedenimin, sayılamayacak kadar çok ölünün, dirinin, tesadüfün ve mecburiyetin omuzlarında taşındığını

hissediyordum. Odamdaki eşyalar yerli yerindeydi. Buna rağmen hiçbirini eskisi kadar masum göremedim. Yatağım marangozun, ceketim terzinin, düşüncelerim başkalarının kelimeleriyle konuşan ölülerin hakkını taşıyordu. Aynaya baktığımda kendimi göremedim; yüzümde annem, babam, korkuttuğum insanlar, önünde eğildiğim âmirler ve merdivenlerde ölü bulunan ihtiyar vardı.

Tam geri çekilecekken aynanın içinde, bütün bu yüzlerin gerisinde bana ayrılmış karanlık bir boşluk sezdim. Orada bir cevher, saf bir ruh yahut dokunulmamış mahrem bir çekirdek bulunmuyordu. Yalnızca bana verilmiş olanı neye çevireceğime dair ertelenemez bir mesuliyet duruyordu. Kendimin sahibi olmayabilirdim; fakat benden geçen şeylerin hesabı, bir başkasının defterine yazılmıyordu.

Ertesi sabah kapının altından yeni bir kâğıt bırakılmıştı. Başvurumun eksik bulunduğu, şahsiyetime ait unsurun tespit edilemediği, bu sebeple borçlu sıfatımın kesinleştiği bildiriliyordu. Kâğıdın en altında, daireye teslim edilmesi gereken şeyin adı için ayrılmış küçük hanede tek bir kelime vardı.

Ben.

Kâğıdı uzun müddet elimde tuttum. Bana ait bir çekirdek bulamamıştım, fakat o çekirdeğin yokluğundan doğan borcun hanesinde, silinmeye yanaşmayan tek bir isim kalmıştı: benimki.

GEÇMİŞİMİZLE BAĞI KOPARMAK İÇİN DİLE SAVAŞ AÇAN İSİM: NURULLAH ATAÇ

Murat Akdemir

Türkçeyi sadeleştirme bahanesiyle milletin hafızasına saldıran Nurullah Ataç, asırlardır yaşayan kelimeleri tasfiye ederek dili köklerinden koparmaya çalıştı. Uydurmacılığı ilerencilik diye sunan Ataç, Türkçeyi zenginleştirmede; onu tarihinden, inancından ve medeniyetinden uzaklaştırdı.

Dil, kelimelerin yan yana dizildiği teknik bir vasıta değildir. İnsanın varlığı kavrayışının, ruhunun ve dünya görüşünün dışı vurduğu canlı bir mânâ sahasıdır. İnsan, dış dünyayı ve kendi iç âlemini dil içinde tanır. Düşünce dilde şekillenir, dil de düşüncenin sınırlarını ve imkânlarını belirler.

Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun ifadesiyle dil, "ruhun romanı"dır, tarih ve kültürün varlık şartlarından biridir. Fert hazır bir dilin içine doğar, kendisinden önce yaşayan kuşakların duygularını, tecrübelerini ve soluklarını o dilin seslerinde bulur. Bu sebeple bir milletin inancı, ahlâkı, edebiyatı, tarih şuuru ve medeniyet birikimi dilinde mahfuzdur. Dilin zenginliği düşüncenin gelişmesini besler, dili belirleyen dünya görüşü ise kelimelere, kavramlara ve anlatım biçimlerine kendi rengini verir.

Bu bakımdan kelimeleri değiştirmek, sözlüğü yenilemekten ibaret görülmez. Her kelime, yüzyıllar boyunca birikmiş mânaları, hatıraları, inançları ve zihnî çağrışımları taşır. Kelime tasfiye edildiğinde onunla beraber bir düşünce yolu, bir his inceliği ve geçmişle kurulmuş bağ da zayıflar.

Nurullah Ataç'ın Türkçe üzerindeki faaliyeti bu yüzden basit bir sadeleştirme hareketi olarak değerlendirilemez. Onun temsil ettiği tasfiyecilik, Türkçeyi tabii yatağından çıkararak milletin tarihî ve İslâmî hafızasını zayıflatacak biçimde yeniden şekillendirme teşebbüsüdür. Böyle bir müdahale, kelime kadrosunu daraltmakla kalmaz, düşünme biçimini, kültürle irtibatı ve medeniyet şuurunu da dönüştürür. Çünkü dil, ferdin ömrünü aşan, nesilleri birbirine bağlayan ve milletin ruhunu taşıyan tarihî bir varlıktır.

1898'de İstanbul'da doğan Ataç; öğretmenlik, mütercimlik, deneme ve eleştiri yazarlığı yaptı. Yunan, Latin, Rus ve Fransız klasiklerinden çok sayıda tercüme gerçekleştirdi. Seksen'den fazla gazete ve dergide binlerce yazısı yayımlandı. Çeşitli devlet görevlerinde bulundu, Türk Dil Kurumu'nun yayın çalışmalarında vazife aldı ve Cumhuriyet devri edebiyat çevrelerinde geniş bir tesir meydana getirdi.

TÜRKÇEYİ YAŞAYAN BÜNYESİNDEN KOPARMAK

Ataç, başlangıçta aşırı öz Türkçeciliğe mesafeli dururken 1940'ların ortalarından itibaren dil tasfiyesinin en hararetli savunucularından biri hâline geldi. Türkçede asırlardır kullanılan Arapça ve Farsça kökenli kelimeleri, millet tarafından benimsenip Türkçenin ses ve mana dünyasına yerleşmiş olmalarına bakmadan dilden çıkarmaya yöneldi. Yabancı kökenli kelime kullanan sanatçı ve yazarları sert biçimde hedef aldı. Müdahalesini kelimelerle sınırlamayıp cümle kuruluşuna ve edebî anlatıma kadar genişletti.

Buradaki temel yanlış, bir kelimenin kökeniyle o kelimenin artık hangi millete ait olduğu arasındaki farkın göz ardı edilmesidir. Türkçe, tarih boyunca temas ettiği dillerden kelimeler almış; fakat bunları kendi sesine, zevkine ve düşünce yapısına göre işleyerek millileştirmiştir. "Kitap", "kalem", "vicdan", "merhamet", "adalet",

"medeniyet" ve benzeri binlerce kelime, yalnız köken cetveli üzerinden değerlendirilmemeli. Bunlar yüzyıllarca Türkçe düşünmüş, Türkçe yazılmış ve Türk milletin hafızasında mana kazanmıştır.

Ataç'ın yaklaşımı ise dili tarih içinde yaşayan organik bir varlık olarak görmekten uzaktı. O, mevcut kelime hazinesini tasfiye edip masa başında üretilen karşılıklarla yeni bir dil meydana getirmeye yöneldi. Kelimeyi milletin kullanımından, şiirinden, duasından ve tarihinden kopararak kök ve ek hesabına indirgedi. Böylece dilin tabii gelişimi yerine müdahaleci ve cebri bir özleştirme anlayışı öne çıktı.

Akademik bir araştırmada Ataç'ın yazılarında yer alan 873 yeni kelimenin kaynakları incelenmiş, bunların 306'sını türetme veya birleştirme yoluyla kendisinin meydana getirmiş olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu kelimelerin büyük bölümü zamanla terk edilmiş, canlı köklerden türetilen sınırlı bir kısmı ise yazı dilinde kalmıştır. "Örneğin", "koşul", "güldürü", "yapıt", "eleştiri", "görece" ve "günce" gibi bugün kullanılan bazı kelimeler de Ataç'ın türetmiş olabileceği sözcükler arasında gösterilmektedir. Ataç, burada Türkçeyi ihtiyaç ölçüsünde zenginleştirme gayesinden çok, mevcut medeniyet sözlüğünü tasfiye ederek eskiyle bağı koparma istikametinde hareket etmiştir.

DİL ÜZERİNDEN MEDENİYET TASFİYESİ

Ataç'ın dil anlayışının gerisinde Batı'yı ölçü kabul eden bir medeniyet tasavvuru bulunuyordu. Türk toplumunun geri kalışını kendi tarihî ve dinî birikiminde arıyor, Batı karşısındaki farkı kapatmanın yolunu Türk-İslâm medeniyetinin dildeki izlerini azaltmakta görüyordu. Latin ve Yunan klasiklerine duyduğu yoğun ilgi, onun Batı'yı örnek alan kültür tasarımının temel unsurlarındandı.

Bu yaklaşım, Türkçeyi güçlendirmekten ziyade Türkçenin taşıdığı tarihî muhtevayı zayıflatıyordu. Osmanlıca metinleri okuyamayan, birkaç nesil önce yazılmış eserlerle irtibat kuramayan ve kendi medeniyetinin temel kavramlarını yabancı gören yeni insan tipi böyle bir dil baskısı içinde yetişti. Bir milletin sözlüğü daraltıldığında düşünce imkânları da daralır. Kelimelerini kaybeden nesil, o kelimelerin taşıdığı fikirleri, duyguları ve tarihî tecrübeleri anlamakta zorlanır.

Tasfiyecilik bu yönüyle dili sadeleştirmede, milletin geçmişiyle bugünü arasındaki köprüyü zayıflattı. Ecdadın kitabını, şiirini, hukukunu, devlet tecrübesini ve inanç dünyasını anlamak giderek uzmanlık işine dönüştü. Dil devrimi adına gerçekleştirilen bu büyük kopuş, Türkçeyi zengin bir medeniyet dili olmaktan çıkarıp günlük ihtiyaçların dar çerçevesine hapsetme tehlikesi doğurdu.

CEMİL MERİÇ'İN TEŞHİSİ

"Oynasınlar diye beynimizi verdik ellerine. Beynimizi yani dili. Şarjörü çıkarılmış bir tabanca bu dil, tehlikesiz. Oyuncak bir tabanca. Ve tek oyuncakları o. Bu kuşağın peygamberi Ataç. Fransa'da herhangi bir 'tabac' garsonunun bildiklerinden bir hece fazlasını öğrenemeyen bedbaht, hasta ve haysiyetsiz Ataç. Deklaseliğin hincını dilden alan Ataç. Mızımız ve mıymıntı bir fikir serserisi."

NECİP FAZIL'A GÖRE ATAÇ

Üstad Necip Fazıl'a göre Nurullah Ataç, sağlam bir dünya görüşüne, sanat eserlerini değerlendirecek sabit ölçülere ve fikirleri bir bütün içinde ele alacak tenkit kudretine sahip değildir. Ataç'ın yazılarında tahlil, terkip, teşhis, tarih ve cemiyet muhasebesi yerine şahsî beğeniler, anlık tepkiler ve hissî hükümler hâkimdir. Eserler

hakkında "iyi", "kötü", "güzel", "bayağı" gibi zevk bildiren ifadeler kullanması, hakiki tenkidin gerektirdiği fikrî ölçünün yerini ferdî mizaca bırakmıştır. Bu sebeple Necip Fazıl, Ataç'ın yazılarını sanat eserinin mahiyetini ortaya çıkaran tenkitler olarak görmez, münekkitlik görüntüsü altında gelişigüzel kaydedilmiş intibalar olarak değerlendirir.

Ataç'ın kitap çapında, kendi dünya görüşünü ve sanat ölçülerini ortaya koyan telif bir eser meydana getirememesi de bu fikrî yetersizliğin göstergesidir. Gazete ve dergilerde çok sayıda yazı yazmış, Batı edebiyatından tercümeler yapmış, buna rağmen tenkidini dayandığı esasları sistemleştiren, sanat ve edebiyat anlayışını bütünlüklü biçimde açıklayan bir eser ortaya koyamamıştır. Ona kazandırılan münekkit şöhreti, ortaya koyduğu fikrî sistemden ziyade devrin kültür çevrelerinde kendisine açılan geniş sahaya ve şahsî hükümlerinin ölçü kabul edilmesindendir.

Hakiki münekkit, eseri kendi keyfine göre alkışlayan veya mahkûm eden kişi değildir. Bir dünya görüşüne, tarih şuuruna, sanat anlayışına ve estetik kıstasa sahip olması gerekir. Eseri meydana getiren fikri, devri, cemiyeti ve sanatkârın ruhunu çözmeli, parçaları bir araya getirerek hükmünü gerekçelendirmelidir. Ataç'ın tenkidinde ise bu fikrî mimari bulunmaz. Ferdî zevkini sanatın değişmez ölçüsü gibi sunmuş, hoşuna gideni yüceltmiş, hoşuna gitmeyeni değersizleştirmiştir.

TERCÜME VE TAKLİT MESELESİ

Necip Fazıl, Ataç'ın edebî faaliyetinin büyük bölümünü tercümelerin ve Fransız neşriyatından aktarılan malzemenin meydana getirdiğini belirtir. Ona göre Ataç, Batı edebiyatını Türkçeye taşıyan bir mütercim olmanın ötesine geçememiş, kendi fikir ve sanat dünyasını kurmak yerine Fransız kültürünün hazır hükümlerini Türkiye'ye aktarmıştır. Gazetelerin Fransızca yayınları aralarında paylaşarak oralardan malzeme iktibas etmeleri yönündeki teklif, bu taklitçi anlayışın açık bir göstergesidir.

Tercüme, kendi medeniyet ölçülerine sahip bir fikir adamının elinde faydalı bir vasıta olabilir. Fakat kendi fikrî merkezi bulunmayan kişi için tercüme, yabancı dünyanın hükümlerini sorgulamadan nakletmenin yoluna

dönüşür. Ataç'ın Batı karşısındaki tavrı da bu istikamettir. Türk edebiyatını kendi tarihî ve medenî kaynakları içinde değerlendirmek yerine Fransız edebiyatının zevk ve ölçülerini esas almış, yerli sanat ve düşünceyi bu yabancı kıstaslara göre tartmıştır. Böylece tercüme faaliyeti kültürün zenginleşmesine yönelmemiş, Batı'yı merkeze, Türk-İslâm medeniyetini ise tasfiye edilmesi gereken geçmişe yerleştiren bir zihniyete hizmet etmiştir.

ATAÇ'IN BIRAKTIĞI TAHRİBAT

Nurullah Ataç'ın Türk edebiyatındaki tesiri, faydalı ve kurucu bir tesir olarak değerlendirilemez. Onun asıl etkisi, dili şahsî ve ideolojik müdahaleye açık hâle getirmesi, kelime uydurmayı, tasfiyeyi ve geçmişle bağ kesmeyi ilericilik olarak sunmasıdır. Genç yazarlar üzerinde kurduğu nüfuz, bir fikir ve sanat sistemi kazandırmaktan çok özleştirme bir dil taassubunun yayılmasına hizmet etmiştir.

Bugün birkaç nesil önce kaleme alınmış metinlerin geniş kitleler tarafından anlaşılamamasında bu zihniyetin büyük payı vardır. Bir millet, dedesinin yazdığını okuyamaz, klasiklerini anlayamaz ve medeniyet kavramlarını yabancı sözler gibi görmeye başlarsa burada dilin sadeleşmesinden söz edilemez. Ortada hafızanın parçalanması, düşüncenin daralması ve nesiller arasındaki irtibatın kesilmesi vardır. Ataç'ın tasfiyeci hareketi, Türkçeyi yabancı tesirlerden kurtarmamış, Türkçeyi kendi tarihine ve medeniyetine yabancılaştırmıştır.

Kaynaklar:

- 1- Doç. Dr. Sefa Saygılı, *Dünyayı Aldatanlar*, Türdav Yayınları, 2001.
- 2- Necip Fazıl Kısakürek, *Edebiyat Mahkemeleri*, Büyük Doğu Yayınları.
- 3- Salih Mirzabeyoğlu, *Dil ve Anlayış*, İbda Yayınları, 1986.
- 4- Cemil Meriç, Nurullah Ataç hakkındaki değerlendirmeleri; Sefa Saygılı'nın *Dünyayı Aldatanlar* adlı eserinden naklen.
- 5- M. Canpolat, "Ataç Nasıl Yazardı?", *Türk Dili* dergisi, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- 6- Abdullah Uçman, "Ataç, Nurullah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.
- 7- Elif Arı, "Ataç'ın Sözcükleri ve Dile Müdahale Konusu", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2021.
- 8- Sedat Balyemez, "Nurullah Ataç'ın Sözcüklerinin Kaynakları", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2021.

Üstad Necip Fazıl'a göre Nurullah Ataç, sağlam bir dünya görüşüne, sanat eserlerini değerlendirecek sabit ölçülere ve fikirleri bir bütün içinde ele alacak tenkit kudretine sahip değildir.

MEKKE'NİN HATİBİ SÜHEYL BİN AMR

Ahmet Bostancı

Câhiliye devrinde Kureyş'in en kudretli hatiplerinden, Mekke siyasetinin tesirli isimlerinden ve Hudeybiye'de müşriklerin başmüzakerecilerinden olan Süheyl bin Amr, İslâm'a girdikten sonra bütün kabiliyetini İslâm davasının hizmetine verdi. Onun hayatı kuvvetli hitabetin, siyasî ferasetin, muhasebe duygusunun, tevazuun bir Müslüman şahsiyette nasıl birleşebileceğini gösteren bir misaldir.

İslâm tarihinin bazı simaları vardır ki hayatları başından sonuna aynı istikamette ilerlemez. Hakikatin karşısında başlayan yolculukları, hakikatin hizmetinde tamamlanır. Böyle insanların hayatındaki dönüşüm, insanın kabiliyetinin tek başına kıymet taşımadığını, o kabiliyetin hangi davanın emrine verildiğinin esas olduğunu gösterir. Süheyl bin Amr radiyallahu anhu bu isimlerden biridir.

Süheyl bin Amr Kureyş'in Âmir b. Lüey koluna mensuptu. Mekke'nin ileri gelenleri arasında bulunuyor, ticaretle uğraşıyor, serveti ve içtimaî mevkii yanında bilhassa fasih konuşması, kuvvetli muhakemesi ve insanları tesir altında bırakan hitabetiyle tanınıyordu. İbn Hacer onu doğrudan "Hatîbü Kureyş", yani "Kureyş'in hatibi" diye kaydeder. Kaynaklarda Mekke'de yazı bilen az sayıdaki insan arasında gösterilmesi de onun devrinin yetişmiş şahsiyetlerinden olduğunu ortaya koymaktadır.

Süheyl'in Mekke'deki ağırlığını gösteren hadiselerden biri, Resûlullah Efendimizin Tâif dönüşünde yaşandı. Tâif'te maruz kaldığı ağır muamelelerin ardından Mekke'ye yeniden girebilmek için dönemin kabile hukukuna göre bir himayeye ihtiyaç duyan Allah Resûlünün himaye talebinde bulunduğu kişilerden biri Süheyl'di. Süheyl bu talebi kabul etmemişti fakat Resûlullah'ın böyle bir talebi kendisine ulaştırması dahi onun Mekke toplumundaki nüfuzunu göstermeye kâfidir.

BEDİR'DE ESİR DÜŞEN KUREYŞ HATİBİ

Süheyl, İslâm'ın ilk yıllarında sahip olduğu kabiliyetleri hak davaya karşı kullandı. Bedir Gazvesi'ne müşriklerin safında ve onların hatiplerinden biri olarak katıldı. Savaşın ardından ise Müslümanlar tarafından esir alındı. Hz. Ömer, Süheyl'in hitabetindeki tesiri çok iyi biliyordu. Onun yeniden Mekke'ye dönüp Resûlullah aleyhinde konuşmasını engellemek maksadıyla ön dişlerinin sökülmesini teklif etti. Allah Resulü buna müsaade etmedi ve Süheyl'in ileride memnuniyet uyandıracak bir tavır gösterebileceğine işaret etti. Burada dikkate değer olan, Allah Resulü'nün bir insandaki kabiliyeti onun mevcut düşmanlığıyla mahdud görmemesidir. Bugün batıl uğrunda kullanılan bir zekâ, yarın hakkın hizmetine girebilir, bugün İslâm'ın aleyhinde konuşan bir dil, yarın İslâm toplumunun çözülmesini önleyen hitabın sahibi olabilir. Ki sonradan Müslüman olan sahabîler bile, önceki hayatlarındaki kabiliyetlerini Müslüman olduktan sonra da İslâm uğruna kullanıyordu. Nitekim Süheyl'in hayatı da böyle seyredecekti.

HUDEYBİYE'DE BİR MÜZAKERE USTASI

Hicretin altıncı yılında, milâdî 628'de Müslümanlar umre niyetiyle Mekke'ye doğru hareket etti. Kureyş Müslümanların şehre girmesine mâni oldu. Elçiler gidip geldi, görüşmeler yapıldı ve nihayet Kureyş, Allah Resulü'nün karşısına müzakere için Süheyl bin Amr'ı çıkardı.

Süheyl'in geldiğini gören Resûlullah'ın meselenin artık sulha doğru gittiğine işaret ettiği görüldü. Süheyl görüşme masasına oturduğunda Kureyş'in menfaatlerini son derece dikkatli biçimde müdafaa etti. Antlaşmanın başındaki "Bismillâh irrahmân irrahîm" ifadesine itiraz etti, kendi geleneklerinde kullanılan şeklin yazılmasını istedi. "Muhammed Resûlullah" ibaresine karşı çıkarak

"Muhammed bin Abdullah" yazılmasında ısrar etti. Müslümanların o yıl Mekke'ye giremeyecekleri hükmünü savundu ve Mekke'den Medine'ye sığınanların iadesi maddesini kabul ettirmeye çalıştı. Bu sırada tarihin en çetin sahnelerinden biri yaşandı. Süheyl'in Müslüman olmuş oğlu Ebû Cendel, Mekke'de maruz kaldığı işkencelerden kaçarak zincirleri içerisinde Müslümanların yanına ulaştı. Süheyl, daha mürekkebi kurumamış antlaşmanın ilk tatbikatının kendi oğlu üzerinde yapılmasını istedi. Resûlullah kendisinden Ebû Cendel'i bırakmasını talep ettiyse de Süheyl geri adım atmadı.

Hadisenin manevî cephesi Müslümanlar için son derece ağırdı. Fakat siyasî bakımdan bakıldığında Süheyl'in nasıl bir müzakereci olduğu açıkça görülmüyordu. Karşısındaki topluluğun hissiyatına kapılmıyor, temsil ettiği tarafın şartlarını son ana kadar takip ediyor, kelimelerin dahi ileride meydana getireceği siyasî neticeleri hesap ediyordu.

ESKİ HAYATINI MAZERET YAPMADI

Mekke'nin fethi Süheyl'in hayatındaki büyük kırılma oldu. Müslüman oluşunun zamanı hakkında eski kaynaklarda iki rivayet vardır. Bazı kaynaklar fethin ardından, bazıları Huneyn dönüşünde Ci'râne'de İslâm'a girdiğini bildirir. Ci'râne rivayetine göre Allah Resulü kendisine müellefe-i kulûb kapsamında yüz deve vermiş, Süheyl de bu dönemde Müslüman olmuştur. Mekke'nin vaktiyle kibirli ve kudretli hatibi, İslâm'a girdikten sonra geçmişini örtmeye çalışmadı. İslâm'a erken girenlerin kendisini geçtiğini kabul etti. Kaynaklar onun çok namaz kıldığını, oruç tuttuğunu, sadaka verdiğini, Kur'ân dinlerken ağladığını ve ibadetin çehresinde iz bıraktığını kaydeder. Kureyş'in mevki sahibi adamlarından biri olduğu halde mevâliden Kur'ân öğrenmekten çekinmiyor, bunu yadırgayanlara, kendilerini geri

birakan şeyin eski gururları olduğunu hatırlatıyordu. Süheyl Kureyş eşrafından oluşunu İslâm içinde bir imtiyaz vesilesi saymadı. Kendinden önce iman edenlerin faziletini teslim etti. Geç kaldığını gördü ve kalan ömrünün hesabını buna göre yaptı.

Günümüz Müslümanı bakımından Süheyl'in belki en kuvvetli taraflarından biri budur. İslâm insanı geçmişindeki hata ile ebediyen mahkûm etmiyor. Tevbe insanı yeniden ayağa kaldırıyor, adeta yeniden ve taptaze olarak yeniden doğuyor, ona tevbe beraberinde muhasebe, amel ve telafi iradesi veriyor.

ALLAH RESULÜ'NÜN VEFATINDA MEKKE'Yİ SÖZÜYLE TUTTU

Süheyl bin Amr'ın hitabeti Müslüman olduktan sonra tarihî vazifesini Allah Resulü'nün vefatı sırasında gördü. Allah Resulü'nün irtihal haberi Arabistan'a yayıldığında birçok kabilede çözülmeler başladı. Mekke'de de büyük bir sarsıntı meydana geldi. Kaynaklar, bazı insanların zekât vermemeyi düşündüğünü ve irtidat tehlikesinin belirdiğini nakleder. İşte böyle bir anda Kâbe'nin kapısına çıkan Süheyl, Kureyş'e hitap etti.

Medine'de Hz. Ebûbekir nasıl Müslümanları toparlamışsa, Mekke'de benzer vazifeyi bir zamanların müşrik hatibi Süheyl yerine getirdi. Kavmine İslâm'ın Resûlullah'ın vefatıyla ortadan kalkmayacağını anlattı. Müslümanların geriye dönmemesini istedi, zekâtlarını vermeleri gerektiğini hatırlattı. Konuşması tesirini gösterdi ve Mekke'deki sarsıntının önüne geçildi. Bedir'de susturulması düşünülen dil, yıllar sonra Mekke'nin İslâm'dan kopmasını önleyen dillerden biri olmuştu.

Bu hadise, kelamın her çağda ve her vasatta geçerli olan muazzam tesirini gözler önüne seriyor. Söz, doğru biçimde inşa edilip ifade edildiğinde muhatabını fethedecek bir güce bürünür. Nitekim insanlık tarihi, kitleleri arkasından sürükleyen, savaşların gidişatını değiştiren ve kader tayin eden güçlü hitabet örnekleriyle doludur. Peygamber Efendimiz'in "Şüphesiz sözde bir sihir vardır" buyruğu da kelamın bu köklü tesirine işaret etmektedir. Süheyl bin Amr'ın hitabeti, iman ateşiyle birleştiğinde Mekke'yi dağılmaktan kurtaran tarihi bir kuvve-

te dönüşmüştür. Hangi işi yaparsak yapalım, hangi sahada olursak olalım fikrimizi ve davamızı muzaffer kılmak adına hitabetimizi güçlü tutmak, sözün tesir gücünü kuşanmak mecburiyetindeyiz.

CEPHEYE YÜRÜDÜ

Hz. Ömer'in huzurunda İslâm'a daha erken giren Muhacir ve Ensar'a öncelik verildiğinde Süheyl, eski Kureyş eşrafından oluşunu ileri sürerek kendisine ayrıcalık istemedi. Aksine kendi gecikmesini kabul etti. Kaynaklarda onun, erken Müslümanların davete koştuğunu, kendilerinin ise geri kaldığını söylediği nakledilir.

Kaybedilen faziletin nasıl telafi edilebileceğini sorduklarında Hz. Ömer Şam cephesini gösterdi. Süheyl de kalan ömrünü cihad sahasında geçirmeye yöneldi. Şam fetihlerine katıldı, Yermük'te vazife aldı ve Mekke'ye dönmemeye azmetti. Rivayetler vefat yeri ve zamanı hususunda farklılık göstermekle beraber daha kuvvetli kabul edilen kayda göre hicrî 18, milâdî 639 yılında Amvâs tâununda vefat etti. Böylece Mekke'nin hatibi olarak başlayan hayat, Şam cephesindeki bir mücahidin hayatı olarak tamamlandı.

BUGÜNÜN MÜSLÜMANI SÜHEYL BİN AMR'DAN NE ÖĞRENELİ?

Süheyl bin Amr'ın hayatını bugüne taşıyan husus, yaşadığı hadiselerin sıradışılığı kadar taşıdığı vasıflardır.

O konuşmasını bilen bir şahsiyetti. Sözü rastgele kullanmıyor, muhatabını tanıyor, gerektiğinde koca bir topluluğun ruh hâlini değiştirebiliyordu.

O müzakereyi bilen biriydi. Hudeybiye'de kelimelerin, sembollerin ve şartların siyasî karşılığını okuyabilecek kadar dikkatliydi.

O muhakeme sahibiydi. Hidayet geldikten sonra eski hayatının yanlısını görebildi ve kendi nefsinin temize çıkarmaya çalışmadı.

O tevazu gösterebildi. Kureyş'in efendilerinden biri olduğu halde İslâm'a kendisinden önce giren insanların üstünlüğünü kabul etti.

O kaybettiği zamanı telafi etmeye çalıştı. Geçmişini kader diye önüne koyup oturmada, ibadete, infaka ve cihada yöneldi.

Ve nihayet o zor anlarda mesuliyet aldı. Allah Resulü'nün vefatı gibi Müslümanların en ağır günlerinden birinde susmadı. Sahip olduğu en büyük kabiliyet olan sözü cemaatin dağılmasını önlemek için kullandı.

Bugün Müslüman gençliğin önünde Süheyl bin Amr'ın hayatından çıkan güçlü bir ölçü vardır. İslâm, şahsiyetsiz ve kabiliyetsiz insan istemez. Müslüman hitabet sahibi olacak, ilim sahibi olacak, muhakeme edecek, muhatabını tanıyacak, temsil kabiliyeti kazanacak, siyasî ve içtimai hadiseleri okuyacak. Bütün bu vasıflarını nefsinin yükselmesi için değil, Allah'ın dininin aziz olması için kullanacaktır.

Süheyl bin Amr'ın hayatı bize kabiliyetin tek başına kurtuluş olmadığını, hakikatin emrine giren kabiliyetin ise bir ömrün istikametini değiştirebildiğini gösteriyor.

Faydalanılan kaynaklar:

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Beyrut, ts.

Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ, *Ensâbü'l-Eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr – Riyâd ez-Ziriklî, Riyad, 1996.

İbn Abdülber, Yûsuf b. Abdullah, *el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, 1995.

İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali, *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahâbe*, "Süheyl b. Amr" maddesi.

İbn Hişâm, Abdülmelik, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Kahire, ts.

İbn Sa'd, Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut, ts.

İbnü'l-Esîr, İzzeddin Ali b. Muhammed, *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, 1989.

Vâkîdî, Muhammed b. Ömer, *Kitâbü'l-Meğâzî*, thk. Marsden Jones, 1404/1984.

Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaût, 1414/1993.

Erul, Bünyamin, "Süheyl b. Amr", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 38, İstanbul, 2010, s. 30.

Kılıç, Mustafa, "Süheyl b. Amr (r.a.)'ın Hayatı ve Faaliyetleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XVI, sy. 1, 2012, s. 289-333. Sıddîk, Abdüşşâfi, "Süheyl b. 'Amr: Nüfûzühü'l-ictimâ'î ve huzûruhü't-tefâvüzî", *el-Mü'errihu'l-Arabî*, sy. 34, Bağdat, 1987, s. 127-134.

Süheyl bin Amr'ın hayatını bugüne taşıyan husus, yaşadığı hadiselerin sıradışılığı kadar taşıdığı vasıflardır. O konuşmasını bilen bir şahsiyetti. Sözü rastgele kullanmıyor, muhatabını tanıyor, gerektiğinde koca bir topluluğun ruh hâlini değiştirebiliyordu.

EŞ-ŞİRÂZÎ'NİN DÜSTÛRÜ'L-VÜZERÂ ESERİNİN TERCÜMESİ

Ömer Faruk Sakin

KİTABIN MUKADDİMESİ

Geçtiğimiz yazımızda Alâî b. Muhibbî eş-Şîrâzî'nin *Düstûrû'l-Vüzerâ* adlı eserini; müellifi, telif sebebi, nüshaları, tertibi ve siyasetnâme geleneği içerisindeki yeri bakımından tanıtmıştık. Bu sayıdan itibaren ise eserin asıl metnine geçerek, Şîrâzî'nin devlet ve vezâret anlayışını kendi lisanının havasını mümkün mer-tebe muhafaza ederek okuyucularımıza aktarmaya başlayacağız.

Risalenin mukaddimesi, vezâret ve vezir lafzının hakikatini ve mânâsını tetkik hakkındadır.

Âlemi gören, basiret sahibi kimselere gizli değildir ki, vezir lafzı ya vizr kelimesinden türemiştir. Bu da günah ve ağırlık mânâsıdır. Buna göre vezir, padişahın günahını ve yükünü boynuna alıp onun bütün zahmetini çeken kimsedir.

Yahut vezer kelimesinden gelmiştir. Bunun mânâsı da sığınak ve dayanaktır. Bu takdirde vezir, padişahın reyile tutunduğu, bütün işlerini kendisine havale ettiği kimsedir.

Yahut müvâzereden türemiştir ki, bu da yardım ve muavenet mânâsıdır. Her hâlükârda padişahın güzel anılması ve yüksek kadrinin bilinmesi, vezirin iyi ve doğru oluşu sebebiyledir.

Mademki vezir sâlih, kifayetli, âdil, nasihat ehli ve vefalı bir kimse ola; Hazret-i Resûlullah —salât ve selâm onun üzerine olsun— şöyle buyurmuştur: "Allah bir kul hakkında hayır murad ederse, ona sâlih bir vezir nasip eder. Unuttuğu vakit hatırlatır, hatırladığı vakit de ona yardım eder."

Mümkün değildir ki vezirsiz bir padişah, memleket işlerini gereği gibi görüp tedbir ve tasarrufunda tek başına kâfi gelebilsin. Zira yalnız kendi reyile amel eden kimsenin görüş ve tedbiri çoğu zaman hata üzeredir.

İşitmedin mi ki, Resûlullah Hazretlerine —kadrinin celâli ve derecesinin yüceliğiyle beraber— Hak Teâlâ şöyle emreyledi: "Ashabının akıllıları ve âlimleriyle meşveret eyle." Nitekim âyet-i kerîmede, "İş hususunda onlarla danış" buyurulmuştur.

Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm dahi kendi işinde istişare edeceği bir vezir istemişti. Âyet-i kerîme bunu haber verir:

"Bana ehlimden bir vezir ver; kardeşim Hârûn'u."

Şu hâlde peygamberler aleyhimüselâm bile vezirlerden müstağni olmayıp onların rey ve tedbirleri meşverete muhtaç olursa, onlardan gayrı sair insanların meşverete olan ihtiyacı elbette daha ziyadedir.

Erdeşîr-i Bâbek'ten sordular: "Padişah için hangi musâhib daha münasib ve lâyıktır?" Cevaben dedi ki: "Şefkatli, salih, emin ve nasihat ehli bir vezirdir. Ta ki padişah memleket işlerini onun reyile tedbir ede. Onun işaretiyle gönlünde saklı bulunan sırları ortaya koyup icra sahasına çıkarabilsin."

Behrâm-ı Gûr'dan sual olundu: "Padişah kaç kimseye muhtaçtır ki saltanatı ferah ve sürur içinde tamam ola?" Cevabında dedi ki: "Yedi kimseye muhtaçtır. Birincisi salih vezirdir ki, onun reyile tedbir eyleyip saltanat işlerini onunla yürütür ve icra eder. İkincisi güzel ve yüğrük attır ki, ihtiyaç gününde sahibini kurtuluş sahiline çıkarır. Üçüncüsü keskin kılıçtır. Dördüncüsü sair yarak ve silahlardır ki bunlara sağlam harp âletleri denir. Beşincisi çok maldır. Yüğü hafif, değeri çok olmalıdır, nefis cevahir gibi. Altıncısı güzel hatundur ki kalbe sürur, göze nur, ruha ferahlık verir. Yedincisi ise bir aşçıdır ki hem suretçe güzel, hem sîretçe güzel ola."

Ulemâ ve hükemâ buyurmuşlardır ki vezir beş şeye muhtaçtır.

Birincisi ilimdir. Onun sayesinde katında gizli ve kapalı olan işler açık ve görünür hâle gelir.

İkincisi teyakkuzdur, yani uyanıklık. Her işe giriştiğinde, o işin çıkış yolunu giriş kapısından evvel görüp gözetmiş ola.

Üçüncüsü şecaattir ki, onun sayesinde düşmandan yüz çevirmeye.

Dördüncüsü sıdktır ki, onun sebebiyle sahih olmayan fiil ve kavillerle amel eylemeye.

Beşincisi, padişahın sırrını ölüm haddine varıncaya dek saklamaktır. Zira esrârı ketmetmek, Resûl-i Muhtâr'ın hadîsinin muktezâsıdır. Nitekim buyurmuştur ki:

"Hacetlerinizin husûlünde ketm ile istiânne ediniz."

Yani: İşlerinizin görülmesinde ve mu-

radlarınıza erişmede sır tutmayı vesile kılınız.

Ve Esedullâh-ı Velî, Hazret-i Alî kerremallâhu vecchehû'l-celî buyurur ki:

"Sırrı ancak kerem ehline emanet et. Zira sır, kerîm insanların katında mahfuz kalır."

Ve yine buyurmuştur ki:

"Kişinin sırrı, onu sakladığı müddetçe kendisinin esiridir fakat açığa vurduğu an, kişi kendi sırrının esiri olur."

Hazret-i Yûsuf aleyhisselâmın, o kadar fazilet ve haseb sahibi, nübüvvet nesebinin şerefine mensup olduğu hâlde bunca belâyâ uğramasının sebebi dahi bu idi. Atasının nasihatine riayet etmeyip rüyasını analığına söyledi. O da gidip oğullarına ifşa etti. Onlar dahi Yûsuf'un helâkine kast ile müptelâ oldular.

Ve Hazret-i Resûl sallallâhu aleyhi ve sellem, ne vakit bir gazâyâ yahut diğer mühim bir işe girişecek olsa, meşveret için bazı sahâbe-i kirâma açtığı hâller müstesna, bunu kimseye duyurmazdı.

İmdi vüzerâyâ ve sair ümerâyâ vâcibdir ki, Resûl hazretlerinin bu sünnetini pişer eyleyip sırrı ketmetmeyi şiar edinsinler; tâ ki Allâh Teâlâ'nın avn u inâyeti ve Resûl'ün yümn-i himmetiyle mansûr u muzaffer olalar.

NAZIM

Kişî sırrını muhafaza ederse,

Ona iki nimet muhakkak nasip olur:

Biri, maksadına erişip muzaffer olmak; Diğer, kimsenin hükmü altına düşmemek.

Buyurmuşlardır ki, sırların korunması, malların korunmasından daha müşkildir. Sır emanet olunacak kimsenin eminliği de mal emanet olunacak kimsenin eminliğinden daha lâıyk ve daha kuvvetli olmalıdır. Zira malın dışarıdan yardımcıları ve koruyucuları vardır. Meselâ kapıcının mührü ve kapıların kilidi gibi. Fakat sırrın içeriden hırsızları ve yol kesicileri vardır. Meselâ dilin sürçmesi, dost sohbeti ve şeytan vesvesesi gibi.

Bazı hikmet sahiplerine sordular: "İnsan için en müşkil şey nedir?" Cevaben dediler ki: "Nefsini bilmek ve sırrını saklamak."

Yine sordular: "Gayet akıllı ve sabırlı kişi

kimdir?" Dediler ki: "Düşmanından sakladığı şeyi dostuna dahi söylemeyen kimsedir." Çünkü bugün dost olanın bir dostu daha bulunabilir yahut o dost bir gün düşman olabilir de sır gidip düşmana ulaşır. Gerçi dosttur lâkin insanın kendi nefsinden daha yakın değildir. Kişi kendi sırrını kendi nefsi taşıyamayıp saklayamadıktan sonra, bir başkasının onu taşıması ve saklaması uzak ve imkânsızdır. Sonra da saklamadı diye onu kınamak, ayıplamak ve serzenişte bulunmak tam bir hamakattir.

Nitekim denilmiştir: "Kişi sırrını diliyle başkasına açar da sonra onu ifşa etti diye bir gayrısını kınarsa, ahmaktır. Zira insanın kendi sırrı için göğsü dar gelmişse, o sırrı emanet ettiği kimsenin göğsü daha da dardır."

TERCÜME

Kişi kim sırrını gayra izhâr eder,
Günahı açığa çıktığında inkâr eder.
Ne ahmaktır o ki özünü saklamayıp,
Kendisini ağıyarın saklamasını umar.
Yoksa işitmedi mi şu sözü ki:
İkiden öteye geçen sır şâyi olur.

Bazı hükemâ demişlerdir ki: "Sır, kişinin kanıdır. Kan damardan dışarı çıkarsa, helâk korkusu vardır."

HİKÂYE

Hazret-i Osman radiyallahu anh bir defa hasta olup vasiyet eyledi ki: "Ahdi, Avf oğlu Abdurrahman Hazretlerine yazın."

Hazret-i Osman'ın Hamdân adlı bir oğlu vardı. Bu sözü işitince, Abdurrahman'a gidip müjde haberini ulaştırdı. Hazret-i Osman radiyallahu anh bu hâlden haberdar olunca Allah'a yemin etti ki bundan böyle Hamdân ile bir yerde bulunmaya ve Hamdân'ı hiçbir iş üzerine koymaya. Bunun üzerine Hamdân'ı huzurundan uzaklaştırıp Basra'ya gönderdi. Hazret-i Osman şehid olunca da Hamdân Basra'dan gelmedi.

Böylece malûm oldu ki sırrın bu gibi faziletleri ve onu açığa vurmanın rezaletleri saymakla tükenmez. Nasihat kitaplarında ve kıssalarda bu husus genişçe anlatılmış, tafsil edilmiştir. Burada hepsi zikrolunsa söz uzar ve bu risale onu taşımaya kâfi gelmez.

Lâkin bazen olur ki sırrın açıklanması da hikmetin gereği olur. Nitekim bazı işlerde müşavereye başvurmak ve sadık dostlara müracaat etmek vâcib olur. Böylece fikirlerin birbirine eklenmesiyle doğru yola varılır, hata ve bozukluktan kurtuluş mümkün olur.

Zira müşaverenin faydası çoktur. Her kişi zengin olsun fakir olsun, emir olsun esir olsun, küçük olsun büyük olsun, müşavereye muhtaçtır. Hatta hükemâ, müşavereyi memleket binasının esası ve saltanat kai-

delerinin direği saymışlardır.

O hâlde her şahsa lâzımdır ki işinin sonunu ve akıbetini düşünsün, "İş hususunda onlarla müşavere et" âyetini hatırla tutsun.

Hazret-i Resûl sallallahu aleyhi ve sellem, peygamberlerin en kâmilî, yolların en doğru göstericisi olduğu hâlde, kudsi kuvvetle desteklenmiş, insanî faziletlerde benzersiz ve kendi derecesinde hiçbir fert ona denk değil iken, Hak sübhânehu ve teâlâ Kelâm-ı Kadîm'inde ona müşavereyi emrederek, "İş hususunda onlarla müşavere et" buyurdu.

Madem bazı işlerde müşavere ona emrolunmuştur, sair insanlar için bunun daha evlâ olduğu şüphesizdir. Belki Hazret-i Resûl'e bu emrin verilmesindeki maksat, ümmetine irşad olmasıdır. Ta ki onun sünnetini kendilerine yol edip müşavereyi tedbirlerinin esası kılsınlar.

Bu sebeple doğru yolun kapısını bulurlar. Nitekim sahih hadîste Hazret-i Resûl sallallâhu aleyhi ve sellem buyurmuştur ki: "Hiçbir topluluk müşavere etmedi ki, o müşavere sebebiyle işlerinin en doğru ve en güzel tarafına hidayet olunmasın."

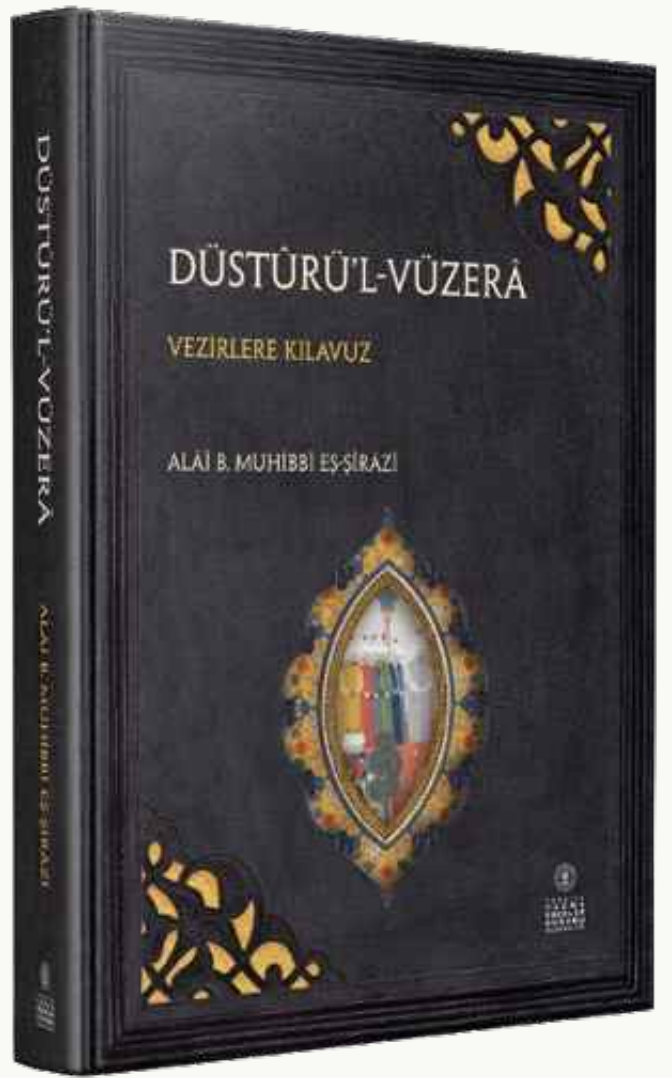
Hazret-i Ömer radiyallâhu anh buyurur ki: "Bir kişinin reyi bir kat iplikti, iki kişinin reyi iki kat, üç kişinin reyi üç kat iplikti. Ne kadar ziyade olursa o kadar sağlam olur, kopmaktan emin bulunur."

Hazret-i Aliyy-i Velî kerremallâhu vechehû'l-celî de buyurur ki: "Nasıl saltanat ortaklığa kabil değilse, rey ve tedbir de tek başına elde olunmaz."

Büyükler demişlerdir ki: "Müşaverenin çokluğu, emirlik ve idarenin güzelleşmesine sebeptir." Rey, tedbir, düşünce ve müşavere ile görülen iş çoğu kere hatadan emin ve uzak olur. Nitekim fikir ve tedbirden mahrum olan iş doğru yoldan uzak düşer. Tesadüfen maksadına erişse bile, onunla sevinmek ve iftihar etmek akıllılar katında ayıp ve ardır.

Zira tesadüfe bağlı cüz'î hadiseler, talihin öncülüğü üzerine kurulmuşsa, bunların hakiki bir sebep bağıyla tertip edilmiş olması gerekmez. Yine neticesi küllî ve aklî bir zarurete dayanmayan kıyas da fikir ve basiret erbabı katında mantıkî kıyas sayılmaz. Ondan çıkan netice de gerçek netice kabul olunmaz.

Meselâ bu, kötü geçimli, başıbozuk bir levendin Hazret-i Ali bin Ebî Tâlib'e zarar vermesine benzer. Yahut müflis ve hilekâr

bir kimsenin yüce bir köşkten kıymetli bir cevher çıkarmasına benzer.

Şu hâlde saâdet sahibi vezirlere, ümmetin emirlerine, hatta mutlak olarak maslahat erbabına vâcibdir ki, her işte ehliyle müşavere edeler. İstikamet, reşad, salâh ve sedâd kimin reyinde görünürse ona tâbi olalar. Rey sahibinin zilletine yahut rif'atine bakmayıp, yalnız söze nazar edeler. Nitekim denilmiştir: "Söyleyene bakma, söylediğine bak."

TERCÜME

Sen söze bak, o sözün hâli nedir;

Sözü söyleyen kimdir diye bakma.

Ve dahi hodrâyılık ve hodpesendlik edip kendi fikrine bağlanmaya, kendi itikadına dayanıp doğruyu ve yanlışını yalnız kendi reyinin revaç ardınca yürütmeye. Zira bunların menşei gururdur. Gururun menşei de şeytanın aldatmasıdır ki, sonu hüsrân ve yüce matluplardan mahrumiyettir.

Allah Teâlâ buyurur: "Sakın şeytan sizi Allah ile aldatmasın."

Bir de hevâya tâbi olmaktır ki nihayeti zillet ve helâktir. Hazret-i Ali kerremallâhu vechehû'l-celî buyurur ki: "Üç şey vardır ki helâk edicidir. Biri bahillik, biri kendini beğenmek, biri de nefis ve şeytan hevâsına uymaktır."

Müşavere için seçilecek kimselerin de nefisleri güzel, tabiatları temiz kimseler olması lâzımdır. Nitekim denilmiştir: "Hür insanların kalpleri, sırların mezarıdır."

(Devam edecek...)

aylıkbaran

aylıkbaran

Fikir ve Aklın Gankesi

ÇIKTI

3. CİLT 25-36
2024-2025

4. CİLT 37-48
2025-2026

AYLIK BARAN'IN 3. VE 4. CİLTLERİ ÇIKTI!

Fikir, siyaset, tarih ve kültür sahasında bir dönemin hafızasını taşıyan Aylık Baran Dergisi, yeni ciltleriyle kütüphanelerdeki yerini alıyor. 3. cilt, 2024-2025 yayın dönemine ait 25-36. sayıları; 4. cilt ise 2025-2026 yayın dönemine ait 37-48. sayıları bir araya getiriyor. İki yıllık fikrî birikim, toplumsal meseleler, tarihî değerlendirmeler, röportajlar ve araştırma dosyaları kalıcı bir kaynak hâlinde okuyucuya sunuluyor.

0533 166 20 50 numaradan temin edebilirsiniz.

*"Nerede olduğunu bilmek istiyorsan,
ne okuduğuna bak."*
SENECA

KEMALİZM VE MATURİDİLİK/ "TÜRK'ÜN RESMÎ MEZHEBİ" PROJESİ

MELİKŞAH SEZEN

2026, KÖKLER DERNEĞİ
YAYINLARI

Melikşah Sezen'in Kemalizm ve Mâtürîdilik adlı eseri, Cumhuriyet'in kuruluş döneminde Mâtürîdiliğin nasıl yeniden yorumlanarak Kemalist dönüşümün din politikalarına eklenmeye çalışıldığını ele alıyor. Eserde, bin yılı aşkın Ehl-i Sünnet geleneği içerisinde şekillenen Mâtürîdiliğin; akılcılık, Türkçülük ve modernleşme kavramları üzerinden tarihî hüviyetinden kopararak laik ve seküler bir anlayışa dayanak yapma teşebbüsü inceleniyor.

Sezen, bu müdahaleyi Türkçe ezan ve hutbe, Kur'an'ın Türkçeleştirilmesi, İslâm'ın Türkleştirilmesi ve İmam Mâtürîdî'nin "Türk ve akılcı imam" şeklinde takdim edilmesi gibi yakın tarihin temel tartışmaları üzerinden takip ediyor. Kemalizm ve Mâtürîdilik, böylece bir mezhep tarihi çalışmasının ötesine geçerek, yeni rejimin Müslüman toplumun inanç ve düşünce dünyasını dönüştürme siyasetinin Mâtürîdilik üzerinden nasıl yürütüldüğüne dikkat çeken bir yakın tarih muhasebesi ortaya koyuyor.

NEO SELEFİLERE REDDİYE MUHAMMED ZAHİD E-LKEVSERİ

2025, TAHKİK YAYINLARI

Muhammed Zahid el-Kevseri merhûmun en önemli çalışmalarından biri olan Makâlâtü'l-Kevserî, İslâmî ilimlerin hemen her sahasına temas eden, konulara derinlikli yaklaşan ve hem talebe hem de muallim için vazgeçilmez bir başvuru kaynağı niteliği taşıyan bir eserdir. İnanç esaslarından kelâma, tefsîrden hadîse, fıkıhtan güncel tartışmalara, tarih ve biyografiden ümmetin fikrî meselelerine kadar geniş bir alanı kuşatan bu makâleler, okuyucuya yalnızca ilmî bilgi sunmakta;

aynı zamanda zihnini diri tutmakta, fikrî berraklık kazandırmakta ve hakikati arama şevkini kamçulamaktadır. Elinizdeki bu çalışma, söz konusu kıymetli külliyyatın, "Neo Selefiler Reddiyye -Teşbîh, Tecsîm ve Mezhepsizlik Fitnesi-" başlığı altında ihtisar edilmiş ve özellikle günümüzde yaygınlık kazanan tecsîm, teşbîh ve bid'at akîdelerine karşı yazılmış reddiyyelerin bir araya getirilmiş hâlidir. Bu özet çalışma, Kevseri'nin, Ehl-i Sünnet'in berrak akîdesini müdafaa etmek, selef-i sâlihînin sahîh itikadını ortaya koymak ve onun adına ortaya çıkan çağdaş sapmaları temyiz etmek noktasındaki keskin ferâsetini, engin ilmî birikimini ve mücadelecî üslûbunu gözler önüne sermektedir. Müellif, Dârimî, İbn Teymiyye, İbn Kayyim gibi isimlerin görüşlerini ve onların modern takipçilerinin iddialarını, delilleriyle çürütmekte; tenzîh akîdesini, usûl imamlarının ortak kabulüne dayanarak en sağlam şekilde temellendirmektedir.

AHLÂK EĞİTİMİ İBN MİSKEVEYH

2017, BÜYÜYENAY YAYINLARI

Ahlâk felsefesi deyince ilk Akla gelen eserlerden biri İbn Miskeveyh'in Tehzîbu'l-Ahlâk'ıdır. İslâm dünyasında kalem alan birçok ahlâk kitabı için bu eser, bir "ilkörnekte" olmuştur. "Gazzâlî'den Kınalızâde Ali'ye varıncaya kadar birçok zat, ahlâk sahasına Miskeveyh'in lambası olduğu halde girmiştir. Nasıl ki Gazzâlî, mantığı İslâm ilim dünyasının ayrılmaz bir parçası haline getirmişse, İbn Miskeveyh de aynı şeyi felsefî ahlâk konusunda yapmıştır."

Günlük dilde kullandığımız sevgi, fazilet, erdem, edep, ego, nefis, huy, karakter, iyi, kötü, adalet, iffet, yiğitlik, mutluluk, irade, haz, ödev, özgürlük... gibi düşünce ve davranış dünyamızı tanımlayan daha birçok kelime ve kavramın tamamı bir kelimenin açılımları ve görünüşleri olarak karşımıza çıkmakta: Ahlâk. Bütün bilimler ve eylemler onun yüksek eğitiminden geçmek zorunda. O olmadan ne bilim mümkün ne ekonomi ne de siyaset. Onun olmadığı bilim ezici bir kibir, onun olmadığı ekonomi hırsızlık ve sömürü, onun olmadığı siyaset ise daima çoğalan bir zulüm. Miskeveyh'in Ahlâk Eğitimi adıyla Türkçeye kazandırılan bu eseri, teorik taraflarıyla güzel ahlâka bir özlemi, tecrübi taraflarıyla da pratikte uygulanabilir bir ahlâk eğitimini bir arada vermektedir.

Sekiz yıllık saltanatına seksen yıllık icraat sığdırdı. Çaldıran zaferiyle Safevîleri yendi. Mercidabık ve Ridaniye seferleriyle Suriye, Mısır ve Hicaz'ı Osmanlı'ya kattı. Halifeliği devralarak İslâm sancağını ve liderliğini üç kıtaya taşıdı.